

**ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ
ТА ЕКОЛОГО-
ЕНЕРГЕТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION, (Словацька Республіка)
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY, (Словацька Республіка)
VYSOKÁ ŠKOLA DANUBIUS, (Словацька Республіка)
UNIVERSITY OF ECONOMY IN BYDGOSZCZ, (Республіка Польща)
UNIVERSITY OF MARYLAND, COLLEGE PARK, (USA)
WOJĘT OF GMINA GROMADSKA, (Республіка Польща)
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИТВА І МАРКЕТИНГУ, (ВНУ ім. Лесі Українки)
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, (ВНУ ім. Лесі Українки)

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО
ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО,
ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО,
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РЕГІОНІВ**

Збірник тез

01 травня 2022 р.,
м. Луцьк, УКРАЇНА

ГО «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION, (Словацька Республіка)
EASTERN EUROPEAN DEVELOPMENT AGENCY, (Словацька Республіка)
VYSOKÁ ŠKOLA DANUBIUS, (Словацька Республіка)
UNIVERSITY OF ECONOMY IN BYDGOSZCZ, (Республіка Польща)
UNIVERSITY OF MARYLAND, COLLEGE PARK, (USA)
WOJÓT OF GMINA GROMADSKA, (Республіка Польща)
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИТВА І МАРКЕТИНГУ, (ВНУ ім. Лесі Українки)
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, (ВНУ ім. Лесі Українки)

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**"ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО, ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО,
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ
РЕГІОНІВ"**

(01 травня 2022 р., м. Луцьк, УКРАЇНА)

Збірник тез

Луцьк - 2022

УДК 330.341.1(477):[316.47:502:620.9:34

Рекомендовано до друку науково-технічною, вченою радою
ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних
досліджень» (Протокол № 4 від 05.05.2022 р.).

Рецензенти:

Чорний Роман – доктор економічних наук, професор, директор
Нововолинського навчально-наукового інституту економіки та
менеджменту, Західноукраїнський національний університет.

Рейкін Віталій – доктор економічних наук, професор, доцент
кафедри менеджменту та адміністрування, Волинський
національний університет імені Лесі Українки.

**Проблеми раціонального використання соціально-
економічного, еколого-енергетичного, нормативно-правового
потенціалу України та її регіонів:** *матеріали I Міжнародної
науково-практичної конференції ГО «ІЕЕЕД», (01 травня 2022 року),
м. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня
"Волиньполіграф", 2022. - 184 с.*

ISBN 978-617-7843-36-7

В даному виданні розміщено вибрані праці, що за змістом своїм
розкривають наступну проблематику: соціально-економічний
потенціал України в умовах воєнного стану; екологічний потенціал
України в умовах воєнного стану; енергетичний потенціал України
в умовах воєнного стану; підприємництво в Україні за умова
воєнного стану; маркетингові процеси забезпечення стабілізації
держави в умовах воєнного стану; фінансово-інвестиційна
стабілізація держави в умовах воєнного стану; нормативно-правове
забезпечення стабілізації держави в умовах воєнного стану;
публічне управління, адміністрування в умовах воєнного стану.

ISBN 978-617-7843-36-7

© ГО «ІЕЕЕД», 2022

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Барвінок Н. ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	6
Кирилюк Д., Хмурова В. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	9
Коваль М., Чорний Р., Юскевич-Красковська М. МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ	12
Павлов К., Куденьчук А., Коваль М. THEORETICAL ASPECTS OF DECENTRALIZATION REFORM IN UKRAINE	18
Юшак А., Новосад Д., Павлова О. РИНОК КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ	21
Данилюк Т., Букорос Т., Юшак А. ОСОБЛИВОСТІ РИНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА РИНКУ КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ	24
Susak D., Pobihun S. STAKEHOLDER APPROACH. GROUPING, STRATEGIES, BENEFITS	28

РОЗДІЛ 2. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Березний М., Жукова О., Кордуба І. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	33
Вовк В. СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	37
Городиська І., Хітренко Т., Глушко І. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	41
Dziekański P., Wrońska M. GREN ECONOMY AS AN ELEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF VOIVODSHIPS INPOLAND IN THE YEARS 2010-2020	44
Журенко В., Лебединець В. АНАЛІЗ СТАНУ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ВИРОБНИЦТВА ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ	47
Клименко М. SUPPORTING THE FUTURE VIA ENVIRONMENTAL TAXATION	51
Skorokhod I., Tkachuk D., Skorokhod D. INNOVATIVE DIRECTIONS FOR THE ORGANIC MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE	55
Tertychna O., Pinchuk V. ACTUAL ASPECTS OF THE ORGANIC FERTILIZERS PRODUCTION FROM ANIMAL BY-PRODUCTS	58

РОЗДІЛ 3. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бендасюк О., Павлов К. SUBSTANTIVE CHARACTERISTICS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE ELECTRICITY MARKET	60
Hnedina K., Nahornyi P. WATER RESOURCES AND HYDROPOWER POTENTIAL OF UKRAINE: THE CURRENT STATE AND RATIONAL USE	64
Матійчук Л., Новосад О., Павлова О. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	67
Романюк Д., Шостак Л. ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВІЙНИ	71
Plavcan Peter., Pavlov Kostiantyn., STRATEGIC DIRECTIONS OF ELECTRICITY MARKET REFORM IN UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES NEARBY	74
Shabala O., Pavlov K., Novosad O. UPDATE AND PRIORITY AREAS OF RECOVERY ENERGY SOURCES IN UKRAINE	78

РОЗДІЛ 4. ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бугізь С. ІНКЛЮЗИВНИЙ РЕАБІЛІТАЦІЙНО-СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	81
Дребот О., Тарнавський В. РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	84
Ілляшенко І., Громоздова Л., Бойко Н., Медвідь Г. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ТУРІВ ПО МІСЦЯХ ІСТОРИЧНИХ БИТВ В УКРАЇНІ	88
Kryvovyazyuk I. SOLVING THE PROBLEMS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINIAN BUSINESS UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW	91
Лаврухіна К. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	94
Лега О., Яловега Л., Прийдак Т., Сіренко О., СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	98
Мешкова-Кравченко Н., Власенко О. АНАЛІТИКА В СФЕРІ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	101
Нікитенко Д., Калетник О., ПРАКТИКА ФАНДРЕЙЗИНГУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ	103
Олієвська М. НАДНАЦІОНАЛЬНІ ПРАВИЛА НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ КОМПАНІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	106

Проданова Л., Недошовенко Ю. УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	110
Щур Я., Попрозман О. БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ	113

РОЗДІЛ 5. МАРКЕТИНГОВІ ПРОЦЕСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Глушкова Т., Давидюк Р. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	115
Глушкова Т., Шклярчук О. ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	118
Лялюк А., Янюк Д. ВІРУСНИЙ МАРКЕТИНГ: МЕТОДИ І ПРИЙОМИ	121
Пащенко А. Е-МАРКЕТИНГ ДЛЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	125

РОЗДІЛ 6. ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА СТАБІЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Калінін А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ	129
Канцедал Н., Лега О. ДЕФОРМАЦІЇ ПЛАТІЖНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	132
Pavlova O., Novosad D., Yushak A. COMPETITIVE FEATURES IN THE STRUCTURE OF THE RESIDENTIAL REAL ESTATE MARKET TAKING INTO ACCOUNT REGIONAL DEFINITIONS	134
Пронь Л. ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	137
Саттаров М. ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ	140
Шабала О.П., Бендасюк О.О. ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЕНЕРГЕТИЧНОМУ БІЗНЕСІ	143

РОЗДІЛ 7. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лавренчук О. ЗАХИСТ ТА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧИ ГОСПОДАРЮВАННЯ	146
--	-----

РОЗДІЛ 8. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Антонова С., Пророк К. РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ	148
--	-----

Антонюк О. ПОСЛУГИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	152
Гринявський С., Жук В. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	155
Гриценко Н. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЮ СТАБІЛІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	157
Журавель Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	160
Ліпич Л. Хілуха О., Кушнір М., Шостак Л., ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	164
Малярєвський В., Громоздова Л.,_Кашина Г., Дербеньова Я. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	168
Милько І. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОМАДОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ	171
Симончук Ю., Якимчук А. ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКИХ ІДЕЙ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ	174
Якимчук Ю., Якимчук А. ВІЙСЬКОВІ ДЕРЖАВНІ АДМІНІСТРАЦІЇ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	178

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 330.111

Барвінок Н.

викладач кафедри технологій та організації туризму і
готельно-ресторанної справи

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

barvinok.n@udpu.edu.ua

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Міжнародний туризм - це глобальне явище сучасного світу, яке нерозривно пов'язане з широкими можливостями просторової мобільності населення різних країн. На розвиток міжнародного туризму на території України неабияк вплинули події ще 2014 року. Ситуація, що виникала внаслідок тимчасової окупації російською федерацією Криму, частини Луганської та Донецької областей України та розв'язані військові дії, призвела до зменшення кількості як в'їзних, так і виїзних туристів, а відтак, і капіталонадходжень від діяльності міжнародного туризму.

Проаналізувавши статистичні дані UNWTO та Державної прикордонної служби (табл. 1, рис. 1) спостерігаємо значне зменшення кількості в'їзних туристів у 2014 році, кількість яких в порівнянні з попереднім роком зменшилась на 48,5% (майже вдвічі) [1, 4, 5].

Не кращою ситуація була і у 2015 році, коли Україну відвідала рекордно низька кількість іноземних туристів. За даними Державної прикордонної служби України у 2015 році в Україну прибуло лише близько 124 тисяч іноземців, що є найнижчим показником за останні 14 років на той час [2].

Причиною таких негативних показників та змін у структурі та об'ємах в'їзних і виїзних туристичних потоків починаючи з 2014 року стали анексія Криму, та події на сході України. Окупація Криму призвела до втрати близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу, а відповідно, частина іноземних туристів, яка надавала перевагу відпочинку біля моря в Криму, змушена обирати іншу країну для відпочинку або відмовитися від такого виду відпочинку.

Проте, незважаючи на те, що починаючи з 2014 року, в'їзний туризм стримувало багато різних факторів: політична й економічна нестабільність, унаслідок цього скорочення маршрутів, відсутність

необхідної матеріальної бази, негативна інформація про суспільний і політичний стан в Україні та багато інших, він все ж розвивався [3].

Таблиця 1. В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну і виїзд громадян України за кордон у 2012-2019 рр. (осіб)

Рік	В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну	Виїзд громадян України за кордон
2012	23012823	21432836
2013	24671227	23761287
2014	12711507	22437671
2015	12428286	23141646
2016	13333096	24668233
2017	14229642	26437413
2018	14342290	27976681
2019	13709562	29345897

Джерело: складено автором за даними [1, 4, 5]

Повномасштабна війна росії проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року – це удар по міжнародному туризму на території України, адже під загрозу потрапив як в'їзний туризм в Україну, так виїзний. До причин, що перешкоджають розвитку в'їзного туризму на даний момент є:

Рисунок 1. В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну і виїзд громадян України за кордон у 2012-2019 рр.

Джерело: складено автором за даними [1, 4, 5]

– воєнні дії на території України, що несуть небезпеку не лише для туристів, але і для всього населення України, особливо в місцях окупації та ведення активних бойових дій;

– втрата значної частини туристичних об'єктів (історичних пам'яток, пам'яток культури, архітектури, релігійно-туристичних об'єктів, природно заповідного та лікувально-оздоровчого фонду) від розміщення окупаційних військ в місцях їх розміщення та руйнування у зонах проведення активних бойових дій;

– руйнування інфраструктури в районах проведення активних бойових дій;

– закриття повітряного простору для цивільної авіації;

– порушення логістики на території України;

– розміщення окупаційних військ на території областей, що є важливими туристичними центрами в Україні.

Виїзний туризм в свою чергу теж зазнає негативних наслідків на території України, адже вже на сьогоднішній день більше 4 млн. населення України мігрували за межі України. Та частина населення, що залишилась в межах країни через кризу, що виникає внаслідок війни, навряд чи буде користуватись послугами турфірм для організації виїзного туризму.

Отже, розвиток міжнародного туризму в Україні зазнав негативного впливу ще від початку російсько-української війни у 2014 році, яка призвела до зменшення кількості в'їзних туристів майже вдвічі. Але повномасштабна війна росії проти України у 2022 році призвела до припинення розвитку міжнародного туризму на території України, що в першу чергу пов'язано з безпековим фактором. А це в свою чергу призводить і до скорочення капіталонадходжень від всіх підприємств, що пов'язані з діяльністю туризму, у бюджет країни.

Список літератури

1. UNWTO: офіційний сайт. URL: <https://www.unwto.org/> (дата звернення: 27.03.2022).

2. Бунтова Н. В. Потенціал України на міжнародному ринку туристичних послуг. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип.17, Ч.2. С.21-24.

3. Гук Н. А. Міжнародний туризм в Україні: реалії та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 7, Ч. 1. С. 99-102.

4. Державна прикордонна служба України: офіційний сайт. URL: psu.gov.ua/ua/news/2020-y-Kudi-podorozhuvali-naychastishe-ukrainci-zvidki-pribuvali-inozemci/ (дата звернення: 27.03.2022).

5. Туристичний барометр України. Київ. 2020. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/ntou-barometer-2020.pdf> (дата звернення: 27.03.2022).

Кирилюк Д.

Державний торговельно-економічний університет
d.kyrylyuk_fmtp_6_21_b_d@knute.edu.ua

Хмурова В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Державний торговельно-економічний університет
v.khmurova@knute.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія, загроза нападу, небезпека державної незалежності держави – це ті фактори, які є причинами введення військового стану. На жаль, ми живемо в умовах, коли змушені спостерігати за такою ситуацією в Україні. І крім бойового фронту подій, важливий також і економічний фронт, адже зараз, особливо, страждає підприємницька діяльність. Для економіки, війна завжди є переломним моментом, адже частина бізнесу призупиняє свою роботу, частка коштів, що надходить у державний бюджет, зменшується, а безробіття зростає.

Під час воєнного стану певна частина бізнесу стає майже паралізована та зупиняється через ці обставини, але потрібно поступово намагатися відновлювати його роботу. Адже зараз, економічна діяльність є дуже важливою для всього суспільства. Тому що, без економічної активності, повноцінне функціонування держави є неможливим [1].

Наразі, велика кількість підприємств знаходилась в зоні активних бойових дій, а тому, по можливості, була змушена евакуюватись у більш безпечні місця, задля подальшого їх функціонування [3].

Проте, навіть переміщення на іншу територію, не допомагає уникнути всіх проблем, адже бізнес починає страждати від нестачі сировини та логістики.

На жаль, не всі мають можливість до переміщення, адже деякі мають прив'язку до території (рис.1).

Як приклад, можна привести аграрні підприємства, що забезпечують продовольством все населення. Зупинка експорту, складна логістика, відсутність палива та добрива, проблеми з технікою та обладнанням – це лише мала частина того, з чим зіткнувся такий бізнес [4]. Тому, наша держава запровадила певні заходи фінансової підтримки, для того щоб посівна відбулася у максимальному масштабі.

Також, прикладом підприємства, що має обмежену мобільність, є логістичні підприємства. Такий бізнес зазнає чимало втрат, адже багато територій на даний час відрізані від сполучення.

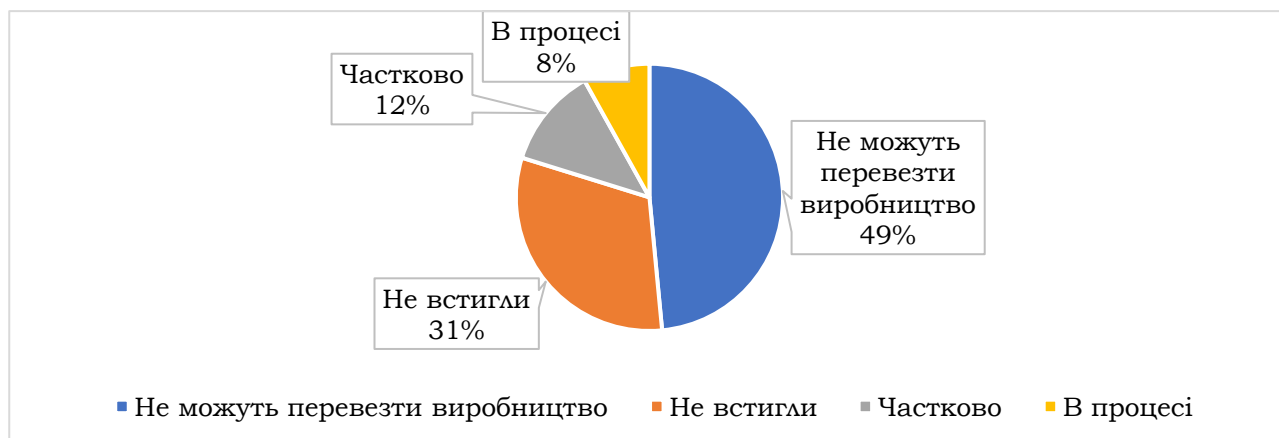

Рис.1 Релокація бізнесу [2]

Наприклад, компанія «Нова пошта» зазначає, що внаслідок постійних обстрілів, заблокованих доріг та знищених мостів, за перший тиждень війни, обсяги доставок впали на 95%. Це неймовірно великі втрати для компанії та економіки країни.

Через це, наша держава внесла деякі зміни в законодавство, які були зосереджені на підтримку української економіки. Наразі діє послаблення вимог щодо ліцензій, спрощенні умови ведення бізнесу, певні компенсації, допомога агробізнесу та лібералізація трудових відносин. Також значне послаблення відбулися у сфері сплати податків та податкової звітності. Тому, бізнес починає, по можливості, повертатися до життя. Звичайно багатьом підприємствам доводиться переорганізувати свою роботу, можливо змінювати напрямок своєї діяльності, але він все одно не повинен переставати працювати. Адже ці всі зміни, що відбуваються в структурі бізнесу, його регуляція – це єдиний вихід, щоб зберегти ефективно функціонування підприємства в умовах воєнного стану.

Отже, ведення бізнесу є дуже важливою складовою, що зумовляє економічну стійкість країни та допомагає зберігати платоспроможність людей. В умовах військового стану змінюються пріоритети, та перспективні напрями розвитку підприємництва та бізнесу. Досить важливим залишається відчуття потреби споживачів, що дає змогу підприємству продовжувати свою діяльність. І наша держава намагається зробити усе можливе та запроваджує ряди ініціатив, аби він не зупинявся та продовжував працювати. Створюються нові сприятливі умови, вносяться зміни в законодавство, тощо.

Список літератури

1. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/> (Дата звернення 23.04.2022)
2. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/68454/> (Дата звернення 23.04.2022)
3. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану: веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html> (Дата звернення 22.04.2022)
4. Українська економіка під час війни. Що далі?: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (Дата звернення 25.04.2022)

Коваль М.О.,

аспірант кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Чорний Р.,

д.е.н., професор, директор,
Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та
менеджменту Західноукраїнського національного університету.

Юскевич-Красковська М.,

Студентка групи ГОТ-54,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Міжнародна міграція трудових ресурсів являє собою чи одну з не найбільш обговорюваних тем нашого сьогодення. Незважаючи на свою актуальність у 21 столітті питання відтоку трудових ресурсів, набрало обороти своєї актуальності ще надзвичайно багато років тому, з моменту розвитку міжнародних транспортних зв'язків, з поширенням та доступом інформації стосовно того, що деє може бути краще, но і звісно ж, з моменту коли розвиток певних країн, почав бути стрімкішим, аніж інших. Дані факти дають зрозуміти, що актуальність даного питання почалася ще кілька сотень років тому і у даний момент набирає ще тільки більшого значення та впливу на розвиток та функціонування цілого світу з різних сторін, як економічної, так і соціально-економічної, політичної системи в цілому. Аналізуючи питання міжнародної міграції трудових ресурсів, важко сказати, наскільки воно є негативним чи позитивним, адже беззаперечно є у ньому як позитивні так і негативні аспекти впливу, в залежності від перспективи аналізу.

“Міграція” є вагомою та необхідною складовою для функціонування ринку праці, вона служить як одна з найважливіших форм міжнародних економічних відносин.

У дослівному перекладі з латинської, слово “міграція” “migration”- означає “рух” та “переміщення”, натомість дефініція поняття звучить так: міжнародна міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах світового ринку праці і може набувати форми як еміграції (виїзду) так і імміграції (вїзду) [1]. В залежності від економічного розвитку, політичної стабільності, демографічної привабливості, у більшій чи меншій мірі, кожна з країн зіштовхується з питанням міграції. Для деяких країн питання трудової міграції має колосальне значення, адже мігранти там складають третину або ж половину населення. До прикладу, у таких містах як Лондон, Нью-Йорк чи Сідней мігранти становлять понад третину населення, а у деяких

містах, до прикладу як Дубаї чи Брюссель, кількість мігрантів складає більше половини населення. Міграція набирає значних темпів у всьому світу, цікавим прикладом може стати Сеул у якому чисельність мігрантів за останні 10 років зростає удвічі.

Основними стимулами міграційних потоків є демографічна динаміка, розвиток транспорту та комунікаційних технологій, глобалізація торгівлі, уніфікація законодавства. Натомість, причини міжнародної трудової міграції можуть бути надзвичайно різними та індивідуальними в залежності від кожного суб'єкта міграції, від країни та регіону його походження, від звиклих для нього умов життя, оплати праці тощо.

Причини та фактори, що надають поштовх для міжнародної трудової міграції поділяють на дві категорії: економічні та неекономічні. До основних таких причин, що сприяють міжнародній міграції робочої сили можна віднести:

- Низький рівень заробітної плати, низький життєвий рівень, зuboжіння, безробіття, досить слабкий економічний розвиток у країні емігранта.

- Перенаселення.

- Тривала економічна депресія.

- Вищий рівень заробітної плати, економічні можливості, кар'єрний розвиток у імміграційних центрах світу.

- Неприятливі погодні умови для реалізації професії емігранта, катаклізми.

- Нові можливості та перспективи.

- Збагачення життєвого досвіду.

- Відсутність життєвих перспектив для молоді, що досягла працездатного населення.

- Кращий розвиток того чи іншого напрямку професії у країнах імміграції.

- Політичні причини, політична нестабільність.

- Військові причини, загроза війни.

- Причини релігійного походження.

- Національні причини, походження предків з інших країн.

- Культурні причини.

Економічні мігранти які виїжджають закордон у пошуках кращих умов праці та відповідно працевлаштовуються там, складають одну з найчисельніших груп у порівнянні до тих, що теж відносяться до видів зовнішньої міграції. У свою чергу, економічних мігрантів можна поділити на дві категорії. До першої відносяться "емігранти за заробітком", тобто міграція пов'язана із відсутністю роботи у своїй країні, люди які їдуть закордон аби покращити своє матеріальне становище, заробити кошти і повернутися до своєї країни та родини. Друга категорія це

“мобільні емігранти”. Дана категорія стосується висококваліфікованих працівників, творчої та художньої інтелігенції, наукових працівників, які переслідують не тільки ціль кращого заробітку, а також кращих умов праці, можливості активної творчості тощо [4].

За даними ООН кількість міжнародних мігрантів з роками безсумнівно зростає, проте ці показники у загальному не є аж такими різкими та раптово збільшеними. До прикладу, показник кількості міжнародних мігрантів у всьому світі у 2019 становив 272 млн. У 2000 році - 173 млн., в 2005 - 191 млн., у 2010 - 220 млн., в 2015 - 248 млн. Із загального показника 2019 року, який становив 272 млн., частина трудових мігрантів становить 164 млн. 74 % від загальної кількості складають люди працездатного віку 20-64 роки, 14% мігрантів яким менше ніж 20 років, а також 12% - віком від 65 років та вище [2, 3].

Міграційні потоки розвиваються по всьому світу, проте є країни з більш високими та низькими показниками.

Таблиця 1. Кількість міжнародних мігрантів за територіальним поділом у 2019 році (відсоткове відношення)

Регіон	Відсоткове значення (%)
Азія	31 % (83,6 млн.)
Європа	30 % (82,3 млн.)
Північна та Південна Америка	26% (70,2 млн.) з яких, Північна 22% , Південна 4%
Африка	10% (26,5 млн.)
Океанія	3% (8,9 млн.)

* Побудовано та систематизовано авторами з використанням джерел: [1].

Одним із найбільших центрів та осередків міжнародної трудової міграції є Західна Європа, зокрема країни Європейського Союзу. У даному випадку основними країнами-донорами для деяких європейських країн є:

Близько 50 відсотків міжнародних мігрантів проживають у п'ятнадцяти високо урбанізованих країнах з високим рівнем доходу - Канада, США, Австралія, у країнах Європи таких як: Франція, Німеччина, Іспанія, Сполучене Королівство, Російська Федерація, нафтоекспортуючих країнах Близького Сходу (Кувейті, Саудівській Аравії, ОАЕ), найбільш розвинутих країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону (Малайзії, Сінгапурі, Кореї, Японії) [4].

Як вже зазначалося вище, питання міжнародної трудової міграції має свої сильні сторони, а також беззаперечно і свої слабкі сторони, в залежності від перспективи аналізу, чи це країна-

імпортер трудових ресурсів чи це країна - експортер трудових ресурсів.

Переваги для країни - імпортера трудових ресурсів:

- Економія коштів на підготовці спеціалістів;
- Використання дешевшої робочої сили, що робить процес діяльності підприємств ще вигіднішим;
- Широкі можливості в процесі відбору нових співробітників;
- Висококваліфіковані працівники із новими ідеями та баченням світу;
- Збільшення кількості населення, як правило це молоде покоління та працездатне населення.

Переваги для країни - експортера трудових ресурсів:

- У деякій мірі вирішується проблема безробіття;
- Мігранти повертаються у свої країни із певним багажем знань, що впливає на зростання кваліфікації та досвіду місцевих спеціалістів;
- Надзвичайно великий зиск від експорту трудових ресурсів. У деяких країнах доходи від експорту трудових ресурсів є навіть кращими та більш прибутковими, ніж від інших видів експорту, що має надзвичайний вплив на державні фінанси. До прикладу, грошові перекази мігрантів; особисте інвестування мігрантів, доходи фірм-посередників є основним джерелами валютних доходів країн- експортерів.

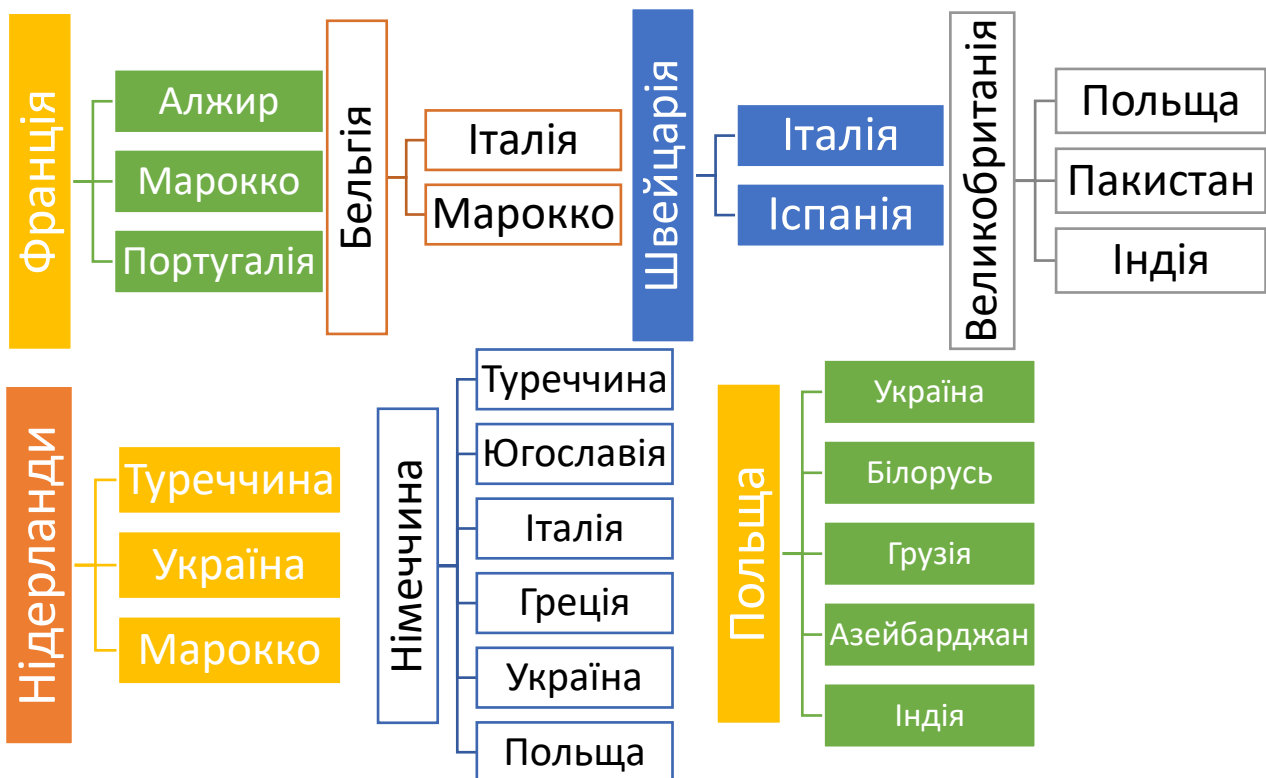

Рис. 1. Напрями міграції населення Європи

* Побудовано та систематизовано авторами з використанням джерел: [2].

Згідно з даними ООН у 2000 році, у топ 3 країн з найбільшими за об'ємом отримуваних переказів від мігрантів увійшли:

1. Індія (9,0 млрд, дол. США);
2. Мексика (6,6 млрд, дол. США);
3. Туреччина (4,6 млрд, дол. США);

Незважаючи на певні переваги від міжнародної трудової міграції, також є важливим взяти до уваги і слабкі сторони. До прикладу, говорячи про країн-імпортерів робочої сили, варто зазначити, що з їхньої сторони ймовірно можуть бути такі наступні кроки як:

- Додаткові заходи за дотриманням порядку у країні.
- Додаткові заходи та контроль над тим аби мігранти не залишилися пригноблені або ж не зіткнулися із шахрайством з боку роботодавця;
- Питання соціального захисту іммігрантів;
- Контроль за нелегальною міграцією.
- Проблеми із працевлаштуванням місцевого населення;
- Зниження вартості оплати праці, через приплив іммігрантів які погоджуються працювати за менші гроші, у свою ж чергу зумовлюють міграцію місцевого населення у інші країни;
- Втрати висококваліфікованих працівників пов'язане з їхнім поверненням на батьківщину.

Натомість, беручи до уваги країн-експортерів робочої сили, варто зазначити наступні слабкі сторони, як наслідок міграції:

- Старіння нації, адже молоде покоління та працездатне населення виїжджає закордон.
- Відтік трудових ресурсів.
- Нестача висококваліфікованих спеціалістів.
- Зменшення кількості населення.
- Руїнування сімейних відносин, традицій та культури.[5][6]

Підсумовуючи вище зазначене варто підкреслити, що питання міграції є актуальним абсолютно на усіх континентах нашої планети. У більшості випадків причиною для міграції є саме економічні чинники. З кожним роком у світі все чіткіше формуються центри тяжіння робочої сили, це розвинуті країни Північної Америки, країни Європейського Союзу, нафтоекспортуючі країни Близького Сходу, найбільш розвинуті країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Надзвичайно важливим є питання міграції на теренах України, що полягає у проблемі масового виїзду наших громадян закордон. Найбільш актуальними причинами цьому є економічні та політична нестабільність в країні,

низький рівень заробітних плат та високий рівень безробіття. Така масова еміграція наших громадян, провокує певні проблеми та наслідки які виникають всередині країни. Вагомими негативними наслідками такого виїзду є зменшення кількості населення України, показники якого з кожним роком все стрімкіше йдуть до низу, брак кадрів у всіх галузях, від найбільш до менш престижних, втрата значення традицій та виховання нового покоління у неповних сім'ях.

Список літератури:

1. Короленко Н.В., Петросян А.А. міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. Одеса. 2019. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2021/87.pdf.

2. Скрипник Н.Є., Горпинич О.О. сучасні тенденції міжнародної міграції трудових ресурсів. Дніпро. 2016. URL: http://bses.in.ua/journals/2016/12-1_2016/10.pdf.

3. Департамент ООН з економічних і соціальних питань, 2019. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>.

4. Міграція трудових ресурсів: сутність, функції, причини, види. 2022. URL: https://pidru4niki.com/74074/politologiya/migratsiya_trudovih_resursiv_sutnist_funktsiyi_prichini_vidi.

5. Синипостол В.В. Міжнародна трудова міграція: причини, тенденції та наслідки. Дніпро. 2020. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/161.pdf>.

6. Петюх В.М. Ринок праці: Навч. посіб. Київ: КНЕУ. 1999. 288 с. URL: <https://buklib.net/books/32889/>.

7. Народжуваність в Україні продовжує падати і готується поставити новий анти рекорд останніх 30-років. 2022. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/depoulation-2021>.

Population. 2020. URL: <https://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population/>.

Павлов К.

д.е.н., професор
завідувач кафедри підприємництва і маркетингу
ieeer@ieeer.top

Куденьчук А.

аспірант кафедри економіки та природокористування
anastasia19902309@gmail.com

Коваль М.

аспірант кафедри економіки та природокористування
naukoviy@icloud.com

Волинський національний університет імені Лесі Українки

THEORETICAL ASPECTS OF DECENTRALIZATION REFORM IN UKRAINE

Choosing the optimal model of cooperation in the system of state and local government by transferring powers to the local level ensures a fairly rational organization of public authorities. In turn, this process of transferring more powers to lower levels of government is the essence of the decentralization process.

Decentralization reform is a complex and long-term process, which consists in the creation of territorial communities, the main administrative units, which are formed as a result of the unification of urban-type settlements, villages, and towns.

To effectively implement the decentralization reform, the Councils for the Development of Communities and Territories was established by the Decree of the President of Ukraine № 909/2019 of December 18, 2019. The main tasks of the established Council are monitoring of all processes taking place at the regional level, determination of priorities of the state regional policy and mechanisms of influence; promoting effective interaction between local governments and executive authorities; monitoring the implementation of acts of the President of Ukraine. The need for reform was not due to the inability of local governments to exercise their powers but to establish institutions of direct democracy, to reconcile the interests of the state and local authorities. The main goal of decentralization is to ensure the proper capacity of local communities to provide public services. Administrative and financial decentralization is most often viewed from two perspectives: 1) as a process of transfer (reform) of powers and financial resources of the public sector from the national to the subnational and local levels; 2) as a result of such reforms, which is assessed by the amount of authority and financial resources delegated to lower administrative levels relative to their total volume in the public sector.

The main quantitative indicators of decentralization are the share of revenues at the disposal of local authorities (before transfers from the state budget), as well as the share of expenditures at the subregional and local levels of government in the consolidated state budget. If we use these quantitative indicators, Ukraine is today one of the most decentralized countries in Europe. However, these quantitative parameters do not in themselves reflect the real state of decentralization of government in the state, as the redistribution of resources between levels of government is accompanied by a redistribution of "areas of responsibility" (functions) of government. There are three "areas of responsibility" for the implementation of each state function: 1. Regulatory regulation of the relevant function (including, determines the requirements for the volume, quality, and availability of public services, natural and financial standards, level and structure of costs. 2. Allocation of financial resources necessary for the provision of services or performance of public functions. 3. Direct performance of the state function, provision of relevant public services to the population at its own expense or the expense of transfers received from the highest level of government.

Decision-making in the context of each of them often (in the vast majority) occurs not at one but several levels of government.

According to the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization, among the main results aimed at the reform are the following: formation of united territorial communities and ensuring the legal, organizational, material capacity of these communities; formation of an effective territorial system of local self-government bodies and local executive bodies, ensuring the division of powers between them; ensuring the availability and high quality of public services; introduction of quality standards for such services; creating legal conditions for involving citizens in solving community development issues; ensuring the socio-economic development of territorial communities and regions in general

Thus, the goal of decentralization policy is to move away from the centralized model of governance in the country, ensure the capacity of local self-government and build an effective system of territorial organization in Ukraine, fully implement the European Charter of Local Self-Government, subsidiarity, universality and financial self-sufficiency of local self-government.

Список літератури

1. Павлов К.В. Оцінка конкурентоспроможності регіональних ринків житлової нерухомості України: монографія. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2018. 482 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15676/1/final.pdf>

2. Павлова О.М. Товарна форма організації суспільного виробництва в умовах розвитку національної економіки України (другої половини XVII - кінця XVIII ст.) : монографія / О.М. Павлова. – Луцьк : видавництво «Терен», 2019. – 480 с.

3. Павлова О.М. Товарне виробництво і торгівля в Україні (друга половина XVII – кінець XVIII ст.). Чернівці: Вид – во “Місто”, 2009. – 304 с.

5. Стрішенець О.М. Аналітичні підходи до управління прибутком на підприємстві. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. Вежа-Друк. 2018. № 2 (14). С. 18-26.

6. Стрішенець О.М. До питання про торговельно-економічні зв'язки правобережної України та західноукраїнських земель з Польщею у другій половині XVI – кінці XVIII ст. Актуальні проблеми економіки. – 2016 № 5 – С. 78-89.

7. Стрішенець О.М. Інституціональний напрям як інструмент дослідження методологічних основ ринку. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. №2(10). 7-12 с.

8. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

9. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Теоретичні аспекти конкуренції на регіональних ринках житлової нерухомості. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. № 3 (11). С. 7-12.

Susak D.

bachelor of entrepreneurship, trade and exchange activities
dasha71526483@gmail.com

Pobihun S.

associate professor of entrepreneurship and marketing
Ivano-Frankivsk national technical university of oil and gas
serhii.pobihun@nung.edu.ua

STAKEHOLDER APPROACH. GROUPING, STRATEGIES, BENEFITS

The modern economy and market in the developed countries of the world create excellent conditions for business. Due to the fact that the economy is market-based, there is a lot of competition in the business space, and therefore, each business entity tries to work as well as possible to attract more customers.

But not only the quality and price of goods or services play a key role in business success. The stakeholder approach, which was founded in the 1970s, is gaining momentum, and this approach is that each company (or individual project) is a combination of external and internal environment. And, as a result, a tandem of stakeholders is formed.

You need to be clear about who falls under the stakeholder concept. First of all, these are individuals or organizations that directly affect the company's activities and the results of these activities (customers, suppliers, competitors, shareholders). Stakeholders can also be called various regulatory agencies, because they also affect the business in some way.

The stakeholder management process consists of six stages:

- Identification of stakeholders and their division into groups;
- Analysis and formation of key needs of all stakeholders;
- Finding out the interests and degrees of influence of each party;
- Creating an action plan for stakeholder management;
- Implementation of meetings;
- Analysis of cooperation.

After the division into stakeholder groups, it is necessary to learn the importance of stakeholder interests for the development of the firm or project, as well as the degree of their influence on its activities. Stakeholders can be divided into four groups:

- do not affect the company, but the company affects them (1 type);
- affect the company, and the company also affects them (type 2);
- do not affect the company, and the company does not affect them (type 3);

- affect the company, but the company does not affect them (type 4).

To characterize these groups, it is necessary to create a so-called "stakeholder matrix" (figure 1), on the basis of which further interaction of stakeholders in the company or project will be built. The future work of the enterprise will depend on the literacy and professionalism of the people who create this matrix.

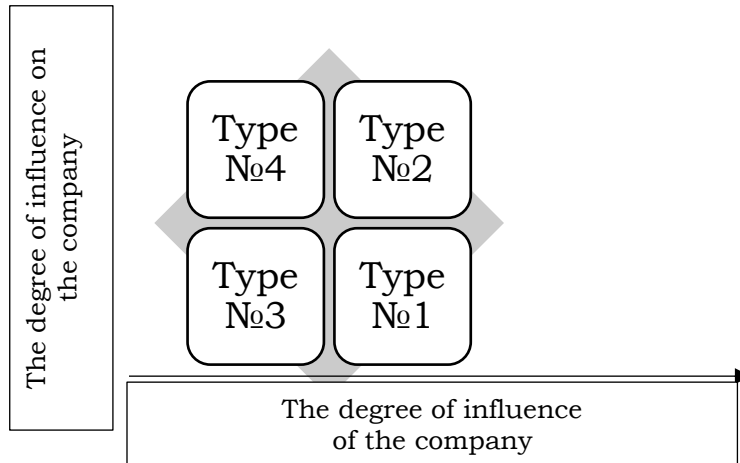

Figure 1. Stakeholder matrix

Depending on the type of stakeholders involved, the company operates on one of four strategies:

- Type №1 - secondary stakeholders. This group should be familiar with all key project decisions, although it is not directly involved in the decisions. It is recommended to involve this group in the discussion of possible problems and get additional support from important solutions.
- Type №2 - the main stakeholders of the project, which should be involved as much as possible in decision-making. It is necessary to increase the group's interest in the project and fully meet its needs. It is recommended to use the principle of partnership in communication when negotiating a project with this group.
- Type №3 - secondary stakeholders. It is recommended to selectively involve this group in the necessary tasks, not to immerse it in the details of the project and to use the lowest level of information.
- Type №4 - secondary stakeholders. It is recommended to involve them as consultants and agree with them only important strategic decisions about the project.

Based on the above division, it is possible to combine different types of stakeholders and quite primitively divide them into "primary" and "secondary". The company chooses the strategy of interaction with stakeholders based on the matrix, so that the results of this interaction were as productive as possible. In conclusion, thanks to the use of the

stakeholder approach, it is possible to "filter" participants in the business process and identify the most important groups of people. And also to choose a specific strategy of the company so that economic goals (profits) and social goals (benefits for end users) are met to the maximum.

References:

1. Lahuta YA. M. STEYKKHOLDERS'KYY PIDKHID V KORPORATYVNIY SOTSIAL'NIY VIDPOVIDAL'NOSTI KOMPANIYI / YA. M. Lahuta. // Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. – P. 130–133.

2. Steykkholdery, yikh vyhody, vashi interesy. [Electronic resource] // – Resource access mode: <https://strategi.com.ua/event/steykkholdery-ikh-vyhody-vashi-interesy/> (access date: 26.04.2022).

Юшак А.,

аспірант кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
naukoviy@icloud.com

Новосад Д.,

аспірант кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
naukoviy@icloud.com

Павлова О.,

завідувач кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
pavlova.olena@vnu.edu.ua

РИНОК КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Процес позитивних зрушень в економіці України має відбуватися на засадах збалансованості та оптимальної взаємодії всіх складових ринку, у тому числі комерційної нерухомості, через те, що здійснюється вагома дія на розвиток відносин власності, а також визначається рівень споживання, нагромадження та інвестування.

Економічний інтерес до комерційної нерухомості з'явився для визначення її вартості у процесах приватизації та іпотеки, що заохочувало досліджувати всією системою економічних відносин, які склалися навколо неї.

Серед дослідників цієї наукової прогалини слід виділити К.В. Павлова, О.М. Павлової

Проте, не дивлячись на існуючі напрацювання сутнісного значення даного ринку, науковий інтерес до особливостей його соціально-економічних рис постійно зростає.

Ринок нерухомості – це особливий вид ринку, на якому об'єктом купівлі-продажу чи застави для отримання кредиту виступає нерухомість, яка в свою чергу приймає форму товару лише на ринку, який має вартість і володіє специфічними якостями задоволення потреби у житлових та виробничих приміщеннях або земельних ділянках [1].

Під час масової приватизації змінювались форми власності підприємств, а на ринку з'являлась достатня кількість майна, серед яких були будівлі, споруди і приміщення, саме це дало поштовх до зародження й розвитку *первинного ринку* комерційної нерухомості. Враховуючи зниження виробництва, яке вивільняло велику кількість непрацюючих будівель та споруд, які були кроком до розвитку *вторинного ринку комерційної нерухомості*.

На даний момент перетворивши нерухомість на самостійний об'єкт економіко-правового обороту, вона стала товаром, капіталом, власністю.

Ставши об'єктом фіскального інтересу держави, заставним зобов'язанням для одержання іпотечного кредиту, частиною інвестиційного портфеля великих корпорацій, фінансовим активом для індивідуальних та інституціональних інвесторів [8].

Дослідження ринку комерційної нерухомості пов'язано зі змінами попиту й пропозиції, динаміки ціноутворення в часі, залежності вартості комерційної нерухомості від її якісних показників. Формуючи і розвиваючи ринок комерційної нерухомості потрібно здійснювати у відповідності із загальним прогресом економічної системи для забезпечення її ефективності, тому що може він концентрувати в собі вагому частку національного багатства та забезпечити матеріальні підвалини для реалізації практично всіх видів діяльності, а його стабільне функціонування вважається одним із найбільш складних процесів ринкових перетворень, що відбуваються в державі [2].

Активне функціонування ринку комерційної нерухомості – умова стійкого економічного, соціального та політичного благополуччя в країні, забезпечення сталого розвитку міст і регіонів, запорука свободи, незалежності і гідного існування людей [3].

Співвідношення цін на первинному і вторинному ринках комерційної нерухомості також багато в чому залежить від частки того чи іншого ринку в структурі всього ринку комерційної нерухомості даного регіону.

На рівень цін первинного і вторинного ринку впливають змінні:

- фактор умови ведення бізнесу в місті, регіоні;
- фактор рівня життя;
- політика міської влади в сфері комерційної нерухомості та нового будівництва;
- рівень платоспроможного попиту населення регіону;
- собівартості будівництва;
- доступність кредитів і житлових субсидій;
- макроекономічні чинники (курс долара, депозити і т.д.).

Безумовно, лідером серед регіонів є місто Київ та Київська область.

Довготривалий регрес в економіці багатьох міст та сіл по всій Україні, не є стимулом до спорудження нових житлових площ і розвитку ринку житлової комерційної нерухомості. Такий стан обумовлений високим рівнем безробіття, демографічною ситуацією та плінністю найманих робітників [4].

Іншими словами, якщо б у місті із 100 тисяч жителів була б гідна робота та оплата, достатній рівень доходів, то людям не було б наміру їхати до столиці або закордон в пошуках кращого заробітку [5].

Заснування нових підприємств потребує вкладень, які на тлі низького платоспроможного попиту в країні та високої глобальної конкуренції, можуть себе не виправдати.

Долають «бар'єри» у цій боротьбі ті населені пункти, які вже мають потужніші економічні та інституційні ресурси або ті, яким вдалося залучити відкриття заводу чи інвестицію у вигляді культурних ініціатив, але це радше винятки. Неабияким потенціалом стають перекази трудових мігрантів [6].

Як приклад, країни ЄС активно впроваджують програми підтримки регіонів. Незважаючи на те, що такі новітні практики мають низку недоліків, їх метою є рівність між різними регіонами та населеними пунктами [7].

Щодо України, то впровадження інноваційних змін щодо реальної економіки у слабших регіонах та невеликих населених пунктах, дасть шанс залучити у регіони кадри, а значить, сприяти рівномірному регіональному розвитку країни, перерозподілі економічної активності та соціальних благ.

Першорядною для цього є модернізація, структурна економічна реорганізація, реінтеграція та розвиток підприємств, що надавали б робочі місця.

Список літератури:

1. Павлов К.В. Оцінка конкурентоспроможності регіональних ринків житлової нерухомості України: монографія. Луцьк :ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2018. 482 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15676/1/final.pdf>
2. Павлов К.В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні: монографія. Рівне: НУВГП, 2013. 230 с.
3. Павлов К.В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України: монографія. Луцьк: Видавництво «Терен», 2019 542 с. Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>.
4. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.
5. Alina Yakymchuk, Oleksandr Halachenko, Inna Irtysheva, Mariana Popuk, Viktoriya Bondarenko, Liliya Kondratska, Kostiantyn Pavlov, Olena Pavlova, Tymur Ishcheikin, Yanina Barybina, Iryna Hryhoruk, Nazariy Popadynets. Ways of Improving Management

System of a Tourism Industry Development. Applied Human Factors and Ergonomics International. Human Interaction & Emerging Technologies (IHET-AI 2022). Artificial Intelligence & Future Applications. https://openaccess.cms-conferences.org/#/publications/book/978-1-7923-8989-4/article/978-1-7923-8989-4_12/

6. Pavlov Kostiantyn, Pavlova Olena and al. Optimization of multi-channel queuing systems with a single retail attempt: Economic approach. Decision Science Letters. Decision Science Letters 9 (2020). http://www.growingscience.com/dsl/online/dsl_2020_22.pdf/

7. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

8. PavlovK., Pavlova O., Kupchak V. Stimulation of demand and supply as a direction of regulation of competitive relations on the home market in the regions of Ukraine. *International Journal of New Economics, Public Administration and Law*. Publisher: Cech Rzemiosł Różnych, Dr hab. 2018. №1(3). – C. 146–154.

Данилюк Т.,

к.е.н., доцент, декан факультету економіки та управління,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
danyluk.tatiana@vnu.edu.ua

Букорос Т.,

к.пол.н., доцент, Віце-президент Європейського інституту
безперервної освіти (EIDV),
st.glorya@gmail.com

Юшак А.,

аспірант кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
naukoviy@icloud.com

ОСОБЛИВОСТІ РИНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА РИНКУ КОМЕРЦІЙНОЇ НЕРУХОМОСТІ

Економіка України являє собою синтез різноманітних, проте взаємопов'язаних між собою ринків, які в сукупності своїй формують складну ринкову структуру. Рівень становлення та особливості функціонування окремих сегментів цієї структури, в тому числі і ринку нерухомості як на державному так і на регіональному рівнях, виступають важливим аспектом розвитку ринкових відносин. Враховуючи постійно зростаючий попит на нерухомість, низьку платоспроможність населення та незбалансованість розвитку окремих сегментів ринку комерційної нерухомості, питання конкуренції та механізму її функціонування на сьогодні є досить актуальними. Ринок комерційної нерухомості є однією з складових державної економіки, оскільки він несе в собі більше половини усього світового багатства, а його стабільне функціонування вважається одним із найбільш складних процесів ринкових перетворень, що відбуваються в державі. Активне функціонування ринків комерційної нерухомості є однією з умов стійкого розвитку міст і регіонів. Цей розвиток являє собою основу для ефективного управління регіонами і здійснюється в системі національного управління й місцевого самоврядування [8].

Враховуючи значні напрацювання дослідників в напрямі ринку комерційної нерухомості, залишаються не вирішеними ряд проблем, які пов'язані з формуванням попиту та пропозиції.

Попит на ринку комерційної нерухомості характеризується якістю об'єктів, які покупці готові або можуть купити протягом певного часу за сформованою на даний час ринковою ціною та може змінюватись в залежності від їх соціально-економічного стану та коливань сезонної активності [1].

Водночас *пропозицію* на ринку комерційної нерухомості репрезентують альтернативні варіанти об'єктів комерційної нерухомості з урахуванням їх різноманіття й специфічності потреб споживача [3].

Взаємозв'язок попиту та пропозиції на ринку комерційної нерухомості протягом 2007-2020 років зображено рис 1.

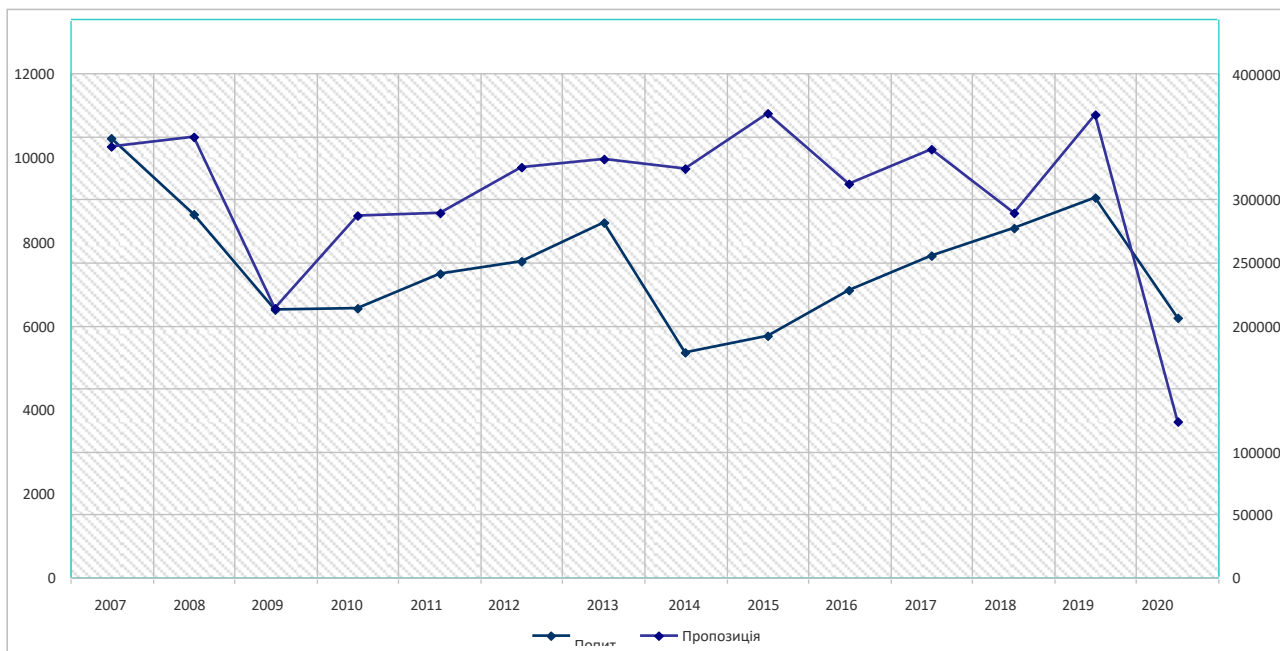

Рис. 1. Попит і пропозиція ринку нерухомості, [2].

Ситуація на ринку житлової комерційної нерухомості суттєво змінилася внаслідок світової економічної кризи 2008 року. Оскільки, устрій, який в попередні роки забезпечував українським забудовникам реалізацію проєктів, почав виходити з ладу, напрацьована схема фінансування будівельних робіт за рахунок продажів майбутньої комерційної нерухомості кінцевим споживачам зазнала краху через падіння попиту.

Натрапивши на погіршення ситуації на світових ринках капіталу, банки перестали видавати іпотечні кредити, а також, у повному обсязі, припинили фінансування житлового будівництва в Україні, що стало причиною послаблення попиту на житлову нерухомість – передусім у «економ-класі», оскільки в умовах згорання іпотечного кредитування та зростаючих інфляційних процесах, значно зменшився рівень платоспроможності населення.

До вагомих причин падіння *попиту* слід віднести: переважання пропозиції первинної комерційної нерухомості, оскільки до початку військової агресії обсяги будівництва нового житла за 2007-2020 років були надзвичайно високими; зменшення купівельної спроможності населення, зменшення обсягів іпотечного

кредитування об'єктів комерційної нерухомості та реформування кредитно-банківської системи.

Тенденція до зростання *попиту* на замиську нерухомість характерна і для європейських країн. Крім того, сьогодні, при виборі житла, українці звертають увагу на площу, наявність та оздоблення прибудинкової території, розвинуту інфраструктуру. Цікавість покупців обумовлена показниками рівня енергоефективності ЖК, чи відповідають будівельні і оздоблювальні матеріали стандартам якості, тощо [3].

Пропозиція житла досі значно перевищує попит на нього. Житло в Україні є менш доступним, ніж у країнах ЄС, з огляду на співвідношення рівня доходів населення та вартості будівлі. Тож навіть у разі зростання номінальних доходів українців платоспроможний попит залишається обмеженим. Левову частку попиту формують громадяни з доходами, прив'язаними до курсу іноземної валюти (зокрема, працівники ІТ-галузі), та ті, хто попри всі ризики розглядає житлову нерухомість як інвестиційний інструмент [4-7].

Серед факторів, що визначають формування «попиту та пропозиції» на ринку комерційної нерухомості слід зазначити наступні: попит на нерухомість як виробничий фактор є похідним, оскільки задоволення потреб споживачів відбувається опосередковано через виробництво товарів і послуг; попит на нерухомість як споживче благо формується за законами товарного ринку і визначається законом спадної граничної корисності. На пропозицію впливає перевищення вартості комерційної нерухомості над витратами на його будівництво, облаштування території, придбання кредиту, права забудови.

Суть взаємодії між попитом та пропозицією полягає у виявленні зв'язку між потребою в об'єкті комерційної нерухомості й обмеженістю його пропозиції. Попит на об'єкт комерційної нерухомості обумовлений його корисністю (спроможністю задовольняти потреби користувача) і доступністю, але обмежений платоспроможністю потенційних споживачів. Чим вище попит і нижче пропозиція, тим вище вартість об'єкта комерційної нерухомості. І навпаки, чим нижче попит і вище пропозиція, тим нижче вартість об'єкта. Якщо на ринку комерційної нерухомості попит і пропозиція урівноважені, у цей момент ринкова вартість об'єкта стабілізується.

Ринок комерційної нерухомості економічно розвинутих країн показує: зміни обсягу грошової маси, процентних ставок, сплески необґрунтованих припущень, страх загубити гроші або втратити можливість купити нерухомість за сьогоднішньою ціною й інші чинники можуть впливати на зміни попиту повсякчас. Коли

пропозиція і попит збалансовані, ринкова ціна звичайно відображає вартість (витрати) стосовно нового будівництва. Якщо ринкові ціни вище вартості будівництва, в майбутньому будуть вводитися нові об'єкти комерційної нерухомості, і так доти, доки не настане рівновага.

Список літератури:

1. Воронін В.О., Лянце Е.В. Прогнозування цін на нерухомість в умовах фінансово-економічної кризи. URL: http://www.saleprice.com.ua/ua/publications/real_estate_price_forecasting.html].

2. Держстат України [COVID-19 та ринок комерційної нерухомості України: що відбувається і чого очікувати. URL: <https://cbre-expandia.com/covid-19-ta-rinok-neruhomosti-ukra%D1%97ni-shho-vidbuva%D1%94tsya-i-chogo-ochikuvati/>].

3. Марковець В. М., Соколова А. Ф.. Моделювання ціноутворення на ринку нерухомості в період кризи. Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: *Економічні науки*. Випуск 57. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/download/206473/207065>].

4. Павлов К.В. Оцінка конкурентоспроможності регіональних ринків житлової нерухомості України: монографія. Луцьк :ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2018. 482 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15676/1/final.pdf>

5. Павлов К.В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні: монографія. Рівне: НУВГП, 2013. 230 с.

6. Павлов К.В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України: монографія. Луцьк: Видавництво «Терен», 2019 542 с. Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>.

7. Пазинич В.І., Свистун Л.А.Оцінка об'єктів комерційної нерухомості: навчальний посібник Київ: Центр учбової літератури, 2009. 434с.

8. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

9. Alina Yakymchuk, Oleksandr Halachenko, Inna Irtysheva, Mariana Popuk, Viktoriya Bondarenko, Liliya Kondratska, Kostiantyn Pavlov, Olena Pavlova, Tymur Ishcheikin, Yanina Barybina, Iryna Hryhoruk, Nazariy Popadynets. Ways of Improving Management System of a Tourism Industry Development. Applied Human Factors and Ergonomics International. Human Interaction & Emerging Technologies (IHET-AI 2022). Artificial Intelligence & Future

Applications.

https://openaccess.cms-conferences.org/#/publications/book/978-1-7923-8989-4/article/978-1-7923-8989-4_12/

10. Pavlov Kostiantyn, Pavlova Olena and al. Optimization of multi-channel queuing systems with a single retail attempt: Economic approach. *Decision Science Letters*. *Decision Science Letters* 9 (2020).

http://www.growingscience.com/dsl/online/dsl_2020_22.pdf/

11. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

12. Pavlov K., Pavlova O., Kupchak V. Stimulation of demand and supply as a direction of regulation of competitive relations on the home market in the regions of Ukraine. *International Journal of New Economics, Public Administration and Law*. Publisher: Cech Rzemiosł Różnych, Dr hab. 2018. №1(3). – C. 146–154.

РОЗДІЛ 2. ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Березний М.

студент 3 курсу, спеціальність 101 «Екологія»

Жукова О.

к.т.н., доц. кафедри охорони праці та навколишнього
середовища КНУБА

Кордуба І.

к.т.н., доц. кафедри охорони праці та навколишнього
середовища КНУБА

Київський національний університет будівництва і
архітектури

tomasparker22@gmail.com

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройний конфлікт в Україні, що відбувається в одному з найбільш індустріалізованих та урбанізованих регіонів Європи, призводить до значного посилення взаємопов'язаних техногенних та екологічних загроз населенню, зокрема через порушення технологічного режиму численних небезпечних об'єктів. До початку цього конфлікту на території Донецької та Луганської областей було зосереджено майже четверту частину промислового потенціалу України, до 80% якого припадає на екологічно небезпечні виробництва, що найбільш негативно впливають на довкілля, зумовляють комплексний, значною мірою, незворотний вплив на нього. Найбільшу загрозу серед цих об'єктів можуть представляти енергетичні станції, підприємства хімічної промисловості, шахти, продуктопроводи та гідротехнічні споруди, у тому числі – місця видалення небезпечних відходів.

Близько 4600 потенційно небезпечних об'єктів зосереджено на території Донецької та Луганської областей. Значну негативну роль стосовно стану техногенно-екологічної безпеки відіграють порушення режиму належної експлуатації небезпечних об'єктів та відсутність заміни або оновлення їх основних виробничих фондів. Одним із пріоритетів забезпечення прийняттого рівня техногенно-екологічної безпеки регіону є належний контроль, оцінка та прогнозування параметрів стану небезпечних об'єктів для попередження (зниження ризику) виникнення відповідних надзвичайних ситуацій та мінімізації їх наслідків. Європейська Бізнес Асоціація продовжує співпрацювати з владою з метою вироблення конструктивних пропозицій, які допоможуть не лише

зберегти економічну діяльність в Україні, але й сприяти її відбудові з дотриманням усіх природоохоронних вимог.

Звісно, питання застосування тактичної ядерної зброї з боку РФ її відкидати не можна, особливо якщо Україна буде мати успіхи на фронті, так само як і хімічної зброї. Але навряд Росія на це піде, розуміючи як відреагує світ, найімовірніше – виключно лякатимуть. Акцентовано увагу, що у зв'язку з військовими діями, руйнацією інфраструктури на тимчасово окупованій території порушено екологічну рівновагу, що призвело до небезпечних змін стану навколишнього природного середовища на території, де проживало біля 5 млн осіб. При цьому внаслідок військових дій на тимчасово окупованій території знищено, зруйновано та пошкоджено значну кількість об'єктів інфраструктури, що загрожує екологічній безпеці, здоров'ю та безпеці життєдіяльності населення. Значну загрозу виникнення надзвичайних ситуацій природно-техногенного походження становить наявність на території Луганської та Донецької областей великої кількості затоплених і напівзатоплених шахт, що мають постійний гідравлічний зв'язок з діючими шахтами.

За оцінкою експертів Програми ООН з довкілля (ЮНЕП), в результаті конфлікту зруйновані екосистеми на території щонайменше 530 тис. га, у тому числі у 18 природних заповідниках загальною площею 80 тис. га. Крім того, від пожеж значно постраждало 150 тис. га лісів на території, прилеглої до зони бойових дій. Серед першорядних екологічних загроз за час воєнного конфлікту можна назвати такі: загрози забруднення водних джерел, зниження надійності водопостачання та погіршення доступу населення до питної води. Забруднення води відбувається в результаті виникнення аварійних ситуацій на об'єктах водопостачання і через відсутність контролю за роботою промислових підприємств на тимчасово окупованих територіях. Гострою залишається проблема забруднення поверхневих і підземних водних об'єктів. Принципово новим чинником погіршення якості води у Східному регіоні стають наслідки глобальних змін клімату, що проявляються в тому числі у підвищенні температури повітря. Так, збільшення середньорічної температури навіть на 1°C призводить до істотного зростання кількості небезпечних мікроорганізмів у водних джерелах, що значно ускладнює процеси очищення води та доведення її якості до необхідного рівня.

У сучасних умовах у зонах військового конфлікту в Україні відбувається зростання екологічних і техногенних загроз, що характеризуються значним погіршенням якості питної води, порушеннями в роботі систем господарського та питного

водопостачання, затопленням шахт на окупованій території. У цілому це призводить, у тому числі, до виходу високо мінералізованих шахтних вод на поверхню і значного забруднення водоносних горизонтів.

Враховуючи тенденцію до зростання масштабів впливу актуальних екологічних і техногенних загроз під час війни з Росією, уявляється доцільним рекомендувати:

- включити до Стратегії національної безпеки і оборони України екологічні наслідки військового конфлікту в результаті російської агресії до переліку актуальних загроз національній безпеці України в екологічній сфері;

- включити до пріоритетів забезпечення екологічної безпеки у Стратегії національної безпеки України подолання екологічних наслідків військового конфлікту;

- провести в поточному році засідання РНБО України щодо подолання екологічних наслідків військового конфлікту в рішенні якого доручити Кабінету Міністрів України звернутися із запитом до ОБСЄ, ООН щодо проведення міжнародної оціночної місії на Донбасі із оцінки збитків, завданих довкіллю регіону.

- звернутися до міжнародних організацій ООН, ОБСЄ із запитом щодо виконання спільних екологічних обстежень критичних районів та реалізації проектів по вдосконаленню та підвищенню інформаційної оперативності та повноти системи екологічного моніторингу

У сучасних умовах за умов війни Росії та України відбувається зростання екологічних і техногенних загроз, що характеризуються значним погіршенням якості питної води, порушеннями в роботі систем господарського та питного водопостачання, затопленням шахт на окупованій території, а також підняття рівня радіації у районі Чорнобильської АЕС. У цілому це призводить, у тому числі, до виходу високо мінералізованих шахтних вод на поверхню і значного забруднення водоносних горизонтів.

Проведення екологічного моніторингу стану території з використанням експедиційних обстежень, дистанційних та інформаційних технологій із залученням міжнародних організацій з метою оцінки екологічних збитків і прогнозу екологічної ситуації, обґрунтування та виконання першочергових захисних заходів є надзвичайно актуальним.

Список літератури

1. Пріоритетні напрями протидії екологічним і техногенним загрозам в зоні військового конфлікту. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/prioritetni->

napryami-protidii-ekologichnim-i-tekhnogennim-zagrozam (дата звернення: 28.04.2022).

2. На період дії режиму воєнного стану журнал «ECOBUSINESS. URL: <https://e.ecolog-ua.com/> (дата звернення: 28.04.2022)

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. N 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля»

4. Екологічний податок в умовах дії воєнного стану. URL: <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/580764.html> (дата звернення: 28.09.2022)

5. ООН: сила та безсилля процедур у контексті захисту довкілля. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3464780-oon-sila-ta-bezsilla-procedur-u-konteksti-zahistu-dovkilla.html> (дата звернення: 28.04.2022)

Вовк В.

аспірантка, науковий співробітник
наукової тематики, асистент кафедри
комп'ютерних наук та економічної кібернетики,
Вінницький національний аграрний університет,
vvovk_2703@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії до України з 24 лютого вже завдало та продовжує завдавати величезної шкоди людям та інфраструктурі населених пунктів, де тривають бойові дії, але воєнні дії впливають і на навколишнє середовище. Зараз навіть неможливо повністю оцінити вплив війни на довкілля через брак точної інформації. Причин цьому дві. Насамперед, навіть збирати ці дані небезпечно для фахівців, оскільки тривають активні бойові дії. По-друге, не вся інформація може бути озвучена публічно з тактичною метою.

Проте точно зрозуміло: чим довше триває війна, тим більше шкоди вона завдасть довкіллю, і тим більше наслідків ми матимемо в майбутньому. Це підтвердилося, хоч і в меншому масштабі, на початку цієї війни, 8 років тому, коли росія загарбала Крим і частини Донеччини та Луганщини. Як безпосередньо бойові дії, так і дії окупаційної адміністрації вплинули на природу цих регіонів. За тим, як саме – можна спробувати спрогнозувати наслідки теперішнього повномасштабного вторгнення [1].

Відновлювана енергетика України опинилась в зоні високого ризику повного або часткового руйнування. Під обстріли потрапляють сонячні та вітрові електростанції, руйнуються електричні мережі, розкрадається обладнання станцій. Небезпека так само присутня і для об'єктів гідро- та біоенергетики, незалежно від розташування: в зоні бойових дій чи на іншій території.

За 10 років Україні вдалося досягти значних результатів у розвитку відновлюваної енергетики: на початку 2022 року встановлена потужність ВДЕ складала 9,5 ГВт, а обсяг інвестицій у галузь – понад 12 млрд дол США.

Підприємства, що генерують електричну та теплову енергію з біомаси в Україні мають встановлену потужність 224,5 МВт (з них біомаса – 119,1 МВт, біогаз – 105,4 МВт). Об'єкти біоенергетики розосереджені територією України та тяжіють до населених пунктів та великих агропідприємств [2, с. 65]. Через розв'язання рф війни проти України, половина об'єктів ВДЕ перебуває під загрозою

повної або часткової руйнації станом на березень 2022 року.

Отже, активи вартістю у понад 5,6 млрд дол США у капітальних інвестиціях наразі перебувають в зоні бойових дій. Також, більше 3,6 млрд дол капітальних інвестицій знаходяться в регіонах, сусідніх до областей, де ведуться активні бойові дії із захисту України від російської окупації. Відповідно, більше 3970 МВт перебуває в областях безпосередньої загрози повної або часткової руйнації станцій відновлюваної енергетики. Більше того, понад 2400 МВт знаходяться в сусідніх із активними бойовими діями областях, де вже є висока загроза руйнації, або вже зруйновані якісь станції.

В областях, де наразі тривають активні бойові дії, перебуває 47% встановленої потужності електростанцій на відновлюваних джерелах енергії (за інформацією НКРЕКП на 1 січня 2022 року). Поза тим, багато станцій ВДЕ знаходяться в областях, суміжних із областями, де відбуваються активні бойові дії (рис. 1) [3].

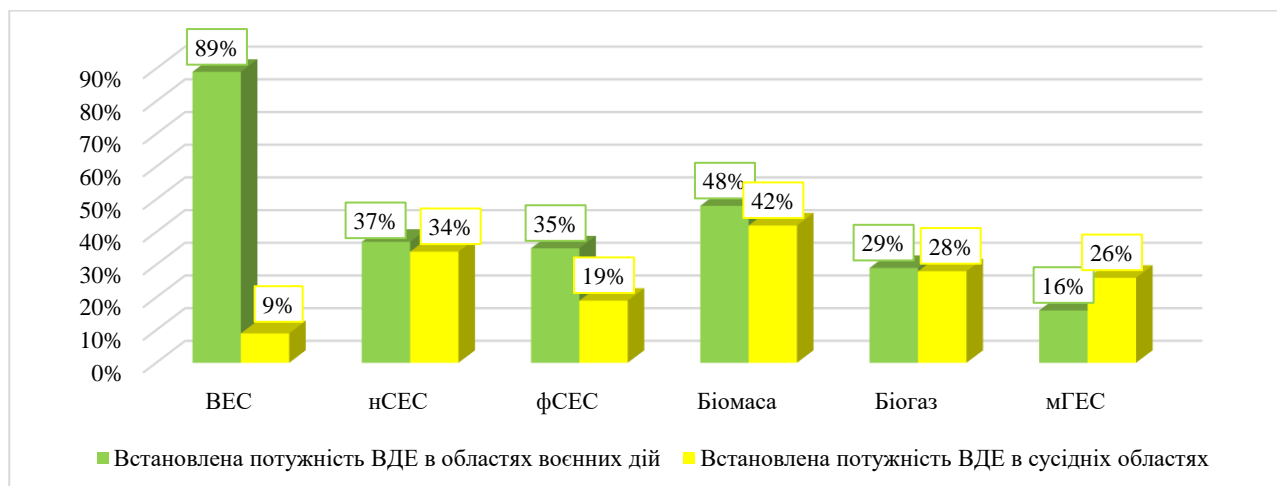

Рис. 1. Частка встановлених потужностей ВДЕ в областях активних бойових дій та сусідніх регіонах [3]

Так, переважна більшість вітроелектростанцій України збудовані у південних областях країни з найбільшим потенціалом вітру - Запорізькій, Херсонській, Миколаївській, Одеській. 89% встановленої потужності вітроелектростанцій встановлено в областях, де зараз тривають активні бойові дії, ще 9% розташовані в безпосередній близькості до регіонів з активними бойовими діями. Більше половини вітроелектростанцій вже припинили свою роботу. 37% наземних, 35% дахових/фасадних сонячних електростанцій та майже половина (48%) станцій на біомасі також опинилися в зонах активних бойових дій, 34%, 19% та 42% відповідно – у сусідніх областях із високою ймовірністю розгортання бойових дій.

Дещо краща ситуація зі станціями на біогазі та малими

гідроелектростанціями: 29% біогазових станцій розташовані в областях активних бойових дій, малих гідроелектростанцій – 16% [4].

За оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, внаслідок російського вторгнення станом на березень 2022 року постраждало 10-15% встановлених потужностей ВДЕ. В першу чергу це стосується міст, інфраструктура яких зазнала бомбардування, та регіонів активних бойових дій: північ та схід Харківської області, Сумська та Чернігівська області, Миколаївський район, місто Житомир.

За оцінками Української асоціації відновлюваної енергетики, вартість капітальних інвестицій у відновлювану енергетику України складає понад 12 млрд дол. США. Отже, активи вартістю у понад 5,6 млрд дол США у капітальних інвестиціях наразі перебувають в зоні бойових дій. Також, більше 3,6 млрд дол капітальних інвестицій знаходяться в регіонах, сусідніх до областей, де ведуться активні бойові дії із захисту України від російської окупації. Відповідно, більше 3970 МВт перебуває в областях безпосередньої загрози повної або часткової руйнації станцій відновлюваної енергетики. Більше того, понад 2400 МВт знаходяться в сусідніх із активними бойовими діями областях, де вже є висока загроза руйнації, або вже зруйновані якісь станції [4].

Наразі частина станцій ВДЕ вже припинила свою роботу, зафіксовано випадки знищення вітротурбін, сонячних панелей, електрообладнання станцій, ліній електропередач, підстанцій. Крім того, російські окупанти крадуть обладнання зі станцій ВДЕ.

Війна РФ проти України суттєво вплине на стан ВДЕ на всьому континенті. Приєднання України до єдиної європейської електромережі ENTSO-E насамперед означає ще більш тісний взаємозв'язок української та загальноєвропейської енергетичної галузі та пов'язані впливи, в тому числі і в галузі ВДЕ, включно із тенденціями розвитку та сталого функціонування. Збройний напад на мирну країну – це військовий злочин. Враховуючи вартість капітальних інвестицій, вартість відновлення потужностей генерації, ліній електропередач, обладнання, відшкодування втрат здоров'я та життя працівників відновлюваної енергетики України, українська відновлювана енергетика буде вимагати компенсації від російських загарбників у міжнародних судах.

Список літератури

1. Природа та війна: як військове вторгнення росії впливає на довкілля України. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html?amp>.
2. Vovk V., Krasnoselska A. Ecologization of Agricultural

Production Based on the Use of Waste-Free Technologies to Ensure Energy Autonomy of AIC. Global trends and prospects of socio-economic development of Ukraine: scientific monograph. Publishing House "Baltija Publishing", Riga, Latvia. 2022. P. 59-87. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-193-0-2>.

3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://www.nerc.gov.ua/>.

4. Половина потужностей відновлюваної енергетики України під загрозою знищення через військову агресію рф. Українська асоціація відновлюваної енергетики. URL: <https://uare.com.ua/>.

5. Вовк В.Ю. Економічна ефективність використання безвідходних технологій в АПК. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 4 (54). С. 186-206.

6. Гончарук І.В., Вовк В.Ю. Понятійний апарат категорії сільськогосподарські відходи, їх класифікація та перспективи подальшого використання для виробництва біоенергії. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. № 3 (53). С. 23-38. DOI: [10.37128/2411-4413-2020-3-2](https://doi.org/10.37128/2411-4413-2020-3-2).

Городиська І.

К.С.-Г.Н., С.Н.С.

Інститут агроекології і природокористування НААН
anni0479@gmail.com

Хітренко Т.

здобувач

Інститут агроекології і природокористування НААН
khitrenko.tetiana@gmail.com

Глушко І.

Інститут агроекології і природокористування НААН
tititka17@ukr.net

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна, маючи найбільшу площу сільськогосподарських земель серед країн Європи, є світовим постачальником сільськогосподарської продукції та відіграє важливу роль в процесі забезпечення сталої продовольчої системи, в тому числі і на органічному ринку. До початку пандемії COVID-19 Україна впевнено входила до ТОП 5 найбільших постачальників органічної продукції до ЄС, експортуючи понад 60 видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки: кукурудзу, пшеницю, ячмінь, олійні культури, сою, горох, соняшникову олію, фрукти та ягоди, овочі, гриби, горіхи, зелень, соки, борошно, мед та інші. За результатами 2020 року Україна посіла 4 місце у світі зі 123 країн за обсягами імпорту органічної продукції до ЄС із часткою у 7,8%. Загалом експорт органічної продукції з України за результатами 2020 року склав 332 тисячі тонн на суму близько 204 мільйонів доларів США [1]. Відповідно даних оперативного моніторингу, що були зібрані Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України станом на 31 грудня 2021 року, під органічним виробництвом в Україні було зайнято біля 468 тис га, що складало приблизно 1% від земель сільськогосподарського призначення країни, що значно менше відповідних показників у Європейських країнах, де частка органічних земель в середньому складає 8%. Країни ЄС залишаються основним ринком для реалізації української органічної, хоча останнім часом активно розвивався і внутрішній ринок збуту.

З березня 2021 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Постанову “Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року” [2], де офіційно встановлено ціль щодо земель під органічним виробництвом (у відсотках). Згідно цільових

індикаторів стратегії планується досягти показника площі земель з органічним статусом до не менш як 3% загальної площі сільськогосподарських угідь України, що становить приблизно 1,3 млн га. Тобто за 10 років планується збільшення органічних площ в три рази. Крім того йдеться про збільшення експорту органічної продукції до 2030 року більше як у 5 разів, до 1 млрд доларів США. Досягнення поставлених цілей може бути реалізоване шляхом:

- всебічної підтримки органічного виробництва (через виконання програм з підтримки виробників органічної продукції; здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності виробників стосовно переваг ведення органічного виробництва);
- збільшення виробництва органічної продукції, що передбачає розроблення програм фінансової та дорадчої підтримки виробників органічної продукції, залучення більшої кількості виробників до ведення органічного виробництва шляхом удосконалення державного регулювання в зазначеній сфері;
- забезпечення розвитку сталого виробництва [3].

На початку липня 2021 року Мінекономіки презентувало концепцію держпідтримки АПК на 2021-2023 роки, серед пріоритетних напрямків якої є тваринництво, садівництво, фермерство, здешевлення техніки та кредитів. До концепції додано напрям з підтримки розвитку органічного виробництва.

Безумовно, від ведення повномасштабних активних військових дій російської федерації на всій території України, що розпочалися 24 лютого 2022 р. потерпає вся аграрна промисловість, в тому числі і органічний сектор. Значна частина господарств, що зайняті під органічним виробництвом, окуповані або знаходяться в областях ведення бойових дій. Так, до прикладу, у Херсонській області, де зосереджено найбільшу площу органічних сільськогосподарських угідь (близько 81,5 тис. га) можливість ведення будь якої сільськогосподарської діяльності, в тому числі органічної, відсутня через окупацію російськими військами. В подібній ситуації опинилися і інші області зі значною часткою органічних угідь: Запорізька обл. (близько 44,5 тис. га); Харківська обл. (близько 4 тис. га); донедавна – Чернігівська обл. (близько 10 тис. га). В інших областях України ведення сільськогосподарської діяльності ускладнено. Частина операторів органічного ринку були змушені повністю припинити свою діяльність, багато – на межі зупинки. Майже неможливим стало експортне відвантаження органічної продукції, яка зберігається на складах органічних операторів, через блокування портів. Наразі склалася ситуація значного зменшення попиту на органічну продукцію на тлі військових подій [4].

Органічний сектор сільськогосподарського виробництва нині опинився в умовах, що вимагають фінансової підтримки як на державному рівні, так і на міжнародному. Наразі відпрацьовуються механізми такої підтримки, що дасть можливість подальшого розвитку всіх галузей органічного виробництва.

Слава Україні!

Список літератури

1. Дослідження органічного ринку України (2019-2020) URL: [Market_study_2019-2020_web.pdf \(organicinfo.ua\)](#) (дата звернення 25.04.2022).
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.04.2022).
3. 3% земель під органічним виробництвом – ціль України 2030. URL: <https://organicinfo.ua/news/3percent-under-organic-production-2030/> (дата звернення 25.04.2022).
4. Звернення щодо ситуації в органічному секторі України. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-appeal/> (дата звернення 25.04.2022).

dr P. Dziekański

Department of Economics and Finance, Jan Kochanowski
University in Kielce,
University 15 str., 25-406 Kielce, Poland;
ORCID: 0000-0003-4045-0043
email: pawel.dziekanski@ujk.edu.pl

mgr M. Wrońska

Institute of International Relations and Public Policies, Jan
Kochanowski University in Kielce,
University 15 str., 25-406 Kielce, Poland;
ORCID: 0000-0001-8368-154X
email: magdalena.wronska@ujk.edu.pl

GREEN ECONOMY AS AN ELEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF VOIVODSHIPS INPOLAND IN THE YEARS 2010-2020

Introduction. The green economy is one route to sustainable development. It has the advantage of making development more concrete and operational. The complexity of environmental, social and economic processes is becoming a major challenge for policy and decision makers [1][2]. Benefits of the green economy include better resource efficiency, a smaller carbon footprint, less dependence on fossil resources. The concept focuses on the idea of recycling [3], providing better ways to use resources, eliminate environmental pollution or increase regional [4]. Goes beyond sustainable development to tackle the artificial separation of environment and economy [5]. In addition to the priority of protecting the environment and laying the foundations for sustainable and resource-efficient development, the dilemma of a growing population and dwindling resources of soil, water and energy has become the rationale for taking action to implement the principles of the green economy. Sustainable development means supporting economic growth while ensuring that natural assets continue to provide resources and environmental services [6]. Sustainable development is a complex concept, encompassing all areas of human activity down to the local level, and seeks to enhance the quality of life of both present and future generations [7].

Method and material. The first stage of synthetic measure construction is the selection and verification of features (describing selected objects; stage I). The next one is to determine the direction of feature preferences in relation to the considered general criterion (indication of stimulants and destimulants; stage II). The next one is normalization of variables - zero unitization procedure (stage III). The last one is determining the synthetic measure - by Technique for Order

Preference by Similarity to an Ideal Solution method (stage IV) [8][9][10][11].

The aim of the study is to assess the spatial differentiation of the green economy in Polish voivodeships in 2010-2020 using a synthetic measure. Empirical data were taken from the Local Data Bank of the Central Statistical Office.

Results. The multifaceted nature of the concept of green economy results directly from the multitude and diversity of factors that shape it. Mobilisation of endogenous potential ensures a lasting dynamics of local processes and influences the level of differentiation of development of individual voivodeships. As a result of uneven development in territorial systems there are processes of polarisation and divergence, which may lead to depopulation and degradation of some areas.

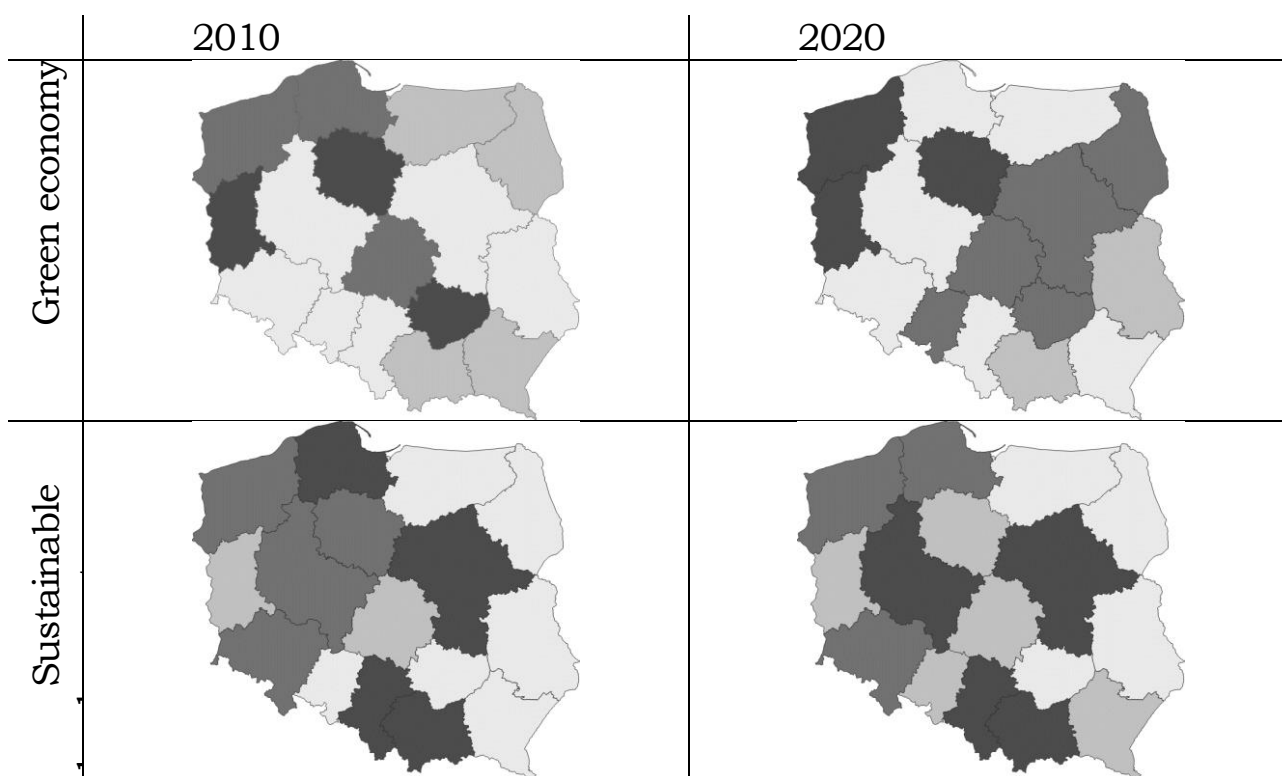

Figure 1. Spatial diversification of the synthetic measure of green economy and sustainable development in voivodeships in Poland in 2010, 2020 (Source: own elaboration based on CSO LDB data)

In 2010 the measure of green economy ranged from 0.31 (śląskie) to 0.42 (świętokrzyskie), in 2020 0.40 (śląskie) to 0.53 (lubuskie). The measure of sustainable development ranged from 0.34 (lubelskie) to 0.58 (śląskie) in 2010 and from 0.31 (lubelskie) to 0.61 (śląskie).

Conclusions. Green economy serves to improve the quality of life, social equity, reduce environmental risks and ecological deficiencies. It is characterised by variables describing the state of the natural environment, production efficiency, links between the natural

environment and the economy, quality of life of the population, instruments of economic and social impact [12].

The differentiation of voivodeships is determined by regional differentiation of potentials, sectoral industrial structure, level of development, endogenous resources, infrastructure and demographic structure, activity of inhabitants, local labour market, entrepreneurship, state of natural environment, financial situation, increase in quality and scope of public services and investments.

The transition to a green economy is driven by a long-term global trend of diminishing resources and rising energy and raw material prices.

References

[1] Fiorino D.J. (2014), The green economy: mythical or meaningful?, Policy Quarterly, Volume 10, Issue 1.

[2] GUS, US w Białymstoku (2016), Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce, Urząd Statystyczny w Białymstoku

[3] Leong H.Y., Chang C.K., Khoo K.S., et al, (2021), Biorafineria odpadów w kierunku zrównoważonej biogospodarki o obiegu zamkniętym: rozwiązanie problemów globalnych, Biotechnol Biopaliwa 14, 87.

[4] Aldieri L., Vinci C.P., (2018), Green Economy and Sustainable Development: The Economic Impact of Innovation on Employment, Sustainability, 10(10).

[5] Lorek S., Spangenberg J. H., (2014), Sustainable consumption within a sustainable economy – beyond green growth and green economies, Journal of Cleaner Production, 63.

[6] OECD, (2011), Towards Green Growth: Monitoring Progress: OECD Indicators

[7] Rabe M., (2016), Zielona gospodarka jako narzędzie zrównoważonego rozwoju Studia i Prace WNEiZ US nr 46/2.

[8] Dziekański P., Pawlik A., Wrońska M., Karpińska U., (2020), Demographic potential as the basis for spatial differentiation of the financial situation communes of Eastern Poland in 2009-2018, European Research Studies Journal, 2020, Vol. 23 no. spec. 2.

[9] Kukuła K., (2000), Metoda unitaryzacji zerowanej, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

[10] Malina A., (2004), Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania struktury gospodarki Polski według województw, Kraków: Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie.

[11] Behzadian M., Khanmohammadi Otaghsara S., Yazdani, M., Ignatius, J., (2012), A state-of-the-art survey of TOPSIS applications, Expert Systems with Applications, 39(17).

[12] Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce, (2016), US Białystok.

Журенко В., аспірант,
кафедри управління та економіки фармації,
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету
zhur@nuph.edu.ua

Лебединець В.
д.фарм.н., професор,
кафедри управління та економіки фармації,
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету
v.o.lebedynets@gmail.com

АНАЛІЗ СТАНУ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ВИРОБНИЦТВА ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Загрозливі події в Україні, пов'язані із російською військовою агресією, несуть прямий ризик загибелі людей і знищення критичної інфраструктури, призводять до численних техногенних катастроф, завдають гострої шкоди екосистемі, створюють суттєвий ризик виживанню і здоров'ю населення у довгостроковій перспективі. Крім того виконання Україною міжнародних екологічних зобов'язань стає неможливим. Наразі Оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України здійснює формування переліку всіх порушень у сфері охорони навколишнього природного середовища у ході військового конфлікту [1].

Згідно Закону України «Основні принципи (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 р. № 2697-VIII, який набув чинності з 01 січня 2020 року, державна екологічна політика України передбачає запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку. Для забезпечення виходу України на міжнародні та європейські ринки передбачено додержання вимог міжнародних стандартів щодо управління екологічними аспектами і екологічного маркування продукції, а також стимулювання впровадження систем екологічного менеджменту (СЕМ) на підприємствах одночасно з покращенням екологічних показників продукції, в тому числі за допомогою міжнародних систем сертифікації та маркування [2].

Саме з метою аналізу впровадження СЕМ серед суб'єктів господарювання у сфері виробництва ЛЗ в Україні проводилося наше дослідження методом соціологічного опитування

респондентів серед вищого керівництва, топ-менеджерів та провідних спеціалістів фармацевтичних підприємств України у період з липня 2021 р. по січень 2022 р.

За результатами досліджень виявлено, що із 24 респондентів, які представляли свої підприємства і взяли участь в опитуванні, лише 25% підприємств впровадили СЕМ та пройшли процедуру сертифікації відповідно до вимог стандарту ISO 14001.

Проте 75 % респондентів відзначили, що у своїй господарській діяльності постійно стикаються з питаннями екологічного регулювання, як то отримання ліцензій на поводження з небезпечними відходами і виробництво особливо небезпечних хімічних речовин та окремих дозволів на викиди в атмосферне повітря, скидання стічних вод та розміщення твердих відходів тощо. Окрім того, до 70% респондентів зазначили, що на підприємстві діють програми заощадження ресурсів і вважають, що додержання законодавчих екологічних вимог, запроваджених в Україні, є необхідним і достатнім чинником для забезпечення екологічного виробництва АЗ.

Серед чинників, що позитивно впливають на прийняття керівництвом підприємства рішення щодо впровадження СЕМ, 71% респондентів визначили очікування прямих преференцій, зокрема, економію вартісних ресурсів. Збереження навколишнього природного середовища цікавить 63% респондентів, а створення іміджу екологічного підприємства – 42%. Бажання не відставати від конкурентів зазначають 12% респондентів.

Внаслідок невизначеності терміну окупності вкладених коштів, зазвичай компаніями обираються стратегії розвитку з обмеженими інвестиціями у нові технології та практики сталого ведення бізнесу. За результатами дослідження 69% респондентів вказують на практичну відсутність зовнішньої підтримки з боку Державного фінансування (субвенцій, гарантій) та приватного фінансування з боку банків, інвестиційних компаній, або фінансування від приватних підприємств, фізичних осіб.

Потребує особливої уваги факт обмеженої екологічної обізнаності, так виявлено, що 33% респондентів дізнаються про актуальні екологічні вимоги тільки під час інспекцій від екологічного інспектора, ще 50% респондентів отримують таку інформацію від експертів при одержанні відповідних дозволів, при проведенні експертиз, оцінюванні впливу їх підприємства на довкілля. Складність процедур з оцінки екологічного впливу та

складання відповідних звітів потребує високої компетентності персоналу і 27% респондентів, де на підприємствах уже стикалися з питаннями впровадження СЕМ, зазначили, що саме недостатність знань і навичок персоналу є перепорою для ефективного екологічного управління.

Варто підкреслити, що 54% респондентів визнають переваги СЕМ, як корисного інструменту для підвищення ефективності роботи підприємства. Проте лише 12% респондентів зазначили, що розуміння екологічних ризиків, очікування посилення екологічного регулювання у майбутній перспективі може вплинути на позитивне рішення керівництва про впровадження СЕМ.

Узагальнюючи наші дослідження щодо виявлення характеру розвитку та поширення СЕМ у сфері фармацевтичного виробництва України, можна зробити висновок, що вирішальну роль у впровадженні та сертифікації СЕМ відіграють такі показники, як: розмір підприємства, його ресурсний потенціал, лідерство керівництва, компетентність кадрів. Відсутність екологічної політики та визначених екологічних цілей є суттєвими перепорою до екологізації фармацевтичного виробництва, досягнення сталості та відповідальності бізнесу.

Виявленою проблемою є недостатність впливових інформаційних інструментів, методичних розробок щодо впровадження, функціонування та переваг СЕМ в умовах фармацевтичного виробництва, особливо при надзвичайних станах (від вимушеної зупинки виробничого процесу до техногенної катастрофи). Нажаль респонденти не розглядали СЕМ та стандарт ISO 14001 як визнані у світовій практиці найкращі доступні технології та методи управління для передбачення забезпечення процесів відносно готовності організацій (підприємств) до надзвичайних ситуацій і реагування на них. І це є критично важливим, адже підприємства з виробництва ЛЗ є потенційно небезпечними забруднювачами екологічного середовища.

Загалом фармацевтична промисловість належить до одного із самих високотехнологічних і наукоємних секторів промисловості, і є чутливою до багатьох ризиків: через порушення логістичних ланцюгів постачання сировини, дефіцит висококваліфікованих кадрів, зростання цін на ресурси та енергоносії, наявність глобальних ризиків через кліматичні зміни. Таким чином підприємства змушені шукати нові шляхи стабілізації своїх виробництв і застосувати ініціативний підхід в управлінні,

впроваджувати альтернативні рішення у рамках модернізації української промисловості та послідовного зменшення негативного впливу на довкілля і здоров'я людей.

Список літератури

1. Оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України. 2022. URL: <https://shtab.gov.ua/> (дата звернення 19.04.2022)
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. Голос України. 2019 № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 19.04.2022)
3. ДСТУ ISO 14001:2015. Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування (ISO 14001:2015, IDT). [На заміну ДСТУ ISO 14001:2015; Чинний від 2016-07-01]. К. : ДП "УкрНДНЦ", 2016. 30 с. (Національний стандарт України).

Клименко М.

аспірант кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів та
природокористування України,
maxiklymenko@gmail.com

SUPPORTING THE FUTURE VIA ENVIRONMENTAL TAXATION

Climate change is the greatest environmental threat we face as human beings. The global average temperature has already risen by 1.1 °C since pre-industrial times. Therefore, the governments of developed countries have pledged to make "nationally determined contributions" in pursuit of the objectives of the Paris Agreement to prevent an increase in the global average temperature of more than 2 °C (if possible - no more than 1.5 °C) relative to pre-industrial period and reduce greenhouse gas emissions into the atmosphere to zero during the second half of the XXI century [1,2,4]. It is one of the first historic, large-scale and groundbreaking climate agreements, signed by 195 states and the EU. Nine out of ten inhabitants of the Earth are breathing in polluted air, which carries a substantial risk to people's health. Seven million people die prematurely annually from diseases caused by air pollution (including cancer, stroke, heart and lung disease) according to the WHO. Fossil fuel combustion, high emissions in the industry, transport sector and agriculture appear as the central air pollutant. So, to reduce the emission of greenhouse gas globally international bodies such as the International Monetary Fund (IMF), environmental organisations and many economists agree that a key tool for fighting climate change is environmental taxation [2].

According to the European Commission, (OECD) environmental taxes are "those whose tax base consists of a physical unit (or similar) of some material that has a negative, verified and specific impact on the environment". In an unregulated scenario, a company could manufacture a product in a polluting way without considering its impact on the planet's health or that of the environment. This is what is known in economics as an externality. The purpose of green taxes is to make polluters pay following the 'polluter pays principle, with the price reflecting the cost of these externalities. Furthermore, environmental taxes promote energy saving and the use of renewable sources, discourage anti-ecological behaviour, motivate companies to innovate in sustainability, generate revenue for governments, allowing other taxes to be lowered or environmental projects [2].

The main taxable facts with environmental interest are 1) the emissions of nitrogen monoxide (NO) and nitrogen dioxide (NO₂) which are produced, above all, by combustion vehicles; 2) the emissions of

sulphur dioxide (SO₂) — the main cause of acid rain — especially produced by the combustion of petroleum products and the burning of coal; 3) Waste management (domestic, commercials, industrials, construction, etc); 4) The noise made by the take-off and landing of aircraft; 5) Energy products (petrol, diesel, natural gas, coal, electricity generation from fuels, etc.) which generate CO₂ emissions when burned; 6) Sources of water pollution (pesticides, artificial fertilizers, acids, etc); 7) Earth manipulation and the extraction and use of natural resources; 8) The emissions of carbon dioxide (CO₂); 9) Products that reduce the ozone layer [2].

The United States and Estonia have some of the highest per capita CO₂ emissions. Although there is a positive weakening trend from 2007 to 2019 as indicated in table 1. The CO₂ emissions per capita in the US decreased by 24% in 2019 compared to 2007, while in Estonia the decline is observed at 48% in 2019 compared to 2007 [3,5].

Table 1. Dynamics of CO₂ emissions 2007-2019, tons of CO₂ / capita [2,3,5,6]

	2007	2013	2019
Denmark	9.50	6.90	4.90
Estonia	14.40	14.30	7.50
Germany	9.50	9.50	7.80
Poland	8.00	7.60	7.50
Slovakia	6.60	5.90	5.40
Sweden	5.00	4.10	3.30
Ukraine	6.60	5.90	3.80
China	4.9	6.8	7.1
USA	18.9	15.9	14.4
Europe	7.1	6.2	5.5
Africa	1	1	1
Central and South America	2.1	2.5	2.1
North America	15	12.9	11.7
Asia (excluding China)	1.3	1.5	1.8
Australia	18.3	16.2	15

As could be observed in figure 1, Ukraine generates environmental taxes revenue almost in full by pollution and resource taxes only, while other analyzed countries distribute the tax burden between fuel taxes, other energy taxes and transport taxes.

Such a kind of tax raise for Ukraine could be the main drawback of environmental taxation because it lacks control and mainly depends on the right emissions calculations. According to the OECD and other scientists, good environmental regulations should follow these principles: 1) Environmental taxes should be targeted the pollutant or

polluting behaviour; 2) The scope of an environmental tax should be as broad as the scope of the damage; 3) The tax rate should be commensurate with the environmental damage caused; 4) The tax must be credible and its rate predictable to motivate behaviours that help protect the environment; 5) Competitiveness concerns need to be carefully assessed, not to obstruct taxes but to offer the possibility of coordinating policies [2,4].

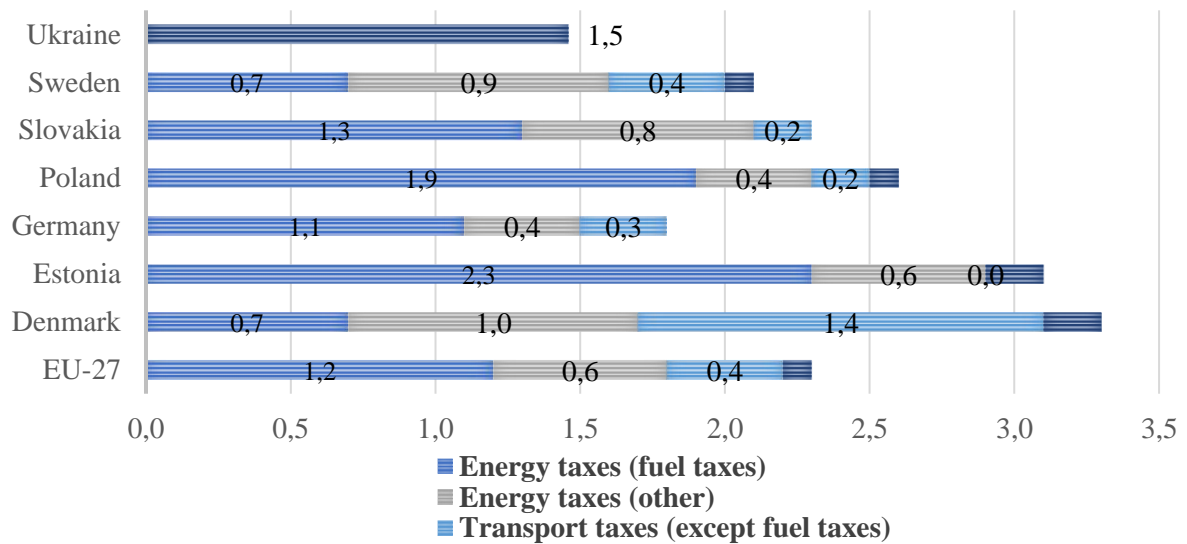

Fig. 1. Environmental taxes revenue by components, % of GDP in 2019 [3,5,6]

Therefore, we may suggest the following measures for Ukrainian environmental taxation: 1) Move towards changing the structure of environmental taxes in favour of energy and transport components; 2) To anchor in the Budget Code of Ukraine the requirements for the targeted use of revenues from environmental taxes exclusively for environmental purposes; 3) Introduce differentiation of environmental tax rates by regions; 4) Set high fines for excessive pollution of the environment for violating the rules of waste management; 5) Provide subsidies to the companies with environmentally friendly production; 6) Grant low-interest loans for the implementation of the environmentally friendly production process and preferential rates or general exemption from VAT on transactions for the sale of environmental equipment.

Literature:

1. Global Catastrophic Risks 2018. URL: <https://bit.ly/37VaBt8>
2. Iberdrola – URL: <https://bit.ly/38A9bEj>
3. DG Taxation and Customs Union and Eurostat. URL: <https://bit.ly/3s2XDjH>

4. Davies, P.G. (2017). European Union environmental law: An introduction to key selected issues. Routledge.

5. European Environmental Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/>

6. State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://bit.ly/3LA6KA8>

Skorokhod I.

Doctor of Economics, Professor of International Economic
Relations and Project Management Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Iryna.Skorohod@vnu.edu.ua

Tkachuk D.

postgraduate of Lesya Ukrainka Volyn National University
denjatk@gmail.com

Skorokhod D.

student of the Faculty of Economics and Management,
Leya Ukrainka Volyn National University
Skorokhod.Daryna2021@vnu.edu.ua

INNOVATIVE DIRECTIONS FOR THE ORGANIC MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE

Doing business in the contemporary global world means the transition to the "green" business, a circular economy, and organic production. Such practices involve the preventive management strategies increasing the use of natural resources, minimizing the waste generation, and grounding on the use of green economy tools, environmental culture, and cleaner production regulations.

Today, business structures operate within strict conditions of the globalization, competition, digitalization, and ecologization. Any certification, international eco-labeling of products, organic food production, and provision of environmental services have become the usual philosophy of the competitive business. Therefore, at the current stage, an objective necessity lies in the introduction of innovations, the focus on the European integration, application of standards, technical regulations, conformity assessment procedures and the market supervision, contributing to the export of goods and services, and improving the quality as well as the competitiveness of products.

Indicated above issues have been thoroughly studied by Ukrainian scientists, who have given a comprehensive scientific substantiation of the organic production, developing in the agricultural sector of Ukraine. The chief among these are scientific investigations written by [1; 2; 3]. They brought up issues concerning the market of organic products and their promotion. Another scientific community, consisting of [4], examined the organizational, economic, ecological reasons and preconditions of the organic production at different stages of its development. Developments made by [5] are aimed at the increasing economic profitability values for the organic production.

The production of organic products is one of the priority directions for the ecological market development in Ukraine. It is currently a lucrative export-oriented industry. According to recent research studies within 2020, Ukraine became the second country among other 123 countries supplying organic products to the EU with a share of 10%. China ranks number 1 with a share of 13%. The export of organic products from Ukraine to the EU increased by 27% - from 265.8 thousand tons in 2020 to 337.9 thousand tons in 2020. Currently, Ukraine ranks the first place among suppliers of organic grain, the second – in oil crops, the third place – among the suppliers of organic kinds of fruit to the EU. The domestic consumer market of organic products in Ukraine for 2010-2020 ramped up 40 times [6].

To expand the opportunities for the development of the organic market, it is advisable to carry out the following measures like the development of the State program for the organic market support, as well as the inclusion of relevant directions in the programs for the development of other sectors of the Ukrainian economy; the establishment of the state statistical base for recording environmental goods and services by adapting them to the international OECD system; the creation of a regulatory framework for the organic market development; the adaptation of the environmental standardization as well as marking relative to the international standards; the adoption of mandatory state standards for the environmental quality of the main groups of consumer goods.

Innovative directions for the organic market development in Ukraine include those, which have been determined by us herein, namely, the ecologization of all the types of activities; organization of niche industries and Internet trading systems via social networks and environmental business in communities; promotion of the free movement of organic goods; assurance of the effective application of environmental standardization methods; increase in the competitiveness and quality of domestic organic products; development and implementation of voluntary certification rules; creation of a mechanism to prevent the penetration of substandard and dangerous goods into the Ukrainian market; formation of the effective market surveillance and mechanisms to compensate consumers' incurred losses; financial, credit and investment support for producers of organic products; information support for the organic production and service sector development; formation of infrastructure and support for the organic production development.

Список літератури

1. Yatsenko O., Zavadzka Yu., Khrystenko O., Musiiets T., Aksyonova O. Innovative transformations of the agricultural complex

in the context of global challenges of sustainable development. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2021. Vol. 5, No. 40, pp. 216–224. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.244989>.

2. Андрусенко Н. В. Інституціоналізація ринку продукції органічного сільського господарства. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 15. С. 31–35. / http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_15_8.

3. Скороход І.С. Розвиток європейського ринку екологічних товарів та послуг: досвід для України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. Вип. 2 (142). С. 71–77. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-2-10>

4. Чудовська В. А., Шкуратов О. І., Кипоренко В. В. Еколого-економічний механізм розвитку органічного сільського господарства: теорія і практика: монографія. К.: ДКС-Центр, 2016. 332 с.

5. Скороход І. С. Оцінка соціально-економічної ефективності органічного землекористування. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2020. № 4. Том 2. С. 188–194. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4\(2\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-32).

6. Офіційний сайт Федерації органічного руху України / <http://www.organic.com.ua>.

7. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

Tertychna O.

Doc. Biol. Sci, Senior researcher

Pinchuk V.

PhD, Senior researcher

olyater@ukr.net

Institute of Agroecology and Environmental Management
of NAAS (Kyiv, Ukraine)

ACTUAL ASPECTS OF THE ORGANIC FERTILIZERS PRODUCTION FROM ANIMAL BY-PRODUCTS

The scientific community considers the disposal, processing and use of animal husbandry by-products as part of the current global world problem of waste management. Ecological inconsistency of intensive technologies in animal husbandry causes a number of environmental problems: degradation of agrobioreources, ecological imbalance of functional connections in agro-ecosystems, energy crisis and deterioration of agricultural products. Its solution has not only veterinary, ecological, but also economic significance. The problem of handling by-products of broiler production is relevant not only in Ukraine but also abroad. In the comparative legal aspect, we have considered both the normative provisions of Ukrainian legislation and the directives of the European Union on this issue. [1, p.1]. The Laboratory of Animal Ecology our Institute has developed technological solutions for livestock enterprises that can reduce anthropogenic pressure. These are methods of treatment of sewage treatment plants, methods of obtaining organic and organo-mineral fertilizers from chicken manure, which are confirmed by patents. A mechanized experimental installation of a mixer dryer for the production of organic fertilizers has been created, which has a number of technological advantages compared to analogues [2,p.2]. Planning a strategy for the utilization of by-products is an urgent problem of domestic industrial poultry, which requires consideration and combination of environmental and economic approaches to its solution. Greening livestock is a necessary condition for the preservation of the environment and the balanced development of agro-ecosystems within the framework of the European Green Course policy. [3,p.4]. The following ways of overcoming negative ecological consequences are offered: the organization of industrial processing of by-products of production for reception of organo-mineral fertilizers; use of bioenergy installations. According to the State Agency for Energy Efficiency, today there are 49 plants in Ukraine that produce energy from biogas and operate at a "green" tariff. The total installed capacity of such plants is

86 MW, which is almost 5 times more than at the end of 2015 (18 MW) [4]. The adoption of each of these decisions has the following advantages, as a result - obtaining environmentally friendly products; increase crop yields; improving the biological and physicochemical properties of soils.

Thus, the current prospects for the production of organic fertilizers from by-products of industrial livestock in Ukraine are the formation of ecological bases of production, the search for optimal modern technological parameters, economically feasible production methods.

References

1. Tertychna O., Ryabukha G., Pinchuk V., Kichigina O., Horodyska I. Regulatory framework analysis for the broiler by-products treatment in Ukraine and the EU. *International Journal of Ecosystems and Ecology Science*. 2021. Vol.11(4). p.881- 886. <https://doi.org/10.31407/ijeec10>. The Institute of Agroecology and Nature Management of NAAS

2. Tertychna O., Pinchuk V., Mineralov O. Ecological fundamentals formation of poultry products intensive production. Ecological safety and balanced nature management in agro-industrial production: International scientific-practical conference (Kyiv, July 7-8, 2021). Kyiv. 2021. C.16–18.

3. United Nations United Nations General Assembly unanimously adopted the Resolution 70/1, Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (Last accessed: 21.04.2022).

4. <http://agro-business.com.ua/agro/idei-trendy/item/8389-biohazovi-systemy-ta-ikh-vykorystannia-u-silhospyrobnytv.html>. (Last accessed: 26.04.2022).

РОЗДІЛ 3. ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бендасюк О.,

д.е.н., доцент, заст.

завідувача відділу економіки природокористування в агросфері,
Інститут агроекології і природокористування НААН,
obendasiuk@gmail.com

Павлов К.

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва і
маркетингу,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
ieeer@ieeer.top

SUBSTANTIVE CHARACTERISTICS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE ELECTRICITY MARKET

In the context of national globalization and automated processes, electricity resources are increasingly becoming an essential economic resource needed in producing and transmitting heat and electricity. Electricity penetrates the national and regional boundaries of the economic system, forming an ecological balance and the necessary potential for the next period.

However, due to low efficiency and lack of competitive motivation of national products, the pressure of import parity of trade in Ukraine requires effective continuous state and regional support of the electricity market.

Electricity is an essential component of Ukraine's national security. This is the most critical industry due to which the production and transfer of heat and electricity resources take place. It permeates these spheres and branches of the country and has a significant impact on all economic activities of the society.

Regarding the electricity market, its broad understanding covers the system of mutual relations between entities that arise in buying and selling electricity or related services, transmission, and distribution, and subsequently the supply of electricity to end-users. The peculiarity of this market is that it does not have inherent in any other market simple pricing mechanisms based on fair competition.

The electricity market should be understood as a set of relationships between entities in buying and selling electricity, as well as related services, transmission, distribution, and supply of electricity to consumers.

Today, the critical point of the national electricity industry is the process of reform on a liberalization basis. For most EU and OECD

countries, this path has already been taken, which has reduced monopoly arbitrariness and ensures the availability of electricity to physical categories of consumers under the conditions of sound legislation, increased competitiveness, and investment components.

However, the positive liberalization experience of electricity markets shows the duration of its course and the priority of mostly regional transformation mechanisms.

The generally accepted models of regional reform of liberalized electricity markets would take into account and modify the electricity system in relation to national specifics of social, economic, and geographical location.

In world practice, when choosing the model of functioning of the electricity market, it is essential to consider necessary criteria, which are factors influencing the future of the entire electricity system of the country.

The purpose should be applied to the specified criteria. Its essence reflects the main goals of the reform, which are reflected in the energy policy of the state (for example, increasing the energy efficiency of the industrial segment, reducing electricity prices for individuals, etc.):

- economic purpose. This criterion is one of the alternative prerequisites, which provide for transparent, competitive conditions, form the vectors of the state-owned forms of ownership of electricity facilities, revive investment activity;

- centralized purpose. The organization of activities in the centralized or decentralized plane of dispatch management of the integrated energy system is considered.

- adjustable purpose. Appropriate policies for the formation of retail and basic tariffs as tools of generalized regulation of this market are approved by the state and regional authorities;

- investment purpose. This criterion expresses the financial support of the state and regional budgets for the modernization and reconstruction of material facilities for electric power.

Therefore, there are 4 models of the electricity market according to different degrees of competition and the nature of the subjects, as well as pricing processes:

- 1) The absolute monopoly position and lack of competition mainly characterize vertically integrated corporations, which at the expense of state assistance, control all stages of the electricity market: production, transmission, distribution, and sales. The above model is typical of the electricity markets of France and Japan, which are still vertically integrated corporations. For example, in France, the undisputed monopolist of electricity supply in the state concern "Electricity de France". Several oligopolistic supply companies represent Japan's

power industry. The United States, given the federal system, prefers the choice of each state to regulate a monopoly body.

2) Monopsonic domination or power of one buyer. It is characterized by a single intermediary enterprise, which is authorized by the state to procure many competing enterprises in terms of electricity sales under conditions of reliability and quality electricity supply. Usually, monopsony controls the transmission and resales of electricity networks to different consumers. Prices are set mainly by the monopsonist. Monopsonic model: reflected in South Korea, and China, which have long been in the so-called "transition economy" and decision-making part of the demonopolization process. A feature of South Korea was the implementation of reforms through the creation of small electricity companies. However, China's state methods of regulating this and the operation of only one energy company completely controlled this market in large numbers.

3) Wholesale market for competition in electricity resources. It is determined by the free choice of energy generating companies (EGCs) and distribution companies (RCTs). However, electricity transportation (transmission) is carried out by an independent and authorized state energy company (ТЕК). There is also an independent agency for operational dispatch and regime management of regional power systems, which regulates wholesale pricing.

4) perfect wholesale and retail electricity market (free market), where all consumers have the right to choose their supplier. It is characterized by the separation of electricity distribution and distribution and the existence of many competing retailers with high competitive potential. Perfect competition in the wholesale and retail market as a model is the basis for the functioning of the energy market of the EU and countries such as Sweden, Finland, Denmark, Norway, Germany, and Portugal. However, this model in these countries is presented only in general terms.

Список літератури

1. Купчак В.Р., Павлова О.М., Павлов К.В., Лагодієнко В.Р. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика : Монографія / В. Р. Купчак, О.М. Павлова, К.В. Павлов, В.В. Лагодієнко. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. – 346 с.

2. Павлов К.В., Павлова О.М., Романюк Р.В. Організаційно-економічний механізм реформування електроенергетичного ринку в регіонах України: монографія Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 221 с.

3. Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І. Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України:

монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 256 с.

4. Павлова О.М., Павлов К.В., Галянт С.Р. Інституціональне середовище функціонування газорозподільних підприємств: моніторинг та стимулювання": монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 232 С.

5. Павлова О.М., Павлов К.В., Новосад О.В. Інноваційна політика підвищення конкурентоспроможності регіональних газорозподільних підприємств: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 295 с.

6. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2.* Ужгород, 2016. С. 35-38.

7. Pavlov K., Pavlova O., Korotia M. et al. (2020) Determination and Management of Gas Distribution Companies' Competitive Positions. In: Mrugalska B., Trzcielinski S., Karwowski W., Di Nicolantonio M., Rossi E. (eds) *Advances in Manufacturing, Production Management and Process Control. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing*, vol 1216. Springer, Cham.

8. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

Hnedina K.

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Taxation
and Audit,
Chernihiv Polytechnic National University,
gkv2015oa@gmail.com

Nahorny P.

student, Chernihiv Polytechnic National University,
inn5665@gmail.com

WATER RESOURCES AND HYDROPOWER POTENTIAL OF UKRAINE: THE CURRENT STATE AND RATIONAL USE

The transition to alternative energy sources plays an essential role in ensuring the decarbonization of the economy. One of these sources is the energy of water movement. Hydropower in Ukraine has not even reached its maximum development. A significant part of the hydro potential has not been used. It is possible to extract a significant amount of clean energy through the further development of hydropower, the construction of new hydroelectric power stations and pumped storage power plants. But at the same time, hydropower, although it is an alternative source of energy, is not a completely environmentally friendly industry.

The construction of new hydroelectric power plants often requires flooding of territories, leading to a change in the natural conditions of the river. An excessively large number of giant hydropower complexes can lead to irreparable damage to the hydrosphere of Ukraine. Therefore, the issue of analyzing the industry, determining its development features, trends, prospects, recommendations is quite complex and ambiguous, but important, given the potential for development and production of relatively cheap energy.

Ukraine's own water resources are catastrophically low (1,000 cubic meters). For comparison: Canada - 94.3 thousand cubic meters, USA - 7.4 thousand cubic meters, Germany - 1.9 thousand cubic meters [1]. This indicator varies greatly in some regions of Ukraine. In the Carpathians it is the highest level, and in the steppe zone - the lowest level, the values differ almost 60 times.

The shortage of water resources poses a great threat to the national economy, as water resources are actively used in the national economy, in particular in industry. One of the areas of active use of water resources of rivers is hydropower.

The amount of electric power that can be obtained from water resources is determined by the concept of hydropower potential. Hydropower potential can be:

- ✓ theoretical - evaluated using special mathematical models and practical research;
- ✓ technical - part of the theoretical hydropower potential that can be technically obtained;
- ✓ economic - part of the technical hydropower potential, the extraction of which is expedient and economically justified.

Climate change (global warming) also has a strong impact on the formation of hydropower potential. It leads to the destruction (change) of water resources, and thus limit the possible economic benefits of their use.

According to forecasts [2], under the baseline scenario, the EU's hydropower balance will decrease by 25% and Ukraine's by 35% from the current state.

All aspects of hydropower development in Ukraine relate to two main areas:

- effective ecological water bodies management;
- economically feasible ecological use of hydropower potential.

Analyzing the strategy of development of water policy of Ukraine, it can be argued that, its goals are fully consistent with the adaptive strategy of combating climate threats, global warming.

The increase of hydropower potential in Ukraine requires the solving a range of problems. The National Institute for Strategic Studies has identified the most significant problems in the development of the hydropower industry in Ukraine [3].

Accordingly, certain goals are set that will help to solve these problems [3]:

- development of infrastructure capacities of the industry through the construction of new hydroelectric power plants and pumped storage power plants, reconstruction and modernization of existing ones;
- development of the legal framework in terms of safety, operation of hydropower facilities;
- improvement of protection systems for hydropower facilities;
- revival of small hydropower, commissioning of new SHPP facilities;
- improvement of the state energy policy in terms of monitoring the hydropower industry and the development of intellectual capital.

The improving the ecological state and ensuring the environmental safety of water resources is a strategically important task for the growth of hydropower potential and the development of hydropower in Ukraine.

References

1. Information and analytical information on the state of water resources of the state and features of agricultural production in climate change. National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine. URL: <http://naas.gov.ua/>

2. Lehner B., Czisch G., Vassolo S. The impact of global change on the hydropower potential of Europe: a model-based analysis. Energy Policy. 2005. № 33. PP. 839–855.

3. Sukhodolia O.M., Sydorenko A.A., Biehun S.V. Current state, problems and prospects of hydropower development in Ukraine. Analytical report. NISS. 2004. 54 p.

Матійчук Л.

к.е.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя,

Новосад О.

к.е.н., старший викладач кафедри
економічної та соціальної географії
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Павлова О.

д.е.н., професор, завідувач кафедри
економіки та природокористування
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕНЕРГЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

На разі вже існують певні практики щодо ліквідації загроз національної безпеки в напрямі енергетики. Це зокрема проявляється в систематичному моніторингу реалізації стратегії національної безпеки України. Оприлюднений звіт органами державної влади щодо нейтралізації загроз енергетичного сектору було здійснено ще у 2018 році. Проте не враховано потрібну координацію наявних та потенційних загроз, що звісно не представлено у потрібній результативності проведеного аналізу. Основною проблемою дисбалансу між виконанням та результативністю є недовершеність процесів реформування енергетичних ринків, відсутність прозорості господарської діяльності, монополізація, недовіра достатньої практики диверсифікації енергетичних ресурсів, тощо [4, 5].

Поясненням цьому є процеси анбандлінгу, які передбачали відокремлення виробництва та розподілу газу та електроенергії, які було розпочато в 2018 році. Суттєвим обмеженням реформуючих процесів також стало незавершеність корпоратизації ДП «НЕК Укренерго». В свою чергу низка цих подій стала слідством чималої заборгованості оптового ринку електричної енергії. Сума неврегульованої заборгованості станом на 2018 рік зросла до 33.6 млрд. грн. [11]. Ще однією негативною обставиною, яка гальмувала процес нейтралізації існуючих загроз була неузгодженість між основними гравцями енергетичної системи: органами державної влади, бізнес-середовищем та громадськістю в частині забезпечення повноцінного виконання положень Закону України про «Про ринок електричної енергії» [1].

В цьому випадку Об'єднана енергетична система (далі -ОЕС) за таких умов неспроможна була врахувати прогнози енергетичні баланси внаслідок появи балансів та гострої недостачі маневрових генеруючих потужностей. На разі розрив балансових енергетичних можливостей і надалі зростає у зв'язку з широкомасштабним будівництвом сонячних та вітрових станцій негарантованої потужності протягом 2017-2021 років. Водночас, ланцюгова реакція чинить вплив на формування дисбалансів і в напрямі застосування відновлювальних джерел енергії, які запроваджуються через спеціальні дозволи і потребують зміни структури генерації, що в свою чергу збільшує генерацію вугільних ТЕС та зменшує бази АЕС [1, 3].

Суттєві складнощі також простежувалися і в газовому секторі, які відкинули на невизначений час питання пошуку партнерів щодо модернізації газотранспортної системи України (далі-ГТС). Зрештою це унеможливило формування роздрібного сегменту на газовому ринку через делегування спеціальних повноважень на АТ «НАК Нафтогаз України» та АТ «Укргазвидобування» щодо забезпечення суспільних інтересів, що циклічно унеможлиблює досягнення конкурентного середовища [1, 2, 5].

Наслідково, у березні 2019 року, заборгованість пільгових споживачів енергетичних ресурсів перед «НАК Нафтогаз України» сягнула 73, 8млрд.грн. Боргову проблему так і не вдалося владнати, оскільки через покриття тарифом на розподіл природного газу вдалося закрити лишень 70 % боргу. Фінансові труднощі газотранспортних та газорозподільних компаній призвели до скорочення кваліфікованого персоналу через застосування приладового обліку природного газу на 1 січня 2021 року [1].

Незаплановане відставання дієвого державного контролю видобутку вуглеводнів, проведення своєчасної інвентаризації фонду існуючих та наявних свердловин, дозволили тінзувати діяльність та легалізувати незаконну та невраховану практику видобування енергетичних ресурсів [10]. На заваді усуненню або унеможливленню впливу загроз не стала і Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України терміном до 2030 р. [19]. Наслідком чого стало не запровадження 88 % до цього часу розвіданих родовищ. В результаті чого вони зовсім не експлуатуються. Фактична відмова від прямих постачань природного газу з російської федерації, а у 2022 році та повне припинення діяльності ставить під величезний ризик забезпечення потреб України у блакитному паливі. Частково зруйнована війною газотранспортна мережа та інфраструктура зіштовхнулася ще й з проблемою тиску в транзитних газопроводах [7, 8, 9, 11].

Тому, на разі гарантовані потужності імпорту природного газу з європейського напряму обмежені до 7,4 млрд куб. м на рік. Зазначені обсяги є недостатніми для забезпечення потреби держави у пікові періоди споживання, а це як правило 1 січня 2023 року. Для забезпечення мінімальних потреб в опалювальному сезоні 2022-2023 рр. Слід закупити та законсервувати в сховища додатково 4 млрд куб. м газу.

Список літератури

1. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.
2. Заборгованість контрагентів, які отримують газ від Нафтогазу на пільгових умовах. АТ «НАК «Нафтогаз України». Офіційний сайт URL: <https://www.naftogaz.com/news/zaborgovanist-kontragentiv-yaki-otrymuyut-gaz-vid-naftogazu-na-pilgovyh-umovah-vidpovidno-dopolozhennya-pro-pso-sklala-72-3-mlrd-grn-zmenschennya-na-1-3-mlrd-grn-abo-1-7-za-tyzhden>.
3. Кісітон В. Робочі групи сформуєть механізм подальшого анбандлінгу «Нафтогазу» впродовж двох тижнів. Інтерфакс. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/508963.html>.
4. Купчак В.Р. Державна політика розвитку економіки регіону в системі проектного управління інвестиціями. Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4219>.
5. Купчак В.Р., Павлова О.М., Павлов К.В., Лагодієнко В.Р. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. 346 с.
6. Павлова О.М. Товарна форма організації суспільного виробництва в умовах розвитку національної економіки України (другої половини XVII - кінця XVIII ст.): монографія. Луцьк. Видавництво «Терен». 2019. 480 с.
7. Павлова О.М. Товарне виробництво і торгівля в Україні (друга половина XVII – кінець XVIII ст.). Чернівці: Видавництво «Місто», 2009. 304 с.
8. Павлов К.В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України : монографія. Луцьк. Видавництво «Терен». 2019 542 с. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>.
9. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник

ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

10. Стрішенець О.М. Світові тенденції розвитку економіки енергетики у XXI ст.: адаптація до українських реалій. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, № 1, 2016. С.73-79.

11. World bank data.
URL: <http://data.worldbank.org/indicator/EG.GDP.PUSE.KO.PP.KD?locations=UA&view=char>.

12. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

Романюк Д.

Студентка 2 курсу

факультету економіки та управління

Волинський національний університет імені Лесі Українки

romaniukdarina19@gmail.com

Шостак Л.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва та маркетингу

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВІЙНИ

В умовах війни всі сфери звичного життя українців зазнають значних змін, енергетика не є винятком. Попри всі труднощі чимало підприємств уже повертаються до роботи, а енергетична сфера жодного дня повністю не припиняла своєї діяльності, продовжуючи працювати під посиленою охороною та не на повну потужність.

До 24 лютого 2022 року Україна була підключена до енергосистеми країни-агресора. Після відключення нашої енергосистеми від систем Росії та Білорусі очкувалося, що вона буде працювати лише 3 дні, але без особливих проблем протрималася значно довше. А вже 16 березня 2022 року Україна стала членом «енергетичного Євросоюзу». Які наслідки цього об'єднання для України?

Насамперед це допоможе забезпечити та підтримувати стабільне енергопостачання та мінімізувати ризики виникнення дефіциту електроенергії. Також у подальшій перспективі завдяки цьому приєднанню всі учасники енергетичного ринку зможуть експортувати свою електроенергію у країни Європейського Союзу.

З початку відкритої агресії Російської Федерації на території України, за словами міністра енергетики Германа Глущенко, споживання електроенергії зменшилося на 30%. Для цього є декілька причин.

По-перше, через військові дії залишили країну більше 5 млн українців (приблизно 12% населення країни).

По-друге, через постійні обстріли страждає енергетична інфраструктура України, близько 1000 населених пунктів постійно залишаються без енергопостачання.

По-третє, чимало енергозатратних підприємств призупинили свою роботу, або зменшили її обсяги, переважна більшість цих підприємств є металургійними.

У перші дні війни уряд заборонив відключати від газо- та електропостачання тих користувачів, хто не оплатив за ці послуги.

Це призвело до того, що за перший місяць вторгнення розрахунки за електроенергію впали на 30% [1].

Варто також розуміти, що на сьогодні в Україні зруйновано чимало енергетичної інфраструктури. Енергетичне співтовариство ухвалило рішення щодо створення Фонду енергетичної підтримки України для протидії наслідкам російського вторгнення.

Передбачається, що донорами Фонду можуть стати країни-члени Європейського Союзу та міжнародні компанії. Залучені кошти будуть спрямовані на відновлення енергетичної інфраструктури, яка постраждала внаслідок військових дій [2]. 25 квітня 2022 року стало відомо, що Данія готова стати першим донором цього Фонду.

На сьогодні загальні збитки України в енергетичному секторі оцінити досить проблематично, адже бойові дії все ще тривають. На разі повністю зруйнованою є Охтирська ТЕЦ, втрачено контроль над Луганською ТЕС та Запорізькою АЕС.

Міністерство енергетики веде постійні підрахунки втрат у енергетиці про остаточну цифру говорити ще рано, проте припускаються, що вона становить кілька мільярдів доларів США.

Загалом робота енергетичних підприємств України попри більш-менш стабільну роботу все ще під загрозою, адже сьогодні в окупації та у місцях ведення бойових дій знаходяться чимало українських теплових електростанцій, гідроелектростанцій та Запорізька атомна електростанція (найбільша АЕС у Європі).

Також зафіксовані непоодинокі випадки прольотів ракет окупантів над українськими АЕС. Якщо ці електростанції будуть пошкоджені, то наслідки будуть жахливими: це може призвести не тільки до енергетичного колапсу (близько 40% електроенергії в Україні забезпечує саме атомна енергетика), а й до екологічної катастрофи.

Отже, попри всі труднощі та небезпеку українська енергосистема працює у більш-менш стабільному режимі. Сьогодні немає небезпеки дефіциту електроенергії в Україні не в останню чергу через значне зменшення її споживання (приблизно на 30%). Енергетична система України навіть готова почати експортувати електроенергію, що свідчить про її стабільність, незважаючи на військові дії в країні.

Список літератури

1. Економічна правда. Енергосистема країни зазнала втрат, але в планах – збільшення експорту в ЄС. Як це можливо?. Економічна правда.
URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/16/685837/> (дата звернення: 29.04.2022).

2. Кабінет Міністрів України - Енергетичне співтовариство створило Фонд для відновлення в Україні зруйнованої війною енергетичної інфраструктури. Головна | Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/energetichne-spivtovaristvo-stvorilo-fond-dlya-vidnovlennya-v-ukrayini-zrujnovanoyi-vijnoyu-energetichnoyi-infrastrukturii> (дата звернення: 29.04.2022).

3. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

Plavcan Peter,
prof. Ing. Chairman of Academic Council of Danubius
University, (Slovak Republic),
Peter.Plavcan@vsdanubius.sk

Pavlov Kostiantyn,
Doctor of Economic Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Entrepreneurship and Marketing,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine,
ieeer@ieeer.top

STRATEGIC DIRECTIONS OF ELECTRICITY MARKET REFORM IN UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES NEARBY

It is known that some significant reform areas need immediate change and improvement. These include regional power grid facilities, market information environment, financial and credit support, integration, human resources, and communications.

1. Regional electricity networks are in a dilapidated condition and are forced objects of investment direction. Therefore, the main objectives of the reform in this direction should be: increasing the level of reliability of the security system of operation of electricity and transportation of energy resources; revision of costs in order to eliminate unnecessary costs for system maintenance;

2. Market environment. The situation is desirable in any market, including the market of electricity services. Achieving market competition is possible provided that the balance in the market of related services, the separation of the administration of commercial accounting and calculations, which are intended for active consumption [1];

3. Information environment. The need to consider the modernized technological base is also a vector of market reform on a competitive basis. The introduction of modern information and technical technologies will allow balancing the energy system in real space, automate accounting and financial calculations of market participants, accounting for electricity, control payments, and ensure the proper quality of UES dispatching;

4. Financial and credit support are prerequisites for reforming the electricity market. Provides for the search for the most effective direction of financing investment programs, the formation of a new methodology RAB-tariff to avoid its shock increase, reduce operating costs, and increase depreciation deductions [2];

5. Integration. It is a segment of achieving the technological orientation of the unified energy system of Ukraine and the regions to merge with the European Network of Transmission System Operators

for Electricity in Europe (ENTSO-E) with possible capacity exchange and isolation from other participating countries. It also stimulates organized control and structured construction of renewable energy centers based on the practice of "green" auctions;

6. Labor resources. Increased productivity, modernization of the payment system, motivation of staff development, and a comprehensive approach to learning;

7. Corporatization. The process of the corporatization of the company through the transformation of a state-owned enterprise into a private one, taking into account the elements of corporate governance and elements of social responsibility;

8. Communication links. Very important for uninterrupted supply and analysis of information. Need constant improvement of internal, external, and international communication in developing new information policies and significant promotion [3].

Therefore, the strategy of reforming the electricity market of Ukraine resembles a closed cycle of essential components of its activities [4].

Therefore, in terms of consolidating relations with European countries on the principles of reform, the following main objectives should be pursued:

- observance of transparent, competitive conditions not only in the sphere of production but also in the sphere of supply of electric resources between regional electric power markets;

- increasing the level of internal and, at the same time, external security of energy supply through a systematic process of modernization of technological re-equipment of "infrastructure" facilities, etc;

- improving the quality of services provided by the subjects of regional electricity markets;

- limiting the destructive impact of the electricity industry on the environment;

- formation of an adaptive pricing system for consumers;

Continuously integrating regional electricity markets' organizational and regulatory integration into the European energy space [5].

Based on the most effective reform option, which focuses mainly on the implementation of legal and policy principles, as well as following certain stages of the experience of the European Union, the main elements of the transformation of regional electricity markets should be outlined:

The market of direct supplies of electricity resources is provided through bilateral purchase and sale agreements between the main entities and regional electricity markets. The main subjects are direct

producers of electricity (TPP, CHP, NPP), suppliers of direct consumers (contracts are concluded on exchange and OTC terms);

- dynamic electricity market (deviation of actual activity from planned) - coordination that allows meeting the actual needs of consumers of electricity resources through the dynamics of the main elements provided by bilateral agreements with resale at auction (slot market);

- ancillary services market - ancillary services provided by the subject of regional wholesale markets under conditions of competition based on reliability, security of sufficient quality of electricity supply to consumers (under conditions of systematic monitoring and accounting of electricity resources) [6].

Under such conditions, the updated model of reforming the region's electricity markets is designed to create unlimited access to electricity networks of new entities to continue to create a transparent, competitive environment for the generation and distribution of electricity [7].

The reform process should primarily consider the smart-technological scenario, which should develop an automated system of differentiated accounting of electricity resources, and access to data exchange, which will periodically monitor the movement of each kilowatt-hour in Ukraine. In addition, international standards require forming a model of a dynamic electricity market [7].

However, these changes are prolonged due to several factors that hamper the liberalization of the competitive environment, the conclusion of direct supply agreements, secure energy supply, prudent pricing, and transparent tariffs. The formation of a competitive environment is, in essence, a source of conflict of interests of different business entities and the emergence of risky situations.

Список літератури

1. Купчак В.Р., Павлова О.М., Павлов К.В., Лагодієнко В.Р. Формування та регулювання регіональних енергетичних систем: теорія, методологія та практика : Монографія / В. Р. Купчак, О.М. Павлова, К.В. Павлов, В.В. Лагодієнко. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. – 346 с.

2. Павлов К.В., Павлова О.М., Романюк Р.В. Організаційно-економічний механізм реформування електроенергетичного ринку в регіонах України: монографія Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 221 с.

3. Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І. Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. 256 с.

4. Павлова О.М., Павлов К.В., Галянт С.Р. Інституціональне середовище функціонування газорозподільних підприємств: моніторинг та стимулювання": монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 232 С.

5. Павлова О.М., Павлов К.В., Новосад О.В. Інноваційна політика підвищення конкурентоспроможності регіональних газорозподільних підприємств: монографія. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 295 с.

6. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2.* Ужгород, 2016. С. 35-38.

7. Pavlov K., Pavlova O., Korotia M. et al. (2020) Determination and Management of Gas Distribution Companies' Competitive Positions. In: Mrugalska B., Trzcielinski S., Karwowski W., Di Nicolantonio M., Rossi E. (eds) *Advances in Manufacturing, Production Management and Process Control. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing*, vol 1216. Springer, Cham.

8. Pavlov, K., Pavlova, O., & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

Shabala O.

graduate student of the Department of Economics and Nature
Management

Lesya Ukrainka Volyn National University,
alexs811110@gmail.com

Pavlov K.

Head of the Department of Entrepreneurship and Marketing

Lesya Ukrainka Volyn National University,
pavlov.kostiantyn@vnu.edu.ua

Novosad O.

doctoral student

Lesya Ukrainka Volyn National University
novosad.oksana@vnu.edu.ua

UPDATE AND PRIORITY AREAS OF RECOVERY ENERGY SOURCES IN UKRAINE

Background. It is no secret that today the introduction and implementation of renewable energy mechanisms are very relevant for many countries around the world. The main problem that has led to the study of renewable energy sources is primarily the negative dynamics of climate change, which leads to devastating consequences for the planet and society.

It should be noted that the study and a well-planned mechanism for the transition to renewable energy sources can contribute to new methods of improving the environmental situation, and the economy, strengthening relations between countries and improving the functioning of the energy market in general.

Methods. To take the first step in the field of "green" energy, you first need to go through many procedures that will begin the process of designing and building generators. The market for the sale of such energy resources is just beginning to gain momentum in Ukraine, but we can already note the trend of investing and creating financial projects in our country.

Aware of the above issues of Ukraine's energy sector, it is necessary to initiate and accelerate the development of "Green" energy, which will allow taking a worthy place in this area in terms of competitiveness, as well as the economic potential for the country.

Results. To stimulate projects on a larger scale, to date, several mechanisms have been created and established, namely: "Energoservice", "Warm Loans", energy management, and more. Also, today there is active work on new tools and levers, which in the future will play a significant role in the development of renewable sources.

These include less energy consumption as well as reduced energy costs and reduced CO2 emissions.

The main parameter for determining the vector in the above-mentioned issue is the support of the International Renewable Energy Agency IRENA, which can assist in the transition to a sustainable energy future, which is the foundation for fruitful cooperation between countries.

Today, IRENA supports a range of mechanisms for the implementation and operation of various sources of renewable energy, namely: geothermal energy, solar, wind, ocean energy, bioenergy, river energy, etc., which in turn encourages energy security, economic growth, improvement welfare of society and most importantly to reduce emissions of harmful substances into the atmosphere of our planet.

Emphasizing the global trends in the field of renewable energy sources, it should be noted that the further development and prospects of "green" energy require legislative support and stimulation of investment and innovation policy and government support. In addition, it is necessary to pay attention to price regulation in this sector, which plays a very positive role and facilitates the rapid transition to the use of renewable energy sources not only in our country but also in the world.

Today, the value of the "green" tariff for generating installations of private households is tied to the date of their commissioning, but in the case of households, it is impossible to document the commissioning (the process of registration of private households to sell surplus electricity at "green" tariff is accompanied by households to the address of the energy supplier and the contract of sale of electricity).

Conclusions. So, having read the above content, we can be sure that the future of our country, and the world, in particular, will depend on an effective model of step-by-step implementation of projects on "green" energy. It is thanks to today's initiatives of many households that we can see, although not fast enough, confident growth of this energy sector. By creating new markets as well as a favorable investment climate, our country has great chances to improve its energy potential in the future, improve the economic platform, improvement, and social development. of recovery energy sources in Ukraine.

Список літератури

1. Данілкова А. Ю. Управління енергоефективністю промислових підприємств: дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Хмельницький, 2016. 196 с.

2. Павлов К.В. Оцінка конкурентоспроможності регіональних ринків житлової нерухомості України : монографія. Луцьк : ПрАТ

«Волинська обласна друкарня», 2018. 482 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15676/1/final.pdf>

3. Павлова С. І. Управління проектами енергоефективності промислових підприємств. 2018. Інтелект XXI. № 4. С. 78–82. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_4/15.pdf

4. Про енергетичну ефективність : Закон України від 21.10.2021 р. № 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#n4362050> long-term strategy. URL: https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2050_en/.

5. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

6. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Теоретичні аспекти конкуренції на регіональних ринках житлової нерухомості. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : журнал. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. № 3 (11). С. 7-12.

7. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

РОЗДІЛ 4. ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 338.48

Бугіль С.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри туризму,
Львівський національний університет природокористування,
S_bugil@ukr.net

ІНКЛЮЗИВНИЙ РЕАБІЛІТАЦІЙНО-СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану в Україні з'явилася нова категорія інвалідів – учасники та постраждалі внаслідок АТО та військових дій. Для таким людей необхідно створювати усі необхідні умови для реабілітації та оздоровлення.

Реабілітація – це складна багаторівнева освіта, система державних, соціально-економічних, медичних, професійних, педагогічних, психологічних та інших заходів, спрямованих на запобігання розвитку патологічних процесів, що призводять до тимчасової або стійкої втрати працездатності, на ефективне та раннє повернення хворих та інвалідів (дітей та дорослих) у суспільство [5].

Туризм, і, зокрема, інклюзивний туризм, за своєю суттю є унікальним явищем, яке може сприяти вирішенню соціальної реабілітації людей з обмеженими можливостями і, зокрема, постраждалих внаслідок АТО та військових дій.

Інклюзивний туризм – це сучасний вид туризму, який дозволяє включити в туристичну діяльність будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей, з урахуванням особливостей її фізично-психологічного стану і розглядається він, насамперед, як потужний засіб активної реабілітації.

Туризм в сфері реабілітації інвалідів дозволяє вирішувати такі проблеми: додає рухової активності; здійснює терапію та профілактику психосоматичних захворювань; встановлює соціальні контакти; повертає людей з ОВЗ у суспільство; виконує науково-пізнавальні функції; має інтелектуально-виховний вплив.

В Україні інклюзивний туризм поступово розвивається. Проте, є ціла низка складнощів, що перешкоджають розвитку інклюзивного туризму в Україні. Так, люди з ОВЗ дуже часто мають недостатню фінансову забезпеченість, що вимагає появи соціальних ініціатив, залучення коштів приватних благодійних фондів або розробки відповідних державних програм.

Спостерігається дуже низький рівень доступності міського середовища. Актуальними залишаються проблеми з відсутністю єдиної бази об'єктів інклюзивного туризму. В українському законодавстві не має чітко сформульованого методичного та законодавчого підходів, а також вимог до розвитку галузі інклюзивного туризму.

Вивчення проблематики розвитку доступного інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні дозволяє стверджувати, що одним із найбільш значущих факторів, що стримують його розвиток є відсутність стимулювання та підтримки цього туристського сектора з боку держави.

На нашу думку, проведення державної політики в галузі інклюзивного туризму та планування розвитку цього сектора на державному та регіональному рівнях має відповідати двом найважливішим принципам: “універсальності” та “розумного пристосування”.

Важливо також підвищувати ефективність при плануванні інклюзивного туру. Це можливо за рахунок проведення попередніх маркетингових досліджень, які дозволяють максимально точно визначити, що важливо більшості потенційних покупців.

Важливим етапом визначення економічної ефективності, розроблюваного туристського продукту, є SWOT-аналіз, який дає реальну оцінку туристського продукту.

Разом з тим, при формуванні, просуванні та реалізації туристського продукту туристські організації та індивідуальні підприємці повинні: передбачати для туристів з обмеженими фізичними можливостями умови для подолання, заміщення (компенсації) обмежень життєдіяльності під час подорожей; враховувати особливості фізичного та психологічного станів туристів з обмеженими фізичними можливостями; в обов'язковому порядку забезпечувати транспортну доступність об'єктів туристичної індустрії для людей з обмеженими фізичними можливостями.

Дуже важливо, щоб інклюзивний туризм, як вид реабілітації, був віднесений в нашій державі до соціального або медичного туризму та кваліфікувався як подорожі, що субсидовані державою.

Необхідна також спеціальна підготовка для туристичних операторів та працівників туристичних установ.

Список літератури:

1 Аніщенко А.П., Яріко М.О. Розвиток інфраструктури інклюзивного туризму як результат трансформацій менталітету суспільства (XX – XXI ст.). 2016. [Електронний ресурс]. Режим

доступу: URL: <http://socsvit.org/node/61> (дата звернення 22.04.2022 р.).

2 Богдан Н.М. Дослідження проблем розвитку інклюзивного туризму: туристська інфраструктура і доступність готельних послуг. Науковий журнал Приазовський економічний вісник. 2018. № 5. С. 280–287.

3 Науменко Л.Ю. Інклюзивний туризм як вид реабілітації: сучасні потреби інвалідів. Вісник ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія». 2017. № 1. С. 134–138.

4 Перспективи реалізації державної політики у розвитку інклюзивного туризму. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/61.pdf (дата звернення 22.04.2022 р.).

5 Шаповал И.А. Специальная психология. М.: ТЦ Сфера, 2005. 197 с.

Дребот О.

доктор економічних наук, професор, академік НААН
Інститут агроекології і природокористування НААН
e-mail: drebot_oksana@ukr.net;

Тарнавський В.

аспірант
Інститут агроекології і природокористування НААН
асистент кафедри геодезії, картографії та землеустрою
Білоцерківський національний аграрний університет
viacheslav.tarnavskyi@btsau.edu.ua

РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний час вносить свої корективи у господарську діяльність всіх суб'єктів економіки. Особливо важливо забезпечити продовольчу безпеку країни в умовах війни. З подібними викликами стикаються сільськогосподарські товаровиробники, економічна діяльність яких напряму впливає на стабільність агропромислового комплексу сьогодні. Для можливості функціонування та проведення посівної кампанії уряд анонсував спрощення процедур у земельній сфері.

Воєнний час диктує нові правила гри, вимагає швидких і дієвих рішень. Процедури регулювання земельних відносин звичайного мирного часу, коли процеси оформлення документів на земельні ділянки, можуть тягнутись місяцями, в умовах воєнного стану себе не виправдовують та засвідчують свою недієздатність та непристосованість до нових реалій. Продовольча безпека України та багатьох країн світу напряму залежить від ефективного та швидкого прийняття управлінських рішень прямо залежать від швидкості прийняття управлінських рішень щодо надання земельних ділянок відповідного цільового призначення, проведення землеустрою та реєстрації прав на землю, для проведення успішної посівної кампанії.

Для нормативно-правового регулювання дії ефективних механізмів земельної сфери, в умовах війни Верховна Рада України ухвалила спеціальний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» №2145-IX від 24.03.2022 р., який набув чинності 7 квітня 2022 р. і спрямований на швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. В умовах війни суспільний, державницький інтерес має мати

пріоритет над інтересом приватних осіб, саме це декларує прийнятий закон, призупиняє дію деяких правових механізмів, які захищають приватні інтереси, замість цього, запроваджує правові механізми, які на перше місце ставлять інтерес суспільства у забезпеченні невідкладного використання наявних сільськогосподарських земельних ресурсів для виробництва продовольчої продукції [1,2,4].

Станом на сьогодні, у зв'язку з російською агресією щодо України з міркувань безпеки було тимчасово призупинене функціонування більшості державних електронних реєстрів та кадастрів, загальнонаціональних, галузевих та муніципальних геопорталів, що були не тільки джерелами відкритих геоінформаційних даних, а також забезпечували функціонування механізму набування у власність та користування земельних ділянок за процедурою, яка передбачена нормативно-правовими актами у земельній сфері. Серед них:

- Публічна кадастрова карта України;
- Е –сервіс Національної кадастрової системи;
- Державний реєстр речових прав;
- Національна інфраструктура геопросторових даних.

Закон дозволяє та вводить у законодавство спрощені правові механізми, що не потребують роботи даних електронних сервісів та реєстрів, а саме забезпечує:

Продовження воєнних дій на території України несе за собою подальші зміни у господарській діяльності сільськогосподарських землекористувачів, що в подальшому будуть фіксуватись у правовій площині. Зокрема, територіальні громади сіл, селищ, міст отримують можливість передавати в оренду земельні ділянки, що переходять до комунальної власності територіальних громад, без державної реєстрації права комунальної власності такі земельні ділянки; надання земельних ділянок державної та комунальної власності в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без проведення земельних торгів із жорсткими обмеженнями умов користування; Міністерство аграрної політики та продовольства України буде уповноважене затверджувати усереднені показники нормативної грошової оцінки земель на одиницю площі які можуть застосовуватися у випадках обов'язкового проведення нормативної грошової оцінки земель та буде надане право призупиняти та відновлювати функціонування Державного земельного кадастру з міркувань безпеки встановлювати обмеження щодо повноважень державних кадастрових реєстраторів та інші особливості ведення Державного земельного кадастру в умовах воєнного часу [3,5].

Рис. 1. Блок-схема питань, що регламентує закон України № 2145-IX від 24.03.2022

Джерело: розроблено автором на основі [3].

Список літератури

1. Державна служба з питань геодезії картографії та кадастру. Офіційний сайт. URL: <https://land.gov.ua>
2. Земельний кодекс України. Сайт «Законодавство України». Документ 2768-III — Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Земельні відносини в умовах воєнного часу: ключові завдання та правові новели. Матеріали вебінару від 13.04.2022 року. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CaHZUZa8hSU>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

5. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок: Постанова кабінету міністрів України від 03.11.2021 №1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2021-%D0%BF#n107>
6. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>

Ілляшенко І.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана,
illyashenko@gmail.com

Громоздова Л.,

к.е.н., професор,
професор кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана,
gromozdovag@gmail.com

Бойко Н.,

к.п.н., доцент,
доцент кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана,
nadezda_pisarenko@ukr.net

Медвідь Г.

асистент кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана,
nadezda_pisarenko@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ ТУРІВ ПО МІСЦЯХ ІСТОРИЧНИХ БИТВ В УКРАЇНІ

Туризм по місцях історичних битв - це різновид туризму, метою якого є відвідування місцевості, пов'язаної з військовими та воєнними діями. Туристичні тури по місцях боїв і історичних битв варто організовувати для всіх зацікавлених, а також для ветеранів і родичів загиблих воїнів, відвідування існуючих та історичних військових об'єктів і полігонів, бойових морських кораблів, підводних човнів, катання на військовій техніці, стрільба зі зброї на полігонах і в тирах, участь у військових навчаннях та маневрах, перебування на полігонах в якості глядачів - military tour, до таких також можна віднести і тури щодо відвідування воєнних концтаборів та в'язниць. Такі визначення у своїй праці «Сучасні різновиди туризму» подають М.П. Кляп та Ф.Ф. Шандор. Автори поділяють мілітарі-туризм на такі підвиди: військово-історичний туризм, зброярський туризм, воєнний-туризм та воєнний туризм [3, с. 205-206]. Одноставної думки стосовно того, яке саме поняття є загальнішим - воєнний чи військовий, ще нема, відповідно і єдиної класифікації підвидів теж поки не існує.

Ідея туризму по місцях історичних битв не є новою: відколи війни стали частиною нашої історії, неабиякої популярності набуло відвідання не лише історичних пам'яток, а й різних воєнних об'єктів, що, в свою чергу, тісно пов'язані з історією, природою, архітектурою краю, а це дозволяє назвати воєнний туризм складовою частиною культурного туризму. Люди постійно звертаються й будуть звертатися до минулого, їм цікаво відвідувати місця, пов'язані з найважливішими битвами, подіями, що одного разу змінили хід історії, місця великих випробувань і горя, що закарбувалися в людській пам'яті навіки й постійно надихають повернутися туди знову і знову, щоб віддати шану історії та її героям. Отож, туризм по місцях історичних битв має давню історію й значні перспективи розвитку, саме тому цей вид туризму набув поширення закордоном, де користується значною популярністю, і де давно навчилися заробляти на туристах.

В Україні ж сприятливі умови для розвитку такого туризму відсутні. Країна має великий потенціал, проте нині все тримається на ентузіазмі окремих осіб. Якщо в інших країнах світу об'єкти воєнного туризму роблять доступними загалом, то, до прикладу, в Україні цікавий та унікальний бункер у колишній ставці Гімлера «Хегевальд» поблизу Житомира недоступний бажаним відвідати його, бо ж знаходиться на території військової частини. З часів Другої світової в горах Швейцарії збереглося 13 тис. укріплень. У бункерах відкрито кілька готелів: від дорогих, як «Клаустра» (у гірському масиві Санкт-Готтара на висоті 2 500 метрів), до готелю «Нуль зірок» (у кантоні Санкт-Галлен). Україна ж наразі може похизуватися лише одним мілітарі-готелем «Грінгоф», хоча потенціал для створення таких закладів набагато більший, ніж у Швейцарії [1].

Про значні можливості України щодо розвитку мілітарі-туризму можна сказати, навіть побіжно оцінивши наявні ресурси. Взяти до уваги хоча б фортифікаційні об'єкти. Зокрема, на території Закарпаття, як відомо, є шість військових ліній оборони - чотири угорських: Лінія Арпада, Лінія Гуняді, Лінія Ласло і Лінія Євгенія, та дві чехословацьких - Лінія Бенеша та Лінія Масарика. Найпопулярнішою серед них є лінія Арпада. Такі об'єкти, за належної промоції, можуть щороку приймати десятки тисяч туристів, які готові залишити власні гроші за отримання відповідних послуг. Досить популярними і навіть унікальними в Україні є музеї, що спеціалізуються на воєнній тематиці. Зокрема, заснований 30 жовтня 2001 р. Музей ракетних військ стратегічного призначення в м. Первомайськ (Миколаївська область), має лише один аналог - Музей стратегічної авіації в США [2].

Туризм по місцях історичних битв - це те, на чому Україна

може не лише заробити, а й прославитись, адже іноземці завжди проявляли великий інтерес до військової техніки. Вони полюбляють фотографуватися, із цікавістю розглядають зброю минулого (яка у великій знаходиться у відповідних в сховищах), та й прагнуть постріляти з неї. Україна - країна, що замикає першу двадцятку країн з найбільшими воєнізованими економіками згідно з Глобальним індексом мілітаризації поступається арміям сусідів за рівнем підготовки, станом технічної готовності озброєння та соціальними стандартами військової служби.

Туризм по місцях історичних битв продовжує набирати обертів за наявності більш ніж достатньої ресурсної бази. Сьогодні тема підтримки армії є в тренді. Іншими словами, допомагати армії та підтримувати військових стало не лише корисним, але й модним. Українці все частіше стали заглядати до магазинів зброї в пошуках засобів захисту для своїх родин, але цим ще треба вміти користуватися та й володіння елементарними навичками виживання не завадило б. Все це і навіть більше могли б забезпечити туроператори внутрішнього туризму в співпраці з відповідними структурами Міноборони, Нацгвардії та інших військових та воєнізованих утворень. Проте поки влада не виявляє інтересу до цього виду туризму.

Туризм по місцях історичних битв в Україні може і повинен стати джерелом поповнення державного і місцевих бюджетів, одним із джерел фінансування армії та набуття нею престижу, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку, а також засобом ознайомлення з військово-історичною спадщиною народу та держави, що апріорі слугуватиме інструментом патріотичного виховання молоді.

Список літератури

1. Винниченко І. Чим завинив військовий туризм // Економічна правда. 2013. 22 липня. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vynnychenko3.htm.
2. Винниченко І. Чому не можна ввійти до «Хегевальда»? // Урядовий кур'єр. 2013. 17 липня. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vynnychenko3.htm.
3. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник. К., 2013. 334 с.

Kryvovyazyuk I.

Ph.D. in Economics, Professor,
Professor of Department of Entrepreneurship,
Trade and Logistics,
Lutsk National Technical University
krivovyazuk-igor73@ukr.net

SOLVING THE PROBLEMS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINIAN BUSINESS UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The emergence of threats to Ukraine's business in the martial law conditions caused by the war with the Russian occupiers is largely due to the disruption of its interaction with customers, partners, staff, government and society. But, at the same time, the solution of these problems is possible with the transition of processes and technologies to the most modern and innovative digital, implemented in the management system to optimize business processes, receive add value and, most importantly, ensure information security.

Analysis of the state of digital transformation of business in Ukrainian enterprises revealed the following problems that hinder its implementation (Fig. 1): excessive regulation and imperfect legislation, lack of funding, low digital literacy, outdated IT infrastructure, existing problems with cybersecurity and confidentiality [2].

It is established that reforming the digital infrastructure and improving the accessibility of use of digital technologies are the key tasks of today in the context of digital transformation in Ukrainian enterprises.

Under conditions of martial law, with significant constraints on investment in the development of digital technologies, to address the problems of digital transformation, all efforts should be directed to the following areas:

- improving interaction with customers based on the use of digital technologies (CRM, marketing automation, e-commerce);
- improvement of big data analysis systems;
- improving interaction with staff (based on the development of digitalization of workplaces, HR-processes, the introduction of talent management);
- improving the efficiency of business process management;
- automation of supply chains;
- improving cybersecurity [2].

It should also be taken into account that the digital transformation of business should include the modernization of the business management system and management decisions:

– choosing the method of digital transformation. The first is the path of gradual transformation, considered inefficient because changes in digital technology are happening too fast. The second is abrupt and has greater risks and, at the same time, allows maximizing internal technical capabilities;

– development of a digital strategy and complete replacement of the current business model. At the same time, the digital strategy should have a comprehensive basis and be based on such functional strategies as marketing, human resources and innovation, creating new competitive advantages for the company [3].

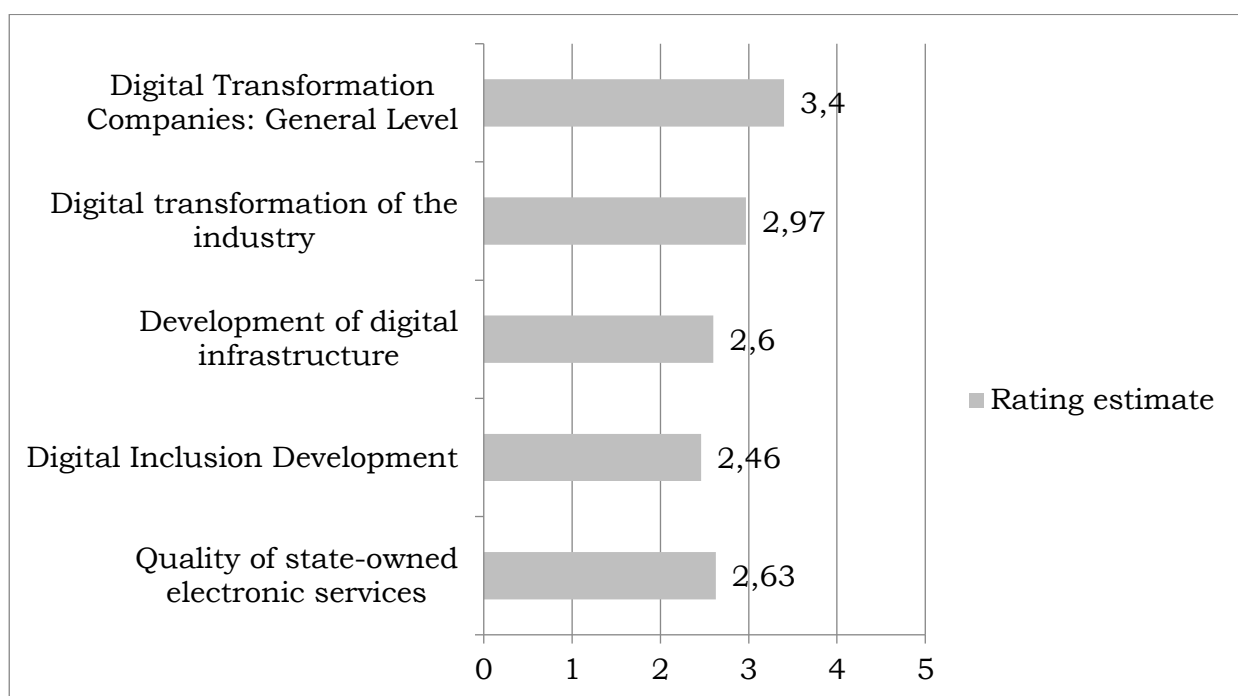

Figure 1. Evaluation of the components of the digital transformation index 2021 [1]

Thus, further modernization of business activities in the direction of the introduction of digital technologies under conditions of martial law in Ukraine, designed to improve the interaction of business with customers, partners, staff, government and society. In particular, to improve digital literacy, solve problems with cybersecurity and confidentiality of information, which is of paramount importance in the context of russia's information war with Ukraine.

References

1. Індекс цифрової трансформації 2021. Європейська бізнес-асоціація / Дія. Бізнес. URL: https://business.dia.gov.ua/uploads/1/9955-indeks_cifrovoi_transformacii_2021.pdf (дата звернення 05.04.2022).
2. Індекс цифрової трансформації від ЕВА – дослідження стану цифрової трансформації на підприємствах / Дія. Бізнес. URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/tehnologii/indeks-cifrovoi-transformacii-vid-eba-doslidzenna-stanu-cifrovoi-transformacii-na-pidприємствах> (дата звернення 05.04.2022).
3. Кривов'язюк І.В., Бойко Н.Р. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, технології та стратегія розвитку. Science, practice and theory. Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan. 2022. PP. 106-110.

Лаврухіна К.

к.е.н., доцент

доцент кафедри Економіки в будівництві
Київського національного університету будівництва і
архітектури

lavrukhina.ko@knuba.edu.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність наукового дослідження обумовлена впливом євроінтеграційних процесів на національне господарство, необхідністю переходу до інноваційних моделей підприємництва, розвитку державно-приватного партнерства, особливо в умовах воєнного стану, в зв'язку з чим слід активізувати діяльність із створення інноваційних структур, серед яких одним із найбільш результативних є кластер.

Нині досить невеликими темпами продовжує відбуватися формування регіональної соціально-економічної політики України, а в окупованих регіонах процеси взагалі заморожені.

Активно спільнота та уряд піднімають питання відновлення зруйнованої інфраструктури України після завершення бойових дій і шукають можливості розміщення внутрішньо переміщених осіб. В межах цієї державної регіональної політики України, можна говорити, що у тих регіонах, де відсутні кластери, виникає ризик відставання у розвитку. У зв'язку з цим, всередині регіонів, де сьогодні ситуація відносно спокійна, продовжує відбуватися процес нарощування кластерних ініціатив. В останні періоди виникає необхідність формування інноваційних кластерів.

Місцеві органи влади та промислові підприємства мають змінити застаріваючу структуру регіональної економіки, яка призводить до здешевлення вироблюваної продукції внаслідок зменшення її цінності через фізичне та моральне її старіння [6].

Таким чином, для побудови концепції розвитку регіону необхідне формування інноваційних територіальних кластерів, які зможуть створювати умови для розвитку регіональної економіки.

У сучасних умовах важливою формою зв'язку є регіональні кластери, які об'єднують групу взаємопов'язаних галузей, сукупність підприємств на базі територіального об'єднання постачальників сировини і виробників готової продукції, пов'язаних технологічною схемою виробництва. Тому, будівельну галузь не можна розглядати як окрему одиницю без залучення

інших галузях регіональної економіки, що тісно взаємопов'язані на науково-технічному та ресурсному рівнях [5].

На рис.1.1 представлена структурна модель інноваційного науково-виробничого кластера з точки зору внутрішнього і зовнішнього середовища регіону [3].

Рис. 1.1 Модель інноваційного науково-виробничого кластера (Джерело: розроблено автором)

У моделі зроблений акцент на основних найважливіших складових внутрішнього і зовнішнього середовища по відношенню до інноваційної науково-виробничої кластерної структури. Зовнішнє середовище представлене органами державної та регіональної влади та управління; інвесторами і фінансовими посередниками, необхідними для здійснення кластером ефективної інноваційної та господарської діяльності.

Від їх скоординованих дій залежить ефективність функціонування кластерної структури регіону в цілому.

Внутрішнє середовище кластерної структури регіону представлене, по-перше, його ядром, до складу якого входять провідні підприємства регіону, що виробляють конкурентоспроможну продукцію, а також науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади як генератори інноваційних ідей та кадрового забезпечення.

З іншої сторони, внутрішнє середовище представлене обслуговуючими і допоміжними підприємствами. Обслуговуючі підприємства - це підприємства, що поставляють сировину, комплектуючі та ін. Допоміжні - це ринкові інститути (брокери, консультанти). До інших підприємств належать збутові, транспортні та інші суб'єкти підприємницької діяльності у складі кластерної структури.

Отже, інноваційні кластери забезпечують взаємну узгодженість технологічних, економічних і значною мірою соціальних параметрів інноваційного зростання [4].

Регіони мають точкові передумови для створення кластерів. Доцільним є розробка та обґрунтоване формування територіально-виробничих комплексів у регіонах на засадах побудови кластерів [2].

Формування і розвиток територіальних, галузевих і міжгалузевих кластерів стає одним з основних методів активізації інноваційних процесів в ринкових умовах [1].

Особливості формування та функціонування, а також умови та правила утворення кластерів повинні індивідуалізуватися під конкретний регіон, оскільки кластер залежить від всіх регіональних особливостей конкретного простору. Відзначимо, що в результаті промислової міграції підприємств-виробників, через загострення воєнних дій у регіонах, відбувається певне їх накопичення в межах одного регіону, що може в свою чергу спонукати до об'єднання в кластери різних виробництв для допомоги, реінтеграції та нарощування об'ємів промисловості регіону.

Наразі актуальними є урядові питання дерегуляції будівельної галузі та спрощення бюрократичних процедур для забезпечення можливості найшвидшої відбудови країни. Адже є розуміння, що в дуже стислий строк необхідно буде розв'язати проблему розміщення не тисячі, а сотень тисяч громадян, забезпечити їх необхідним житлом, відбудувати інфраструктуру, вирішувати питання зайнятості населення.

У довгостроковій перспективі має розглядатися можливість будівництва типових проєктів швидкої малоповерхової забудови, викупу в забудовників квартир із високим ступенем готовності шляхом залучення фахівців будівельної галузі. Це дозволить стимулювати економіку й нове будівництво та швидко забезпечити значну кількість осіб житлом, але може спричинити різке зростання його вартості. Деретуляція будівельної галузі має наметі спрощення всіх дозвільних процедур та зниження регуляторного впливу на ринок для максимально швидкого відновлення економіки та старту роботи бізнесу в умовах воєнного стану, що на часі є актуальним питанням державного рівня.

Список літератури

1. Cluster Policy of Innovative Development of the National Economy: Integration and Infrastructure Aspects : monograph / under the editorship of professor Svitlana Smerichevska. Poznań: Wydawnictwo naukowe WSPIA, 2020. 382 p.

2. Концепція кластерної політики в Україні / Федоренко В.Г. та ін. Економіка та держава. 2008. № 11. С. 5–15.

3. Лаврухіна К.О. Організаційно-економічний механізм формування кластерів будівельних підприємств в інноваційному середовищі: дис. кандидата екон.наук.: 08.00.04. Київ, 2020. 335с.

4. Лаврухіна К.О. Кластери як інноваційний напрямок у публічному, державному і муніципальному управлінні будівельними підприємствами. Фінансова система країни: фактори впливу: Матеріали всеукр. наук.-прак. Конференції (Львів, 25 грудня 2021 року). Львів: ЛЕФ, 2021. С.46-51.

5. Новиков Д., Лаврухіна К., Кушик-Стрельніков Я. Інноваційні технології в будівництві. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. Зб. наук. праць. Київ: КНУБА, 2020. № 44. С. 126-132) (Видання індексується Google Scholar)

6. Прокопенко О. В. Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія. Суми: СДУ, 2012. 576 с.

Лега О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та економічного контролю
Яловега Л.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та економічного контролю
Прийдак Т.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та економічного контролю
Сіренко О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та економічного контролю
Полтавський державний аграрний університет
o_lega@ukr.net

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

З кожним днем збитки від воєнних дій зростають. Економічна активність в Україні внаслідок війни зупинилася на $\frac{3}{4}$. Тобто 75% бізнесу тимчасово або на постійній основі припинили роботу. За опитуванням Європейської бізнес-асоціації, близько 56% компаній-членів не працюють на період воєнних дій, а перші втрати ВВП України через війну з росією економічне відомство почне підраховувати у квітні [1].

На початку березня 2022 року Володимир Зеленського закликав до повернення малого та середнього бізнесу... щоб країна жила. Щоб уже починалося відновлення України. Економічне придушення України – це одне із завдань війни проти нас сьогодні. І ми маємо відбитися також і від цього. Зберегти нашу економіку, зберегти наших людей».

На сьогодні уряд отримав чітке доручення – повернути малий і середній бізнес, максимально послабити податки, прибрати всі складнощі та тиск системи. Результатом стала низка Законів, зокрема 7 березня 2022 року набрав чинності Закон № 2118-ІХ, який передбачає: зупинення перебігу строків, визначених податковим законодавством; мораторій на всі види податкових перевірок; звільнення від відповідальності за порушення податкового законодавства; 17 березня набрав чинності Закон України № 2120-ІХ, який доповнює і частково уточнює ті зміни, які набрали чинності 7 березня, наприклад: дозволяє певні види податкових перевірок; пропонує пільги з єдиного податку, плати за землю; уточнює особливості застосування податкових пільг для

благодійників; визначає особливості формування податкового кредиту та реєстрації податкових накладних тощо [2].

Пільги по єдиному податку стали ваговим податковим стимулом для відновлення малого бізнесу. Це важливо, оскільки малий бізнес, домінуючи за чисельністю та обсягами виробництва, забезпечує гнучкість та стійкість економічної системи, наближує її до потреб конкретних споживачів. Водночас виконується соціальна функція - надання робочих місць та джерело доходу для значних прошарків населення. Функціонування суб'єктів малого підприємства та фізичних осіб-підприємців супроводжується позитивним ростом податкових надходжень до місцевих бюджетів (єдиний податок).

Наприклад, аналіз структури діючих ФОП за видами економічної діяльності у 2010 та 2020 рр. показав, що у відсотках до загальної кількості суб'єктів господарювання відповідного виду найбільша частка припадає на ФОП у сфері надання інших видів послуг – у 2010 році 96,4 %, у 2020 році – 97,2 % та торгівлі, ремонту автотранспортних засобів – відповідно 90,8 та 88,1 %. У структурі діючих ФОП переважала частка підприємців у сфері саме торгівлі та ремонтних послуг для автотранспортних засобів, у 2010 році 61,5 %, у 2020 р. – 57,9 %. Найбільша частку ФОП була зареєстрована у Чернівецькій області, в середньому за 2015 – 2019 рр. – 91,2 %, Закарпатській області відповідно – 88,9 %, Хмельницькій області – 88,5 %, що, на нашу думку, пов'язано з територіальним розміщенням. Найменша частка фізичних осіб-підприємців зареєстрована в м. Києві, в середньому за досліджуваний період – 65,7 % [3].

Після набрання чинності Закону України № 2120-IX понад 120 тисяч підприємців за пару днів подали заявку для переходу на нову систему оподаткування 2% з обороту. За останню добу через систему «Дія» було зареєстровано тисячу нових ФОПів. На сьогодні, у топі за популярністю - ФОПи, що надають інформаційні послуги, ІТ-сфера, роздрібна та оптова торгівля.

До впровадження військового стану, ФОП перебували на 1-3 групі єдиного податку (далі - ЄП): платники ЄП I групи не використовували працю найманих осіб, здійснювали виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадили господарську діяльність з надання побутових послуг населенню. Ставка ЄП складала не більше 10% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб; платники ЄП II групи сплачували податок у розмірі не більше 20% МЗП та надавали послуги платникам ЄП та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства; платниками третьої групи – є фізособи - підприємці, які не використовують

працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах- не обмежена та юрособи суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми. Ставки ЄП встановлюються у відсотках до доходу: 3%(+ПДВ) та 5%.

На період дії воєнного часу скорочений перелік вимог для обрання спрощеної системи оподаткування є обмеженим та вичерпним: підвищення ліміту обмеження доходу з 10 млн до 10 млрд; єдиний податок 2% від обороту; зняття для 3 групи платників єдиного податку обмеження по кількості робітників; зняття обмежень по видам діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу) та ін.

Отже, для всіх суб'єктів податкової системи очевидно, що податкова система, яка існувала у мирний час, не може бути відповіддю на ті виклики, які у нас є зараз. Воєнний стан вимагає швидкої адаптації податкового законодавства до нових реалій для допомоги підприємцям.

Список літератури

1. Лише прямі збитки від війни сягають 120 мільярдів доларів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/11/683796/> (дата звернення 28.04.2022).

2. Бережна Т. Війна перекроїла податкову систему України. Хто і скільки податків буде платити. Детальний розбір. URL: <https://forbes.ua/inside/moratoriy-na-perevirki-ta-podatkovipilgi10-zmin-yaki-perekroili-podatkovu-sistemu-na-chas-viyni-19032022-4828> (дата звернення 28.04.2022).

3. Лега О.В., Яловега Л.В., Прийдак Т.Б. Роль єдиного податку у формуванні доходів місцевих бюджетів. Розвиток економічної науки в епоху глобальних викликів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. К.: ТОВ «ВІПО», 2021. С. 74-78. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11461/1/1%2c2%2c74-78.pdf> (дата звернення 28.04.2022).

Мешкова-Кравченко Н.,
старший викладач кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет,
mknatvit@gmail.com

Власенко О.,
здобувач вищої освіти,
Херсонський національний технічний університет,
olyavlasenko27@gmail.com

АНАЛІТИКА В СФЕРІ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах воєнного стану ускладнюється діяльність підприємств в Україні. Прийняття управлінських рішень повинно базуватися на розумінні ситуації, яка склалася в зовнішньому бізнес-середовищі та адекватній оцінці потенціалу підприємства. Для промислових підприємств основою їх діяльності є товар. Відповідно, товарна політика підприємства є ключовою при формуванні як загалом економічної політики підприємства, так і при формуванні стратегії розвитку підприємства. Товарну політику вважають також ключовим елементом комплексу маркетингу, тому що на її основі формуються інші складові, а саме цінова політика, політика збуту, політика просування, тому використовують категорію «маркетингова товарна політика».

Маркетингова товарна політика – це комплекс дій підприємства, що направлений на формування та управління конкурентоспроможним асортиментом товарів, за умов ефективного використання існуючих можливостей з метою задоволення потреб споживачів та отримання компанією прибутку [1, с.152].

Окремі науковці до елементів товарної політики відносять: товарні інновації, аналіз життєвого циклу товару, формування товарного асортименту, забезпечення якості і конкурентоспроможності товару, інформаційна політика, управління товарним знаком, упаковкою та маркуванням, товарне ціноутворення, збут, товарний сервіс [2, с.50].

Прийняття ефективного управлінського рішення за кожною із складових товарної політики потребує інформаційної бази, що передбачає збір інформації, аналіз та оцінювання отриманої інформації в контексті цілей управління. У сфері товарної політики аналіз розглядають за двома напрямками: аналіз товару та атрибутів, пов'язаних з ним; аналіз товарного асортименту підприємства. У сучасних умовах більшої важливості набуває аналіз

за першим напрямком – аналіз споживчої цінності товару і загалом другий напрямок, а саме аналіз асортименту.

Аналіз мотиву прийняття рішення про купівлю товару споживачем, здійснений на основі результатів опитування, розуміння запитів споживачів, дозволяє коригувати характеристики товару.

Для аналізу товарного асортименту можна задіяти різноманітні методи, при цьому їх розглядають як методи оцінки, формування, оптимізації, управління асортиментом. Виділяють методи аналізу тактичного і стратегічного рівня. В умовах воєнного часу першочергово застосовують саме методи тактичного рівня.

Реалізація товарної політики повинна забезпечувати як задоволеність споживачів, так і бути результативною для підприємства, що в свою чергу дозволить поповнити бюджет держави. Саме тактичні методи базуються на фінансових показниках діяльності підприємства. До них відносять: АВС-аналіз, ХУZ-аналіз, їх поєднання, метод Дібба-Сімкіна, метод Маркон, ранговий аналіз.

Саме АВС-аналіз, урахуваючи простоту розрахунків і доступність вихідної інформації, набуває значимості у складних економічних умовах. Важливо, що в якості критеріїв ранжування можуть використовуватися: обсяги реалізації продукції як в натуральному, так і вартісному вимірі; прибуток від реалізації продукції, маржинальний прибуток, змінні витрати тощо.

Набуває популярності і ранговий аналіз, що передбачає розрахунок коефіцієнта кореляції Спірмена для управління в межах асортиментної групи та в межах підприємства за умови використання в якості критерію раціональності коефіцієнта кореляції рангів внеску на покриття та обсягу реалізації за видами продукції.

Слід зазначити, що пріоритетність конкретного виду аналізу у сфері товарної політики підприємства буде залежати від ситуації, що склалася як безпосередньо на підприємстві, так і в зовнішньому середовищі.

Список літератури

1. Кузьминчук Н.В., Куценко Т.М., Терованесова О.Ю. Теоретичні підходи до розуміння сутності маркетингової товарної політики підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 66. С. 149–158.

2. Дячков Д.В., Поталюк І.П., Яковенко І.О. Особливості товарної політики підприємства. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2020. Випуск 4(27). С. 46–51.

Нікитенко Д.,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства і міжнародного
бізнесу

Національний університет водного господарства та
природокористування (м. Рівне)
d.v.nikytenko@nuwm.edu.ua

Калетник О.,

здобувач ступеня PhD

Національний університет водного господарства та
природокористування (м. Рівне)
kaletnyk_em13@nuwm.edu.ua

ПРАКТИКА ФАНДРЕЙЗИНГУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Однією з найважливіших цілей та напрямків фандрейзингу є пошук необхідних донорів і «feedback» від громадян, які хоча б один раз вкладали кошти. Це відповідний процес залучення фінансів й інших ресурсів для реалізації конкретних задач або проєктів, а також для підтримання діяльності та існування організацій загалом.

На сьогоднішній день в Україні працює більше 10 українських та міжнародних фандрейзингових платформ для збору коштів широкого спектру ініціатив. До найбільш відомих можна віднести наступні: Українська біржа благодійності; GoFundEd (збір коштів для освітніх проєктів); Na-Starte (збір коштів для проєктів); Indiegogo (інновації, технології, дизайн); GlobalGiving (фінансування некомерційних організацій); Kickstarter (мистецтво, кіно, ігри, журналістика); FirstGiving (збір фінансів для шкіл, некомерційних організацій); Crowdrise (збір коштів для некомерційних організацій); Causes (збір коштів для вирішення соціальних, політичних, культурних питань) [1, с.65].

В період пандемії велика кількість організацій включили до своїх проєктів напрямки, які безпосередньо стосуються COVID-19. Проте їх збільшення провокує збільшення витрат та потреби в фінансуванні. Питання про залучення коштів особливо важливе, адже з однієї сторони – створення та відкриття нових напрямів, а з іншої – криза фінансування.

Фандрейзинг в офлайн-форматі. Аналізуючи діяльність благодійного фонду “Zagoriy Foundation”, місія якого — розвиток культури благодійності в Україні, було встановлено, що фонди найбільше фінансування отримують з населення, 42% подають

проектні заявки донорам і 30% звертаються до представників бізнесу. Саме тому пандемія дуже негативно вплинула на діяльність фондів, адже зараз фандрейзинг через населення зосереджений переважно онлайн. Фандрейзинг під час масових заходів, через офлайн-заходи зараз також неможливий, тому фонди видозмінюють свою діяльність [2].

Спільна праця з бізнесом малим та середнім була не сильно активною: лише 25% коштів фонди отримували з даного напрямку, проте під час карантину часткова втрата цих надходжень була відчутною для благодійного сектору [2]. Під час пандемії середній та малий бізнеси значно менше підтримують благодійні організації. Великий бізнес перевів фокус на фінансування проектів, що стосуються COVID-19, тому решта напрямків та проектів отримують значно гіршу фінансову допомогу.

В таких умовах попит на грантові програми збільшився: достатньо велика частка благодійних організацій та фондів активно створює новітні проекти та бере участь у грантових конкурсах. Через значний ріст кількості грантових заявок, конкуренція за ресурси збільшується, як наслідок, велика кількість таких заявок не отримує необхідних ресурсів для фінансування.

Практично 35% організацій співпрацюють з міжнародними донорами, під час карантину саме цей ресурс виявився більш стабільним [2]. Великі організації, які працюють з іноземними донорами знаходяться в набагато кращому становищі. Оскільки отримали не лише постійне фінансування в межах планових проектів, але й додаткові кошти з появою нових програм, які спрямовані на подолання тяжких наслідків пандемії.

Проблема фінансування стоїть як ніколи гостро сьогодні, тому для швидкого реагування на нові виклики, які в даний момент стоять перед усіма учасниками стартап-екосистеми України в період воєнного часу, Український фонд стартапів вирішив здійснити онлайн-дослідження відповідної екосистеми. В даному дослідженні прийняли участь орієнтовно 150 засновників українських стартапів. Результати опитування вирішують питання оцінки становища української стартап-екосистеми. Зокрема: щодо локації команд стартапів: 71% залишились в Україні, 28% – наразі частково за кордоном і лише 1% – повністю виїхали з країни [3].

Варто відмітити, що велика кількість команд стартапів долучились до ЗСУ, лав територіальної оборони чи ІТ армії, допомагають фінансово чи медійно, волонтерять. Одні стартапи роблять всі свої сервіси безкоштовними для користувачів, інші – активно формують нові платформи, маркетплейси чи інші діджитал-проекти, де об'єднуються ті, хто готовий надавати допомогу, і ті, хто її потребує.

Практично всі опитані стартапи (99% респондентів) зазначають, що їм необхідна фінансова підтримка. Водночас, 85% респондентів розуміють, що потрібно робити далі, та продовжують формувати плани розвитку власних проєктів на майбутнє, 37,4% стартапів потребують релокації проєкту та команди на тимчасовій чи постійній основі [3].

Отже, фандрейзинг однозначно змінився під час пандемії та в реаліях воєнного часу, цього не можна не помітити:

- збір коштів за допомогою офлайн-активностей зупинився, тому організаціям потрібно шукати інші способи залучення фінансів, як варіант, перехід від офлайн-крамниць в онлайн-простір;

- середній та малий бізнес на даний момент не в змозі підтримувати та допомагати громадським організаціям як раніше, хоча необхідність у фінансуванні як ніколи потрібна та актуальна;

- організації та фонди зацікавлені в грантових програмах, адже це додаткове фінансування проєктів.

Безсумнівно, фандрейзинг змінився та додав свої виклики у роботі, але організації пристосовуються та активно реагують на ситуацію, яка склалась у сучасному світі.

Список літератури

1. Круп'як І. Й., Круп'як Л. Б. Особливості розвитку фандрайзингу в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 10. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7323> (дата звернення: 17.04.2022).

2. Як змінився фандрейзинг під час карантину? Zagoriy.foundation: веб-сайт. URL: <https://zagoriy.foundation/yak-zminivsia-fandrejzing-pid-chas-karantinu/> (дата звернення: 01.06.2020)

3. Опитування українських стартапів: веб-сайт. URL: <https://itc.ua/ua/novini/opituvannya-ukrayinskih-startapiv-24-startapiv-prodovzhuyut-robotu-46-praczuuyut-chastkovo-viddaleno-28-ne-praczuuyut-zovsim/>

НАДНАЦІОНАЛЬНІ ПРАВИЛА НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ КОМПАНІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Міжнародні професійні організації, діяльність яких пов'язана зі стандартизацією та удосконаленням звітності підприємств та держави-члени Європейського Союзу (ЄС) зокрема мають десятирічний досвід щодо організації нефінансового звітування; їх напрацювання щодо досягнення сталого розвитку та досвід звітування суб'єктів господарювання з питань їх внеску у сталий розвиток є вкрай важливим для України в частині акумулювання та систематизації інформації про вжиті соціальні та екологічні заходи, спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку.

Сьогодні основними документами є:

1. Директива про бухгалтерський облік 2013/34/ЄС (DIRECTIVE 2013/34/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings) [1].

2. Директива 2014/95/ЄС (Non-Financial Reporting Directive (NFRD) [2] – документ, що встановлює правила розкриття нефінансової та іншої інформації великими компаніями про вплив бізнесу на суспільство.

Відповідно до законодавства ЄС, великі компанії повинні розвивати відповідальний підхід до організації бізнесу і, відповідно, розкривати інформацію про те, як вони вирішують соціальні та екологічні проблеми. Така інформація дозволяє усім стейкхолдерам (а це – інвестори, громадські організації, політики тощо) мати постійний доступ до інформації про їх внесок у сталий розвиток, оцінювати нефінансові результати великих компаній тощо.

«Законодавство ЄС про бухгалтерський облік має забезпечити відповідний баланс між інтересами адресатів фінансової звітності та інтересами підприємств у тому, щоб вони не були надмірно обтяжені вимогами до звітності» [1].

Зокрема, у першому документі зазначається, що важливими складовими фінансової звітності є: Звіт про управління (The management report); Зведений звіт про управління (The consolidated management report). Ці два Звіти повинні містити об'єктивний

огляд розвитку бізнесу та його ролі у досягненні сталого розвитку залежно від розміру суб'єкту господарювання, специфіки його діяльності, складності організації бізнесу тощо, а саме: фінансові аспекти бізнесу підприємства; аналіз екологічних проблем та шляхів їх вирішення; опис соціальних аспектів бізнесу.

У Зведених (консолідованих) звітах про управління та звітах про управління материнських компаній доцільно наводити нефінансову інформацію про діяльність підприємств, включених до консолідації в цілому; особливо актуальним є дотримання принципів порівняльності та еквівалентності інформації, яку підприємства мають публікувати в ЄС, що має бути закріплено нормами національного законодавства держав-членів ЄС, яке регулює консолідовану фінансову звітність.

Для захисту інтересів інвесторів, споживачів та інших зацікавлених осіб, національні положення щодо представлення та змісту річної фінансової звітності й звітів про управління, використовуваних у них баз оцінки та їх публікації щодо певних видів підприємств з обмеженою відповідальністю обов'язково повинні узгоджуватися як на національному рівні, так і на рівні ЄС. Окрім того, така узгодженість та координація необхідна для підприємств, котрі діють в більш ніж одній державі-члені ЄС.

Метою прийняття Директиви 2014/95/ЄС стала нагальна потреба розкриття нефінансової інформації підприємствами задля задоволення інформаційних потреб інвесторів та інших зацікавлених осіб щодо розвитку підприємств, їх місця в економіці та ролі у суспільстві. Директива застосовується з 5 грудня 2014 року. Проте, компанії вперше повинні були звітувати відповідно до директиви у 2018 році, охоплюючи 2017 фінансовий рік.

Особливості Директиви:

1. Положення Директиви поширюються на великі підприємства або групи компаній з чисельністю працюючих понад 500 співробітників (у ЄС це понад 12 тис. компаній, а також банки, страхові компанії, інші компанії, визначені національними органами як організації, що представляють суспільний інтерес) [2].

2. Директива зобов'язує такі підприємства оприлюднювати огляд їх бізнес-моделі, політики, результатів, основних ризиків та ключових показників ефективності у розрізі екологічних, соціальних та кадрових аспектів, інформацію щодо дотримання прав людини, а також питання боротьби з корупцією та хабарництвом.

3. Європейська комісія розробила рекомендації (необов'язкові вказівки) щодо того, як повідомляти нефінансову інформацію ще у 2017 році і такі вказівки періодично оновлюються. Зокрема, у червні 2019 року Європейська комісія опублікувала рекомендації

щодо звітності кліматичної інформації, які на практиці є доповненням до рекомендацій 2017 року щодо нефінансової звітності, які залишаються чинними і надалі.

4. Під час підготовки нефінансової звітності підприємства можуть використовувати національні, європейські або міжнародні рекомендації, такі як Глобальний договір ООН. Наприклад, підприємства повинні розкривати нефінансову інформацію у своїх річних звітах; проте, окремі держави-члени ЄС у рамках національного законодавства дозволяють підприємствам розкривати нефінансову інформацію в окремих звітах (за бажанням).

5. Підприємства зобов'язані звітувати по усім питанням, зазначеним у Законі (екологічні питання, соціальні питання та кадрова політика, дотримання прав людини, боротьба з корупцією та хабарництвом, а також подавати інформацію про склад Правління/Ради директорів вік, стать, освіта, професійна підготовка) та принципи формування Правління/Ради); у разі відсутності певної інформації, підприємства повинні дати пояснення (чому?).

6. Дочірні компанії не зобов'язані надавати звіт, якщо інформація включена у звіт їх материнської компанії, за умови, що останню контролює управління та діяльність дочірньої компанії.

Слід також зазначити, що 21 квітня 2021 року Європейська Комісія прийняла пропозицію щодо Директиви, яка має на меті внесення змін до існуючих вимог до звітності NFRD. Пропозиція поширює сферу дії на всі великі компанії та всі компанії, які котируються на регульованих ринках (крім мікропідприємств, які перебувають на біржі); вимагає аудиту (завірення) звітної інформації; запроваджує більш детальні вимоги до звітності та вимогу звітності відповідно до обов'язкових стандартів звітності ЄС щодо сталого розвитку; вимагає від компаній позначати в цифровому вигляді інформацію, яка повідомляється, щоб вона була «машиночитаною» та надходила в єдину європейську точку доступу.

У ЄС також працюють на розробленні нових та удосконаленні існуючих Стандартів звітності ЄС щодо сталого розвитку [4]. Так, пропозиція Комісії щодо Директиви щодо корпоративної звітності щодо сталого розвитку (CSRD) передбачає прийняття стандартів ЄС щодо звітності щодо сталого розвитку. Проект стандартів буде розроблено Європейською консультативною групою з фінансової звітності (EFRAG). Ці Стандарти будуть адаптовані до політики ЄС, з урахуванням міжнародних ініціатив зі стандартизації, а також міститимуть пропозиції щодо їх удосконалення. Перший набір стандартів буде прийнятий до жовтня 2022 року.

Найчастіше європейські підприємства дотримуються принципів стійкості та звітують про свій внесок у стійкість суспільства, тому що по-перше, бажають підвищити конкурентоспроможність бізнесу (так звані економічні причини); по-друге, для керівництва/власників вагоме значення мають людські цінності і вони мають бажання робити добро [3].

Таким чином, міжнародні ініціативи щодо сталого розвитку є цілком інтегрованими у європейське законодавче поле; в ЄС вважають сталий розвиток однією з найперспективніших концепцій майбутнього суспільства. Відтак, підприємства (компанії) зобов'язані бути активними учасниками сталого розвитку, підтримувати численні соціальні процеси, бути «стійкими», а також окремі з них (які відповідають критеріям Директиви) – звітувати про свій внесок у стійкість суспільства.

Список літератури

1. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>
2. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>
3. Momchilov , G. (2022). Sustainability reporting by companies: reasons and financial benefits. VUZF Review, 7(1), 55-68. <https://doi.org/10.38188/2534-9228.22.1.06>
4. Reports on development of EU sustainability reporting standards. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/210308-efrag-reports_en

Проданова Л.,
д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
l.prodanova@chdtu.edu.ua

Недошовенко Ю.,
здобувач освітнього ступеня бакалавр,
спеціальність 073 «Менеджмент»,
Черкаський державний технологічний університет

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність теми зумовлена тим, що: 1) підприємство виступає первинною ланкою суспільного поділу праці та економіки будь-якої країни; від роботи окремих підприємств залежить обсяг створюваного національного продукту і національного доходу, соціально-економічний розвиток суспільства, ступінь задоволеності матеріальних і духовних потреб населення країни та її окремих територій; 2) управління є функцією економічної системи підприємства з вирішення проблем; управління виникає тоді, коли керівник приймає рішення, коли розробляється новий порядок відносин між елементами системи для подолання проблемної ситуації, коли встановлюються нові зв'язки між структурними підрозділами, пов'язані з модифікацією організаційної структури, тощо; 3) події, пов'язані із масштабним військовим вторгненням Росії в Україну (у лютому 2022 року), кинули новий виклик для керівників підприємств, які змушені приймати рішення та шукати шляхи подолання проблем в надзвичайно складних, руйнівних для бізнесу та всієї економіки, умовах; умови, в яких наразі функціонують підприємства України, характеризуються вельми значним ступенем невизначеності, внаслідок чого у своїй діяльності підприємства постійно стикаються з неочікуваним впливом зовнішнього середовища.

Вторгнення Росії в Україну спричинило справжній колапс економіки держави! За п'ятдесят днів протистояння російській військовій навалі Україна втратила від 30% до 50% виробничих потужностей національної економіки. За даними KSE Institute (аналітичного підрозділу Київської школи економіки), з початку військового вторгнення знищено такі важливі інфраструктурні об'єкти, як: активи підприємств та заводів – 154 одиниці, 23 тисячі кілометрів доріг, 32 тисячі квадратних метрів житлового фонду [1]. Зруйновані також залізниці, елеватори, логістичні центри, лінії електропостачання та телекомунікацій, інфраструктурні об'єкти газо- та водопостачання. За оцінками ООН, через військові дії

близько 30% сільгоспугідь, призначених для посіву пшениці, ячменю, соняшника, кукурудзи, залишаться непосіяними [2]; українські кораблі з агропродукцією на експорт заблоковані росіянами в Чорному морі [3]. За оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на кінець березня 2022 року, понад 11 млн українців змушені переселитися в безпечніші регіони країни чи за кордон (зокрема: чисельність внутрішніх переселенців – майже 7 млн осіб; чисельність тих, хто виїхав за межі України – майже 4 млн осіб) [4; 5].

Таблиця 1. Основні проблеми управління підприємствами в умовах відбудови економіки України

Етапи повоєнної відбудови економіки	Основні проблеми управління підприємствами
Етап 1. «Негайна реакція», подібна до тієї, що доцільна у разі стихійного лиха	відсутність ресурсів, зокрема людських та фінансових, нестача сировини, проблеми з логістикою; «запуск» підприємств та компаній, які мобільні та здатні переміститись із небезпечних та зруйнованих територій у відносно безпечні місця; надання робочих місць і забезпечення доходів місцевого населення та тимчасово переміщених осіб, мінімізація збитків і наповнення бюджету держави (виконання податкових зобов'язань); необхідність працевлаштування та адаптації тих людей, які повертатимуться до тих місць, де вони жили до війни
Етап 2. Швидке відновлення критичної інфраструктури та послуг	лібералізація цін на продукцію; застосування інструментарію короткострокового кредитування; залучення іноземних інвесторів та довгострокових інвестицій; запровадження пріоритетного кредитування для підприємств, які можуть принести значне зростання та експортні доходи з мінімальними інвестиціями; прискорене освоєння і розвиток нових технологій та підвищення якості людського капіталу
Етап 3. Закладення фундаменту для майбутнього зростання та модернізації економіки та її підприємств	вдосконалення українського регулятивного й законодавчого поля на шляху вступу до ЄС, приведення регуляції до відповідних стандартів ЄС; переорієнтація на провідні виробничі технології; розбудова механізмів зв'язку підприємств із ринком ЄС

Джерело: розроблено на підставі [3]

Згідно з дослідженням Advanter Group, проведеного в період з 11 по 13 березня 2022 року (досліджено 245 українських підприємств всіх розмірів, по всій країні), повністю припинили

діяльність 54% і майже зупинили свою діяльність 25% підприємств; 21% підприємств провели релокацію (2% – повністю, 12% – частково, 7% – в процесі), водночас 31% не встигли її провести. Середні прямі втрати одного підприємства за два тижні війни – 1,5 млн грн [6]. Загалом, за спільними оцінками Міністерства економіки України та KSE Institute, загальні втрати економіки України через війну, враховуючи як прямі втрати, так і непрямі втрати (зниження ВВП, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону) коливаються від 564 млрд до 600 млрд дол. США [5]. Міжнародний валютний фонд оцінює втрати України через військове вторгнення російських окупантів 35 відсотками ВВП [5]. Такі масштаби втрат потребують негайного пошуку можливостей відновлення економіки та її підприємств.

Вже сьогодні провідні економісти світу пропонують план повоєнної відбудови економіки України [3]. Основні проблеми управління підприємствами в умовах відбудови визначимо відповідно до етапів (стадій), визначених в [3] (таблиця 1).

Загалом, повоєнна відбудова України відкриває унікальну можливість модернізувати країну та забезпечити її майбутнє.

Список літератури

1. Загальна сума прямих задокументованих збитків інфраструктури досягла 84,8 млрд. дол США. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/04/6/685311/>.
2. Через війну 30% українських полів є непридатними для посівної – ООН. URL : <https://latifundist.com/novosti/58865-cherez-vijnu-30-ukrayinskih-poliv-ye-nepridatnimi-dlya-posivnoyi--oon>.
3. Нарис про відбудову України. URL : https://voxukraine.org/wp-content/uploads/2022/04/Reconstruction-of-Ukraine-2022-04-05-copy-edited_Ukr.pdf.
4. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). URL : <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznnya-2022/>.
5. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>.
6. Аналітика Advanter. URL : <https://advanter.ua/>.

Щур Я.,
студентка,
Попрозман О.,
к.е.н. доцент,
Доцент кафедри менеджменту і економіки спорту,
Національний університет фізичного виховання і спорту
України,
sur523499@gmail.com

БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вступ. За даними Міністерства фінансів, місяць війни обходиться Україні \$10 мільярдів, а сумарні збитки за понад 50 днів від конфлікту вже перейшли за понад \$1 трлн. За приблизними оцінками, 50% економіки зараз не працює і в першому кварталі 2022 року скоротилась на 16% [2].

Бізнес змушений закриватися, давати відпустки за рахунок працівників, проводити релокацію, підлаштовуватися під воєнні умови та адаптувати діяльність компаній до воєнних реалій. Для підприємців нинішні умови - це дуже складне випробування, яке необхідно подолати, щоб Україна перемогла у війні [1].

Основна частина. Українська експортноорієнтована сировинна економіка миттєво зсохнулася зі стиглого персика до крихітної родзинки. Металургія, яка приносила до бюджету значну частку прибутків, зупинилася через воєнні бої. Агросектор був другим стовпом нашої економіки, почувається трохи краще і ще має шанси показати хоч якийсь результат, але про пристойні прибутки, через зрозумілі обмеження експорту, не варто й мріяти. Сукупний попит, який зазвичай є нашим стимулом економічного зростання, скорочується до мінімального. Також збитків зазнали індустрія розваг, туризм та готельно-ресторанний бізнес. Є такі, які фізично не можуть працювати, бо це небезпечно. У когось немає електрики чи газу, у когось перебої з поставками сировини, зникли контрагенти, не вистачає працівників чи обігових коштів. І навіть на відносно спокійному заході України чимало підприємств навіть якщо і працюють, то у пів сили через купу проблем, зокрема в логістиці [4].

Щоб зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малих підприємств, уряд запровадив низку важливих регуляторних новацій. Зокрема, фізичних осіб-підприємців першої та другої груп звільнили від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Зміни є актуальними зараз і діятимуть ще продовж року після завершення війни. Платники за новими правилами мають

сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Розширено перелік операцій, щодо яких платник єдиного податку третьої групи звільнятиметься від податкового обов'язку з ПДВ. Частково лібералізували митне законодавство, йдеться про скасування обов'язкових платежів при імпорті товарів та автомобілів [3].

Висновок. Адаптуватися до нової реальності в короткі строки без підготовки вкрай складно, але надважливо, щоб економіка України працювала, хай і не на повну потужність. Кожен з нас має розуміти, що працювати зараз потрібно на повну силу, наскільки це можливо, адже економіка України - це тил, завдяки якому досягати воєнних перемог буде легше [1].

Список літератури

1. Болтян О. Як працювати підприємцю, якщо навколо війна? ZN,UA. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/business/jak-pratsjuvati-pidprijemtsju-jakshcho-navkolo-vijna.html>.
2. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. Today. Ua. 2022. URL: <https://ukraine.today.ua/ru/stalo-yzvestno-skolko-ukrayntsev-poteryaly-rabotu-yz-za-vojny>.
3. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. Дзеркало тижня. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/business/podatkovovo-mitna-reforma-20.html>.
4. Самаєва Ю. Як працює тил? ZN,UA. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-pratsjuje-til.html>.

РОЗДІЛ 5. МАРКЕТИНГОВІ ПРОЦЕСИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 338.48

Глушкова Т.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри географії і туризму,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
tts1987@ukr.net

Давидюк Р.,

студент,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука».

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Військовий туризм є недостатньо дослідженим напрямком туристичної пропозиції. Сьогодні існують різні наукові погляди щодо місця цього виду туризму у світовій системі класифікації видів туризму, проте фундаментальних робіт не написано.

Науковець О. Любіцева [1] зазначає, що військовий туризм належить скоріше до розважального, ніж екстремального вигляду. Автор А. Мельник зазначає, що метою військового туризму є відвідування місцевості, пов'язаної з воєнними діями [2]. М. Кляп та Ф. Шандор [3] пропонують більш деталізоване визначення, розглядаючи військовий туризм як подорожі до місць, де відбувалися бої та історичні битви для всіх зацікавлених, а також для ветеранів та родичів загиблих воїнів; відвідування існуючих та історичних військових об'єктів та полігонів, бойових морських кораблів, підводних човнів; катання на військовій техніці, стрільщина зі зброї на полігонах та в тирах, участь у військових навчаннях та маневрах, перебування на полігонах як глядачів; а також тури, що включають відвідування військових концтаборів та в'язниць.

Автор О. Поліщук провів ґрунтовні дослідження туристичної пропозиції військового спрямовування ще у період проведення антитерористичної операції на сході України. Популярними туристичними дестинаціями він визначає такі області як Київську, Черкаську, Кіровоградську, Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Львівську. Серед організаторів автор відзначає компанію «Консул Тревел», туроператорів «Voyage Organization Group» та «Wonder&Holiday», клуб активного відпочинку «Тяжкий дощ», молодіжний оздоровчий спортивно-туристичний

функціональний центр «Садніста», громадську організацію «Всеукраїнський військово-патріотичний центр-музей «Шампаньтранс», військовий готель «Грінгоф», Назара Думу (який розробив авторську програму) [4].

Сучасні ж ринкові дослідження вказують, що половина респондентів знайома з поняттям «військовий туризм» (54%), проте уточнюючі запитання дозволили виявити, що лише 4% опитаних осіб купували військовий тур, а 11% – приймали участь у самоорганізованій поїздці військової тематики.

Проте насправді, залученими до подорожей військового спрямування значно більше, адже 31% респондентів відвідували музей військової тематики, 25% – користувалися послугою прокату військової техніки, а 29% – брали участь у стрільбі з військової зброї (рис. 1).

Рис. 1. Рівень залученості респондентів до військового туризму (діаграма створена авторами на основі отриманих первинних даних у період з 20.02.2022 по 22.02.2022)

Таким чином, можемо констатувати, що зацікавлених у військовій тематиці значно більше ніж таких, що взяли участь у військових турах. З огляду на це, можемо припустити, що популярними стануть комбіновані тури (поєднані, доля прикладу з історичним або гастрономічним туризмом). Окрім того, значна увага світової спільноти до подій в Україні у майбутньому створить передумови значного попиту на туризм для іноземців. Щоб бути готовими до кон'юнктурних змін на ринку, туристичним операторам варто наперед подбати про розширення пропозиції військового туризму цікавими турами.

Список літератури

1. Любіцева О.О., Бабарицька В.К. Туризмознавство: вступ до фаху. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. Київ. 335с.

2. Мельник А. Нестандартні види туризму. Особливості функціонування військового туризму. Краєзнавство, географія, туризм. 2012. №16. С. 3-5.

3. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму. Знання, 2011. Київ.

4. Поліщук О. В. Особливості та складові мілітарі-туризму. Характеристика військово-пригодницького туризму та військово-історичних реконструкцій бойових дій та фестивалей. Туризм і рекреація – туристичний ринок, його сучасний стан і прогноз розвитку. 2014. Київ.

Глушкова Т.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри географії і туризму,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
tts1987@ukr.net

Шклярук О.,

студентка,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука».

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Питання пошуку оптимізації функціонування установ харчової промисловості у період карантинних обмежень постає досить гостро. Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретико-прикладного аспекту впровадження міжнародних тенденцій у індустрію послуг харчування України.

Досягнення поставленої у статті мети здійснено за допомогою таких методів: логічного узагальнення та наукової абстракції, класифікації, аналітичного методу. Метод опитування дозволив виявити сучасний рівень впровадження міжнародних тенденцій в українських закладах харчування.

Виявлено та систематизовано головні інноваційні тенденції в міжнародній індустрії харчування. Запропоновано класифікувати їх на дві групи в залежності від об'єкту впливу. Першу групу складають тенденції, пов'язані з споживанням їжі і вибором продуктів. Сюди ми віднесли повернення жирів у меню, увага до підрахунку макро- і микронутрієнтів, калорій та мікрофлори кишечника, вибір локальної сировини, органік-продуктів та відмова від усього рафінованого та ГМО, впровадження їстівного меню [1, 2, 3].

До другої групи віднесено тенденції, які виникли внаслідок розвитку нових технологій та глобального поширення пандемії. Це стосується використання мобільних додатків, безконтактної оплати (NFC та QR-коди), високотехнологічних пристроїв (digital-кіоск), стил у вигляді меню, кругового конвеєру, автоматизованої видачі замовлення гостю, квадрокоптерів-офіціантів; посилення санітарно-гігієнічних умов та дотримання концепції Zero Waste. Сюди ж відносяться ресторани з оригінальною концепцією, яка базується на незвичному місці розташування [4, 5].

На основі отриманих первинних даних виявлено недостатній рівень використання сучасних інновацій українськими закладами

харчування, особливо тенденцій з першої групи. Так, використання продуктів місцевих фермерів відзначило 44,6% респондентів, а наявність у меню вказаних макронутрієнтів – 22,8%, їстівне меню куштували 18,8% респондентів, а використання натуральної сировини підтримують – 27,7%.

Що стосується впровадження тенденцій, пов'язаних з новими технологіями та пандемією, вони використовуються більш активно, адже сьогодні посилена гігієна і дотримання дистанції стали не лише необхідною умовою функціонування закладів ресторанного господарства на ринку, а й вимогою законодавства. Безконтактною оплатою користуються 61,4% респондентів. Покращені санітарно-гігієнічні умови були відмічені у 33,7% респондентів, а використання екопосуду та дотримання інших умов екологічності (концепція Zero Waste) – 31,7%.

Отже, варто активніше впроваджувати органічну продукцію, адже, маючи придатні земельні ресурси та зростаючий світовий попит на цю продукцію, Україна, здійснивши післявоєнне відновлення, має потенціал розвитку ринку екологічно безпечного та здорового харчування з подальшим виходом на світовий ринок. Сюди ж можна віднести тренд вирощених у сільській місцевості, локальних продуктів.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що в умовах поширення пандемії COVID-19 найбільш дієвими інструментами антикризового розвитку підприємств промисловості є розробка та впровадження планів інноваційної діяльності, що базуються на сучасних трендах. Використання на практиці означених трендів дозволить підвищити рентабельність підприємств харчування.

Список літератури

1. Сычева О., Кайшев В. Современные тренды в питании. Технологии и продукты здорового питания: сборник статей XII Национальной научно-практической конференции с международным участием. Саратовский государственный аграрный университет им. Н.И. Вавилова, Саратов, 2021. С. 647-650.

2. Современные тенденции в питании. URL: <https://zen.yandex.ru/media/id/5a364abc8139ba06ba669c09/sovremennyyetendencii-v-pitanii-5a364e608139ba06ba669c12> (дата звернення: 12.02.2022).

3. Спиричев В. Б., Шатнюк Л.Н. Обогащение пищевых продуктов микронутриентами: научные принципы и практические решения. Пищевая промышленность. № 4. 2010. С. 20–24.

4. Белова С. Инновационное развитие общественного питания. Менеджмент и маркетинг: опыт и проблемы: сб. науч. тр. Минск: Мэджик. 2017. С. 23–27.

5. Стрельченко Е.А. Эффективные методики внедрения экологических шагов ресторанном бизнесе. Научное пространство: актуальные вопросы теории и практики: Материалы научно-практической конференции. Чебоксары, 2021. С. 265-270.

Лялюк А.,

к.е.н, доцент

доцент кафедри підприємництва і маркетингу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Янюк Д.,

здобувач вищої освіти зі спеціальності «Маркетинг»
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВІРУСНИЙ МАРКЕТИНГ: МЕТОДИ І ПРИЙОМИ

Вірусний маркетинг не винайдений заново, він був лише відкритим заново маркетингологами нової хвилі, адже ще у часи «до Інтернету» використовувався метод «сарафанного радіо». Дослідженням вірусного маркетингу присвятили свої роботи такі науковці як Рейпорт Дж., Кордзая Н., Швець М. та ін. [1, 3, 4]. Проте питання методів і прийомів вірусного маркетингу усе ще залишається актуальною.

Вірусний маркетинг - технологія, що дозволяє в найкоротші терміни максимально широко розповсюдити в рекламних цілях інформацію. При цьому носіями рекламної інформації добровільно виступають самі Інтернет-користувачі [1].

Подібно вірусам, такі технології використовують будь-яку сприятливу можливість для збільшення числа переданих повідомлень. Інформація по ланцюжку передається від однієї людини до іншої, охоплюючи все більше потенційних клієнтів, що забезпечує високу популярність самого вірусного маркетингу [2].

Одним з перших відомих прикладів використання вірусного маркетингу в Інтернеті є акція Hotmail, коли до кожного листа, написаного користувачем, приєднувалося повідомлення, яке пропонувало одержувачу заводити собі безкоштовну пошту. Внаслідок цього, з 1995 по 2000 роки Hotmail отримав до 30 мільйонів користувачів [5].

Інформація по ланцюжку передається від однієї людини до іншої, охоплюючи все більші верстви потенційних клієнтів, з цієї причини цей вид маркетингу називається вірусним.

Це забезпечує високу ефективність проведення вірусних рекламних заходів та високу популярність самого вірусного маркетингу [2].

Розглянемо методи вірусного маркетингу. «Pass along» – аналог «сарафанного радіо» тільки для онлайн-середовища. Ідея полягає у тому, що рекламодавець несе витрати тільки на створення цікавого ролика, а розповсюдженням будуть займатись самі користувачі, причому абсолютно безкоштовно.

Якщо у відеоролик додати ненав'язливу рекламу, то ефект перевершить очікування. У будь-якому випадку користувачі повинні захотіти ділитися інформацією, тоді вірус досягне своєї мети [5].

Incentivised viral – метод передбачає не просто спонтанне просування продукту, а довгострокову роботу по розкрутці товару. Перевага в тому, що це призводить не тільки до розкручування бренду, але і до формування позитивного ставлення споживачів до бізнесу. Сюди відносять різноманітні акції типу: «зроби репост повідомлення і візьми участь у розіграші призу» [3].

Undercover – метод використовує цікавість людей до всього прихованого. Його використання завжди пов'язане з незвичайністю повідомлення, яке змушує цільову аудиторію звертати увагу на нього та здійснювати самостійні пошуки інформації. Наприклад, коли тільки з'явилася соціальна мережа Google+, щоб зареєструватися в ній, потрібно було отримати персональне запрошення [3].

Buzz – це всіма улюблені чутки, флешмоби, масштабні акції. Такою методикою рекомендується користуватися обережно і тільки в крайніх випадках. Це пов'язано з тим, що інформація поширюється з використанням будь-яких способів, в тому числі некоректних і навіть грубих, при некоректному використанні це може сильно нашкодити бренду [3].

До прийомів вірусного маркетингу належать:

- визначення аудиторії і каналів. Повідомлення повинно викликати інтерес, тобто дотриматися принципу: Цікаве повідомлення + Цільова аудиторія + Правильні канали = Успішний запуск вірусу. Так, якщо цільова аудиторія - це жінки у віці 18-24 роки середнього класу, то вже цього може бути достатньо, щоб включити Instagram в список своїх каналів;

- створення відео стає все більш популярним і поширюється дуже швидко. Крім того, якщо відео дійсно цікаве, то люди будуть вставляти його на свої сайти. В результаті його будуть дивитися не тільки з YouTube, але і з інших сайтів;

- пропозиція цінного продукту або послуги безкоштовно;

- спроба викликати емоції (створення матеріалу, який наповнений любов'ю або ненавистю, того, що робить людей щасливими або злить їх);

- «недитяча несподіванка». Тут варто подумати над тим, чого не роблять конкуренти та проте, що незвичайного може бути у відео та контенті.

- намагання полегшити життя споживачу. Потрібно надати можливість споживачам легко ділитися своїм матеріалом,

вставляти його на свої сайти та завантажувати його. Крім того люди повинні легко розуміти, як поділитися матеріалом з іншими;

- ігнорування традиційного маркетингу. Люди завжди очікують чогось цікавого. Вони звертають увагу на ту вигоду, що отримують від запропонованого продукту. Наприклад, GoPro розповідає історії, які відбуваються з їх клієнтами. У цьому відео пожежник рятує кошеня і знімає все на камеру GoPro. Результат 31 мільйон переглядів [4];

- люди люблять історії. Тому потрібно зосереджуватись виключно на створенні гарної і цікавої історії, а не на продукт або послугу;

- соціальна пропаганда. Доцільно запропонувати впливовим людям галузі спробувати продукт або послугу, але не просити безпосередньо рекомендувати його. наприклад, коли Дж. Хасан опублікував в блозі статтю «Кращі інструменти SEO 2016 року, рекомендовані експертами галузі» та повідомив експертів, що опублікує їх рекомендації, багато з них поділилися його статтею в своїх соціальних мережах [4];

- сталість. Одноразові акції швидко забувають, тому, коли захопили увагу людей, потрібно діяти. Наприклад, людині, можливо, не потрібно страхівка, коли він вперше побачив рекламу. Але після перегляду кількох версій з одним і тим же повідомленням він згадає про цю компанію, коли йому вона знадобиться.

Отже, вірусний маркетинг – це різноманітні методи розповсюдження реклами, які характеризуються зростанням у прогресії, близької до геометричної, в якій головними розповсюджувачами інформації є ті, хто отримує інформацію та який може залучити нових отримувачів інформації за рахунок творчої, неординарної та яскравої ідеї з використанням природнього або посилення, якому можна довіряти.

Список літератури

1. Вірусний маркетинг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D>.

2. Вірусний маркетинг. URL: <https://webstudio2u.net/ua/internet-ad/659-virusny-marketing.htm>].

3. Кордзая Н. Р. Вірусний маркетинг як метод електронної комерції. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/53.pdf].

4. Швець М. Вірусний маркетинг. URL: <https://itstatti.in.ua/internet-marketing/271-virusnij-marketing.html>.

5. Вірусний маркетинг (Viral marketing). Теорія і практика.
URL: <https://seo-fight.blogspot.com/2011/01/viral-marketing.html>.
6. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108.
<https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06/>

Пашенко А.,
студент,
кафедри менеджменту,
та міжнародних економічних відносин,
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
aplfqlt@icloud.com

Е-МАРКЕТИНГ ДЛЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Вітчизняна економіка і бізнес знаходиться під впливом рушійної сили – бойові дії. На сьогоднішній день більшість областей відновляють власну діяльність для підтримки вітчизняної економіки, міста і території де йде війна на жаль не можуть відновлювати повсякденну діяльність і продовжують знаходитись в процесі невизначеності. Більшість управлінців на сьогоднішній день здійснюють пошук раціональних методів, та інструментів маркетингу, для того щоб адаптувати бізнес до нових умов роботи. Дана проблематика є значущою, тому потребує розгляду у даному дослідженні.

Розвиток інформаційно-комунікаційних та інтернет-технологій прямо впливає на застосування нових методів і способів просування вітчизняного бізнесу в умовах війни. Інформаційні технології стали незамінним інструментом ведення бізнесу у військовий час, а також взаємодії між суб'єктами ринку. Дані технології дозволяють проводити збір, зберігання інформації, її аналіз і надавати істотну допомогу в прийнятті управлінських рішень керівниками фірм. У сфері інформаційних технологій ключове місце посіла глобальна мережа мережі Інтернет, що володіє унікальними перевагами, такими як великий обхват аудиторії, висока ефективність подання інформації позиціонування продукції підприємства.

Сутність поняття Е-маркетингу трактується, як практика застосування всіх елементів традиційного маркетингу в мережі Інтернет, що має у своєму складі основні компоненти маркетинг-міксу: ціна, послуги, місце продажу, продукт, просування для бізнесу [1, с.163].

Основна мета використання Е-маркетингу для бізнесу у військовий час полягає в отриманні максимального ефекту від цільової аудиторії сайту або порталу, тобто в тому, щоб залучити якомога більше користувачів до пропонованих послуг або товарів. Для більш поглибленої характеристики Е-маркетингу, доцільно порівняти його із традиційним маркетингом у табл.1.

Таблиця 1. Відмінні риси Е-маркетингу від традиційного в умовах війни

Традиційний маркетинг	Інтернет-маркетинг
1	2
Визначення цільової аудиторії	
Для отримання даних про цільову аудиторію бізнесу необхідно проводити маркетингове дослідження, яке часто є дорогим, щоб отримати достовірні результати.	Існують різні інтернет-сервіси, які дозволяють без будь-яких фінансових витрат виявити цікаву цільову аудиторію і будь-які потрібні параметри щодо цільової аудиторії в інтернет-просторі.
Можливість оперативної зміни маркетингових даних	
Внесення змін вимагає великої кількості часу і фінансових витрат, так як основними інструментами традиційного маркетингу є: банери, листівки, радіо-реклама і т.д.	Будь-які зміни можна зробити миттєво і безкоштовно, так як будь-який інтернет-сервіс передбачає ці зміни. Потрібно лише почекати пару годин, коли зміни вступають в силу після перевірки модераторами порталу.
Оцінка результативності маркетингових інструментів	
Неможливо точно оцінити кількість переглядів, конверсію по кожному каналу реклами, скільки людина зателефонувало, побачивши рекламу, скільки з них набуло рекламовану продукцію.	Є можливість здійснювати постійний контроль всіх показників інтернет-реклами. Відомі всі необхідні показники з точністю понад 99,9%. Це можливо завдяки спеціалізованим сервісів.

Джерело: [2, с.290; 3, с.108; 4, с.6; 5, с.60]

Оскільки Е-маркетинг стає невід'ємною частиною бізнесу в умовах війни, варто звернути увагу на основні інструменти Е-маркетингу які можуть використовуватись вітчизняним бізнесом у повсякденній підприємницькій діяльності під час бойових дій, з метою стимулювання збуту товарів, послуг. Ключові інструменти відобразимо на рис. 1.

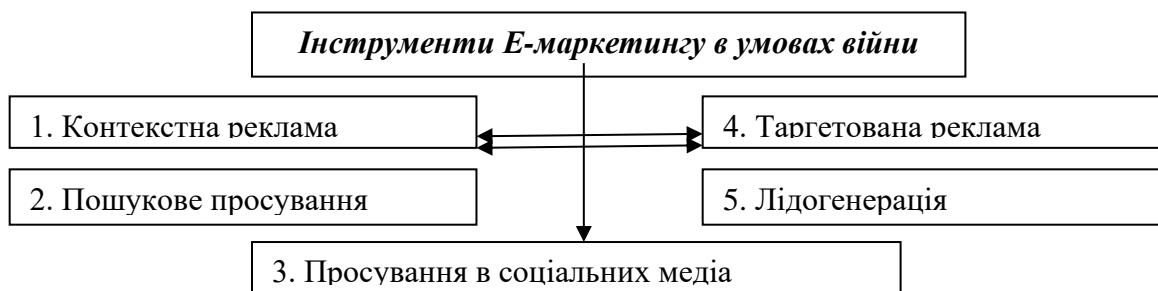

Рис.1 Інструменти Інтернет-маркетингу вітчизняного бізнесу в умовах війни [6; 7, с.160]

Сформуємо також перелік ключових завдань, які він може виконувати в умовах війни:

- підвищення продажів за рахунок синергетичного ефекту;

- оптимізація рекламних витрат на залучення клієнтів;
- зростання обізнаності про товари і послуги підприємства;
- збільшення лояльності в існуючих клієнтів;
- рекламно-інформційна підтримка виходу нових продуктів на ринок за рахунок Інтернет-маркетингу.

Також доцільно зазначити, що використання Е-маркетингу суб'єктами бізнесу під час бойових дій має ряд переваг:

1. Потенційна цільова аудиторія може відслідковувати інформацію про товари і послуги;
2. Перевага полягає у економії рекламного бюджету;
3. Мережа Інтернет забезпечує управління з будь-якої точки світу, що допомагає ефективно підтримувати мережевий бізнес;
4. За рахунок Е-маркетингу стають доступніші і не потребують великих витрат часу рекламні канали; можливість рекламуватися тільки для цільової аудиторії - таргетинг;
5. Наявність детальної статистики, відстеження конверсії, CTR, ROI та інших показників, дозволяє ефективно використовувати Е-маркетинг підприємствами.

Отже, в ході дослідження обраної тематики можна зазначити, що Е-маркетинг в умовах війни, являє собою одну з основних умов забезпечення життєдіяльності бізнесу, бойові дії на території України свідчать, що цифровий бізнес може функціонувати, навіть під час таких факторів, тим паче більшість населення в цих умовах звикли здійснювати онлайн-купівлі і більше часу проводять в мережі Інтернет.

Список літератури

1. Андрушкевич З. Інтернет-маркетинг у соціальних мережах. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 2. Т. 1. С. 163–166
2. Арестенко В.В. Маркетингові дослідження: сутність, стан та перспективи розвитку сталій розвиток економіки / В.В. Арестенко // Міжнародний науковий журнал «Економіка». — Вип. 2 (27). — 2015. — С. 290—296.
3. Богуславська М. В., Евсейцева О. С. Новітні технології інтернет-маркетингу / М. В. Богуславська, О. С. Евсейцева // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». - 2017. - № 5 (27). - С. 108-110.
4. Віннікова І.І. Особливості використання інструментів SMM у маркетинговій діяльності українських підприємств / І. І. Віннікова, Г.М. Гребньов, Ю.О. Пузанова // Економічний вісник НТУУ «КПІ». - 2017. - № 14. - С. 6–8.
5. Гвоздецька І. В. Особливості застосування інноваційних підходів до інтернет-маркетингу на вітчизняному ринку / І. В.

Гвоздецька, О. О. Дисик, О. В. Сітарчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 3, т. 1. – С. 60-64..

6. Патраманська Л. Ю. Електронна комерція: переваги та недоліки / Л. Ю. Патраманська [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4505>

7. Тирінов А. В. Сутність та особливості обліку операцій дропшипінгу в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2018. Вип. 28. Ч. 2. С. 160–162.

РОЗДІЛ 6. ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА СТАБІЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 368.02

Калінін А.,
к.пед.н., доцент,
завідувач кафедри економіки та управління персоналом,
Центральноукраїнський інститут
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління
персоналом»,
4kalinin@gmail.com

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Страхові компанії в Україні в умовах війни продовжують працювати, але бізнес-модель багатьох компаній «похитнулася». Так, у березні 2022 року серед українських страхових компаній спостерігалось падіння страхових премій на 50-90% – регулярних платежів від застрахованих українців [1]. Крім того, громадяни та бізнес втратили величезну кількість об'єктів страхування – приміщень, устаткування, житла, автовок тощо. До стимулювальних чинників стабілізації страхового ринку України в умовах війни та у післявоєнний період слід віднести [2]:

1. Пом'якшення регуляторних вимог НБУ, а саме: перегляд вимог щодо розрахунку резервів, платоспроможності, диверсифікації та структури активів, зменшення обмеження на розміщення коштів резервів страховика в одній банківській установі та збільшення показника перестраховування у одного перестраховика.

2. Зниження рівня податкового навантаження на страхові компанії.

3. Надання можливості пільгового кредитування під строкові депозити, розміщені в українських банках та наявні у страховиків Облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП).

4. Розгляд положення щодо провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою для зняття обмежень на участь страховиків у такому страхуванні.

5. Внутрішнє перестраховування та часткове вивільнення коштів страховиків з додаткових гарантійних фондів Моторного (транспортного) страхового бюро України (МТСБУ), що підуть на виплати резидентам, нерезидентам України.

У свою чергу, для оптимізації управління страховими компаніями в умовах війни та післявоєнного стану пропонуємо вжити наступні заходи:

1. В структурі головного офісу страхової компанії необхідно створити окремий моніторинговий відділ, функціями якого буде відстеження динаміки зовнішнього середовища, аналіз змін законодавства, економіко-політичної та соціального стану держави (зокрема, потрібно враховувати геополітичні та економічні наслідки війни в Україні).

2. Розробити тактичний план антикризових фінансових заходів, спрямованих на підтримку основних напрямків (страхового та інвестиційного) діяльності компанії.

3. Зробити корегування оперативних, тактичних та стратегічних планів компанії відповідно до змін у зовнішній кон'юнктурі (наприклад, всі корективи, які вносяться до стратегії розвитку страховика, мають враховувати прогнозовану тривалість економічної кризи, її глибину та фінансові можливості самої компанії у протидії даній кризі).

4. Організувати додаткові фінансові фонди, розраховані на покриття підвищених збитків від реалізації прийнятого страхового захисту (доцільно застосовувати методи самострахування, перестрахування або кредитування).

5. Враховуючи недосконалість страхового законодавства України доцільно співпрацювати з іншими учасниками страхового ринку для лобювання інтересів страхових компаній у законотворчому процесі.

6. Застосовувати загальноприйнятні інструменти зниження страхових ризиків (перестрахування, співстрахування та самострахування ризиків).

7. Продовжувати інноваційний розвиток страхування (під час карантинних заходів при Covid-19 та в умовах воєнного стану в Україні є вкрай необхідною діджиталізація діяльності страхових компаній, зокрема, використання технології блокчейн та таких цифрових продуктів як програми страхування кібер-ризиків «CyberEdge», модуль «Автоматизація продажів страхових продуктів», модуль «Мобільна безпека», модуль «Домашня безпека» та ін.; автоматизація продажу страхових продуктів; використання чат-ботів у Viber, Telegram; поширення онлайн-страхування, тощо).

8. Диверсифікувати страховий портфель та запровадити додаткові сервіси (наприклад, багато компаній пропонують за страховкою «КАСКО» не лише грошову компенсацію внаслідок ДТП, а і додаткові сервіси, такі як евакуація автомобіля з місця ДТП, медична допомога постраждалим на місці, відновлення автомобіля,

надання компанією іншого транспортного засобу на час ремонту застрахованого тощо).

9. Створювати та оновлювати канали реалізації страхових продуктів (наприклад, маркетинговому відділу компанії необхідно активно долучатись до процесів створення нових продуктів, зосереджуючи увагу на наступних показниках: аудиторія, на яку розрахований продукт, пропозиції інших страховиків подібних послуг, ситуація на ринку страхування (кризовий стан), наявність каналів збуту даної продукції тощо).

10. Розвивати системи менеджменту страхових компаній, підвищувати ефективність кадрового потенціалу компаній (використання коучингових технологій, Agile-методології в управлінні людськими ресурсами та ін.).

Запропоновані шляхи покращення управлінської діяльності українських страхових компаній спрямовані на забезпечення соціальної відповідальності та максимізації економічного ефекту для страхових компаній у повоєнний та післявоєнний період. Сьогодні страховий ринок України потребує системного використання всіх запропонованих заходів в роботі страхових компаній. Слід усвідомлювати, що страхування є похідним інструментом економіки, тому відновлення страхування буде певним чином відставати навіть від темпів відновлення економіки та домогосподарств. Саме тому подолання наслідків гуманітарної кризи та інших воєнних дій в Україні вимагають залучення значної фінансової допомоги з боку ЄС, США та іншої міжнародної спільноти та потужного інвестування в економіку України.

Список літератури

1. Життя довше за війну. Воєнні дії вдарили по українському страховому ринку, але він продовжує працювати. Що варто знати клієнтам в Україні та за кордоном. Forbes: веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/inside/zhittya-dovshe-za-viynu-viyskovi-dii-vdarili-po-ukrainskomu-strakhovomu-rinku-ale-vin-prodovzhue-pratsyuvati-shcho-varto-znati-klientam-v-ukraini-ta-za-kordonom-01042022-5219> (дата звернення: 16.04.2022).

2. В умовах війни НБУ разом з представниками ринку має сконцентруватись на підтримці страхового ринку. Forinsurer – онлайн-журнал про технології страхування: веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/news/22/04/14/41127> (дата звернення: 16.04.2022).

Канцедал Н.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та
економічного контролю

Лега О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку та економічного контролю
Полтавський державний аграрний університет
o.lega@ukr.net

ДЕФОРМАЦІЇ ПЛАТІЖНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У перший день воєнного вторгнення спостерігалася паніка населення, посилена тим, що у деяких торгових мережах відмовлялися приймати до оплати банківські картки; до того ж кредитні кошти на багатьох картках стали недоступні. До банкоматів вишикувалися черги з бажаючих зняти готівку; обсяги зняття перевищували середньоденні для мирного часу в десятки разів. Банкомати один за одним цього дня порожніли, що ще більше посилювало паніку серед людей [1].

Протягом наступних 3-4 днів питання з поповненням банкоматів було вирішено, і паніка зі зняттям готівки зникла.

В перші дні війни, зняти гроші з картки можна було не лише у банкоматах, а й у касах магазинів (від 500 до 6 тис. грн – залежить від торгової точки). Національний банк з початку війни рекомендував торговельним підприємствам надати можливість зняття готівки в торговельних мережах та магазинах для забезпечення потреб населення. Банки та платіжні системи активно підтримали цю ініціативу [2]. Найбільше та найчастіше українці отримували готівку під час розрахунків у великих торговельних мережах, зокрема в супермаркетах АТБ, Сільпо, VARUS, Фора, FOZZY та NOVUS. Також для зняття готівки активно використовувалися мережі аптек та АЗС.

За розрахунками Національного банку України обсяги видачі готівки із кас торговельних підприємств за березень цього року становили близько 3,8 млрд грн [2].

Для зняття навантаження на служби інкасації Національний банк звернувся до населення з проханням по можливості розплачуватись у торгових точках банківськими картками. Зауважимо, що і магазини не завжди добросовісно виконували ці правила, вимагаючи готівку, оскільки термінали не працюють. Натомість відмова приймати безготівкові платежі наражає

населення на додаткову небезпеку та в умовах воєнного стану є додатковим і невиправданим ризиком [3].

Можна констатувати факт справної та злагодженої роботи фінансової системи України навіть у воєнні часи. Жоден із банків за два місяці не «впав», продовживши функціонування в непростих умовах воєнного часу. Зокрема:

- всі банки України підключені до системи електронних платежів НБУ (СЕП) і мають можливість здійснювати платежі клієнтів у штатному режимі - 23 години на добу та 7 днів на тиждень, ураховуючи власні потреби та потреби своїх клієнтів;

- під час вихідних днів здебільшого не працюють лише банківські філії та відділення;

- банки продовжують забезпечувати безперервне здійснення безготівкових розрахунків юридичних та фізичних осіб, а також роботу платіжної інфраструктури (зокрема pos-терміналів та банкоматів);

- у звичайному режимі відбуваються безготівкові розрахунки та операції за допомогою платіжних карток (Mastercard, Visa тощо);

- клієнти банків можуть цілодобово та незалежно від вихідних днів здійснювати безготівкові розрахунки або у разі необхідності знімати готівку в банкоматах;

- банки підтримують роботу систем мобільного та інтернет-банкінгу забезпечуючи клієнтів постійним дистанційним доступом до управління власними коштами.

Список літератури

1. Що відбувалося у банківській системі з початку війни. URL: <https://finance.ua/ua/saving/czto-proishodilo-v-bankovskoj-sisteme-s-naczala-vojni> (дата звернення 27.04.2022).

2. За даними Національного банку України, за березень українці на касах отримали з платіжних карток близько 3,8 млрд грн. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-berezen-na-kasah-magaziniv-ukrayintsi-otrimali-z-platijnih-kartok-blizko-38-mlrd-grn> (дата звернення 27.04.2022).

3. Фінансовий фронт: безготівкові розрахунки у воєнний час. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/12/683795/> (дата звернення 27.04.2022).

Pavlova O.,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
Head of the Department of Economics and Nature Management
Ukraine

pavlova.olena@vnu.edu.ua

Novosad D.,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
post-graduate student of the 2nd year of study
Department of Analytical Economics and Nature Management
Ukraine

nd111@ukr.net

Yushak A.,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
post-graduate student of the 3rd year of study
Department of Analytical Economics and Nature Management
Ukraine

anna.khnykina96@gmail.com

COMPITITIVE FEATURES IN THE STRUCTURE OF THE RESIDENTIAL REAL ESTATE MARKET TAKING INTO ACCOUNT REGIONAL DEFINITIONS

Background. The real estate market is one of the components of the state economy, since it carries more than half of the world's wealth, and its stable functioning is considered one of the most complex processes of market transformations taking place in the state. In addition, the active functioning of real estate markets is one of the conditions for sustainable development of cities and regions.

The regional residential real estate market is formed under the influence of social, economic, climatic, demographic and other factors. The market value of real estate objects, in turn, is determined by the market conditions and the peculiarities of its functioning, namely: the possible level of profitability, the degree of risk of capital investment, the possible sale price of the real estate object on a specific date.

Methods. Competition in the regional residential real estate markets is the most important condition for their existence and development. It is she who forces market participants to constantly introduce the most efficient production methods, propose new concepts and price proposals, and work in new segments.

The regional residential real estate market can function effectively only under the conditions of a scientifically grounded system of

research of the level of demand, development patterns and general trends of its functioning.

Studying the demand for a specific type of residential real estate allows you to analyze and predict the structure of the market, its capacity and determine the geographical aspect of its further development.

It should also be noted that the situation in the regional residential real estate markets depends on such factors as: state policy on privatization; the level of infrastructure development that ensures the existence of the market and its further development; state and regional policy on the management of real estate as a commodity; territorial and geographical specificity (traditions, crime situation, climatic conditions, political stability).

Results. Competitive factors that affect a potential buyer (demand) at the time of making a choice of residential real estate are:

- the amount of permanent income;
- the price of rental housing;
- availability of credit resources;
- the presence of state and regional programs that contribute to the provision of housing to the population, as well as the improvement of living conditions;
- warranty.

If we consider the real estate object as a separate competitive-forming factor, then attention should be focused on the following criteria:

- competitive environment;
- territorial location;
- quality characteristics;
- energy efficiency;
- technical after-sales service of residential buildings;
- infrastructural environment of residential buildings;
- actual operational life.

Exploring the conditions of competitive rivalry between developers-builders (manufacturers of residential products), it should be noted that factors influencing the competitiveness of both the developers themselves and their potential products:

- the level of technological support of residential buildings;
- the cost of construction materials and labor resources;
- product quality;
- warranty service;
- government assistance;
- availability of financial and credit support;

- the number of participants in a particular regional market also plays a special role, because the level of the potential sales market for residential properties directly depends on it.

Conclusions. In the course of scientific research, we analyzed the formation and development of regional residential real estate markets, and also identified the specific characteristics of their competitive environment.

We found a clear relationship between the factors of competitive influence on the regional markets of residential real estate on the part of a potential buyer, developer-manufacturer of products and directly residential real estate as an object of mutual relations.

At the same time, a hierarchical sequence was determined for the formation of residential real estate markets in relation to their territorial characteristics and volumes, which makes it possible to clearly understand the scale and specifics of the measures necessary to regulate the competitive environment on them.

References

1. Pavlov K.V. (2018). Otsinka konkurentospromozhnosti rehional'nykh rynkiv zhytlovoyi nerukhomosti Ukrayiny: monohrafiya [Estimation of competitiveness of regional markets of residential real estate of Ukraine: monograph]. Luts'k: PrAT «Volyns'ka oblasna drukarnya» [in Ukrainian]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15676/1/final.pdf>
2. Pavlov K.V. (2013). Rehulyuvannya investytsiyno-zhytlovykh vidnosyn v Ukrayini: monohrafiya [Regulation of investment and housing relations in Ukraine: a monograph]. Rivne: NUVHP [in Ukrainian].
3. Pavlov K.V., Pavlova O.M. (2019). Formuvannya ta rehulyuvannya konkurentnykh vidnosyn na rehional'nykh rynkakh zhytla Ukrayiny: monohrafiya [Formation and regulation of competitive relations in the regional housing markets of Ukraine: a monograph]. Luts'k : «Teren» [in Ukrainian]. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15852>
4. Pavlov, K., Pavlova, O, & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. Journal of Competitiveness, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019>
5. Strishenets' O.M., Pavlov K.V. (2016). Osoblyvosti konkurentnykh vidnosyn na rehional'nykh rynkakh nerukhomosti. [Features of competitive relations in regional real estate markets]. Uzhhorod: Naukovyy visnyk uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Ekonomika».

Пронь Л.,
аспірантка 3-го року навчання
кафедри управління та бізнес-адміністрування
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника»
Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки
lesja.pron@gmail.com

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні від 24 лютого 2022 року введено режим воєнного стану, який продовжено до кінця травня 2022 року. В Законі України «Про правовий режим воєнного стану» визначено порядок його введення, зміст правового режиму воєнного стану, порядок його скасування, правові засади діяльності військового командування, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій, підприємств, організацій та установ в умовах воєнного стану, гарантії законних інтересів юридичних осіб, гарантії прав і свобод людей і громадян. Військові адміністрації, які виконують повноваження органів місцевого самоврядування, фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Для виконання інших функцій військові адміністрації фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України [9].

На території України запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування. Комендантська година триває в різних містах з 19, 20, 22, 23 годин по 5, 6, 7 годину ранку. Наприклад, в Києві та Київській, Одеській областях комендантська година триває з 22 до 5 ранку. У Волинській, Житомирській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Чернівецькій областях – з 22 до 6 ранку. У Вінницькій, Закарпатській, Львівській областях з 23 до 5 ранку. У Херсоні, Дніпропетровській, Кіровоградській, Черкаській, Чернігівській областях – з 20 до 6 ранку. У Донецькій області з 18 до 6 ранку. У Запоріжжі та Запорізькій, Харківській областях з 19 до 5 ранку. В Івано-Франківській області з 22 до 7 ранку. В Умані, Миколаївській, Полтавській областях – з 19 до 6 ранку. В Сумській області – з 21 до 5 ранку. В Хмельницькій області – з 21 до 6 ранку [3].

В умовах воєнного стану першої черги пріоритетності є видатки на національну безпеку та оборону, на заходи правового режиму воєнного стану [6].

Держава здійснює заходи для підтримки внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб. Місцевим бюджетам

надається з Резервного фонду державного бюджету компенсація для покриття витрат, понесених на оплату комунальних послуг, які спожито в приміщеннях, де на безоплатній основі розміщено тимчасово переміщених осіб.

Працедавцям, які працевлаштовуватимуть внутрішньо переміщених осіб, буде компенсовано витрати на оплату праці в розмірі 6500 гривень за кожну особу щомісяця. При цьому тривалість надання компенсації не може бути більшою, ніж два місяці з дня працевлаштування людини. [8].

За рахунок додаткових внутрішніх та зовнішніх запозичень Резервний фонд держбюджету було збільшено на 200 млрд. грн. [7; 6].

Протягом трьох місяців через відділення Укрпошти буде надаватися допомога від ООН людям, які внаслідок воєнних дій змушені були покинути свій дім. Агентство Організації Об'єднаних Націй у справах біженців надасть грошову допомогу людям в сумі 2220 грн. на кожного члена родини, щоб допомогти їм задовольнити потреби в житлі, їжі та предметах особистої гігієни. Допомога є безкоштовною. Програма ООН покриває Вінницьку, Закарпатську, Дніпропетровську, Тернопільську, Львівську, Хмельницьку, Івано-Франківську, Чернівецьку області. Згодом допомогу можна буде переказати на особистий банківський рахунок [1].

Для виплат допомоги, для нормального функціонування необхідно створювати умови, щоб залучати інвесторів в Україну. Як зазначає міністр фінансів України Марченко С., «потрібно робити дві послідовні речі: бути ретельними в обслуговуванні своїх боргів та постійно створювати умови для залучення більш широкого кола інвесторів» [2]. В Національному банку України відкрито шість спеціальних благодійних рахунків: рахунок для гуманітарних цілей (зібрано 328 млн.грн.), рахунок на підтримку Збройних Сил України (13 млрд.грн.). Фінансова підтримка надходить від громадян України, а також з-за кордону [4; 5].

Отже, в умовах воєнного стану держава Україна, міжнародні організації фінансово підтримують внутрішньо переміщених осіб.

Список літератури

1. Грошова допомога для внутрішньо переміщених осіб. Від 27 квітня 2022 року. Івано-Франківська обласна державна адміністрація : офіційний вебсайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації. URL : <https://www.if.gov.ua/news/groshova-dopomoga-dlya-vnutrishno-peremishchenih-osib> (дата звернення: 28.04.2022).

2. Забезпечення стабільності державної фінансової та бюджетної політики в умовах воєнного стану. Від 30.03.2022. Укрінформ : мультимедійна платформа іномовлення України. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3442966-zabezpecenna-stabilnosti-derzavnoi-finansovoi-ta-budzetnoi-politiki-v-umovah-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 22.04.2022).

3. Захарченко Ю. Факти. Від 23 квітня 2022 року. URL : <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220423-v-ukrayini-rochaly-vvodyty-komendantsku-godynu-v-yakyh-mistah-diyut-obmezheniya/> (дата звернення: 26.04.2022).

4. Національний банк відкрив рахунок для гуманітарної допомоги українцям, постраждалим від російської агресії. Від 01 березня 2022 року. Національний банк України URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkriv-rahunok-dlya-gumanitarnoyi-dopomogi-ukrayintsyam-postrajdalim-vid-rosiyskoyi-agresiyi> (дата звернення: 24.04.2022).

5. Національний банк відкрив спецрахунок для збору коштів на потреби армії. Від 01 березня 2022 року. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkriv-spetsrahunok-dlya-zboru-koshtiv-na-potrebi-armiyi> (дата звернення: 24.04.2022).

6. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (оновлюється). Децентралізація. Від 30.04.2022. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/14654> (дата звернення: 30.04.2022).

7. Про внесення змін до Закону України «Про державний бюджет України на 2022 рік» : Закон України №2218-IX від 21.04.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2218-20#Text> (дата звернення: 30.04.2022).

8. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України №331 від 20 березня 2022 року. Верховна Рада України : офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.04.2022).

9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України №389-VIII від 12 травня 2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.04.2022).

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Визначення інвестиційної політики, портфельної стратегії і вибір інвестиційних інструментів для використання коштів недержавних пенсійних фондів є важливою проблемою їх діяльності поряд з оцінкою результатів цієї діяльності. Від результатів інвестиційних рішень в галузі пенсійного забезпечення та якості оцінки цих результатів залежить рівень соціального захисту майбутніх пенсіонерів, положення пенсійної системи і розвиток економіки країни.

Недержавні пенсійні фонди є важливим доповненням до системи загальнообов'язкового державного пенсійного забезпечення України, які передбачають безпосередню участь громадян у формуванні розміру своїх пенсійних виплат на майбутнє. Загалом система недержавного пенсійного забезпечення є складовою фінансової системи держави, на її розвиток значний вплив мають зміни показників як соціального забезпечення, так і економічного розвитку країни.

Крім соціально-захисної функції, недержавні пенсійні фонди відіграють роль інвесторів, які мають у своєму розпорядженні інвестиційні ресурси довгострокового використання та необхідні для стабільного зростання економіки країни. Інвестиційна діяльність НПФ створює ефективний механізм для розвитку ринку цінних паперів, розподілу капіталу між галузями економіки, забезпечує стабільність функціонування фондового ринку та вихід його на міжнародний рівень

Методологічною основою дослідження послужить методи порівняльного аналізу, угруповання, класифікації, системного підходу на основі зіставлення і порівняння теоретичного і практичного матеріалу, а також економіко-статистичні, табличні і графічні методи, які дозволять сформулювати обґрунтовані і достовірні висновки.

В економічній літературі чітко проглядаються два основних підходи до трактування сутності НПФ:

1) НПФ як сукупність активів, накопичуються у вигляді пенсійних внесків і інвестуються з метою отримання доходу;

2) НПФ як юридична особа, створена відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» порядку.

Для того, щоб ясніше відобразити, які відповідно до закону, існують варіації структури інвестиційного портфеля, подам нормативи у вигляді табл. 1.

Таблиця 1. Нормативи структури інвестиційного портфелю недержавного пенсійного фонду

Інвестиційний портфель	Норматив,%
Банківські депозити та ощадні сертифікати банків	50
Цінні папери, доходи за якими гарантовано КМУ	50
Облігації, емітентами яких є резиденти України	40 (не більше 5% одного емітента)
Акції, емітентами яких є резиденти України	40
Цінні папери іноземних резидентів	20 (не більше 5% одного емітента)
Іпотечні цінні папери	40
Об'єкт нерухомості	10
Банківські метали	10
Інші активи, не заборонені чинним законодавством	5

Як видно, із структурних обмежень, законодавство жорстко регулює інвестиційну діяльність НПФ з метою зниження ризиків учасників НПФ.

Розвиток та функціонування недержавних пенсійних фондів є доволі перспективним напрямом у процесі формування розвинутого та стабільного інвестиційного ринку в Україні. Проте, існують й об'єктивні фактори, що стають на перешкоді в розбудові системи недержавного пенсійного забезпечення та гальмують її розвиток, а саме: нерозвиненість українського ринку цінних паперів, що не дає змоги повністю реалізувати потенційні можливості використання пенсійних активів фондів, тобто максимально диверсифіковано інвестувати; недостатня поінформованість населення про сутність і переваги НПФ, а як результат - недовіра до них; недосконалість законодавчого

забезпечення інвестиційної діяльності НПФ, що відображається в жорстких обмеженнях вкладання активів фондів у фінансові інструменти; відсутність обмежень щодо системи бонусних виплат учасникам організаційного процесу НПФ, особливо управляючих активами та адміністраторів, що може стати причиною зловживань.

Усі ці особливості відображають рівень функціонування недержавних пенсійних фондів, їхні реальні можливості провадити інвестиційну діяльність. Заходами, спрямованими на активізацію НПФ мають стати:

- 1) ширше інформування населення про переваги НПФ;
- 2) розширення діапазону інвестиційних вкладень через моніторинг об'єктів інвестування з підвищенням прибутковості інвестицій;
- 3) поліпшення інвестиційних обмежень шляхом удосконалення законодавства, що регулює цю діяльність;
- 4) розвиток ринку цінних паперів загалом, адже ліквідний, надійний і прозорий фондовий ринок має забезпечити створення сприятливих умов для розвитку НПФ.

Список літератури

1. Гордієнко Л.А. Особливості інвестиційної політики недержавних пенсійних фондів / Л.А. Гордієнко // Економічний аналіз. - 2014. - Том 16. - № 1. - С. 181-187
2. Діденко Л. В., Головенко І. П. Система недержавного пенсійного забезпечення і розвиток фінансового посередництва в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. № 1. С. 30–44
3. Штепенко К. П., Деркаченко А. В. Аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. Молодий вчений. 2016. № 12.1 (40). С. 1006–1010.

Шабала О.,

аспірант кафедри економіки та природокористування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
alexs811110@gmail.com

Бендасюк О.О.,

д.е.н., доцент, заст.
завідувача відділу економіки природокористування в агросфері,
Інститут агроєкології і природокористування НААН,
obendasiuk@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЕНЕРГЕТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Не для кого не секрет що на сьогоднішній день будь-яка сфера бізнесу не обходиться без інформаційних систем та технологій. Саме завдяки цьому новітньому інструменту як інформаційні технології, значно збільшилась якість, швидкість та ефективність функціонування окремих секторів економіки.

Загалом слід відмітити, що інформаційна система по своїй суті являється сукупністю пов'язаних між собою методів, концепцій, які дозволяють здійснювати та запроваджувати принципово нові моделі управління та взаємозв'язку з партнерами та споживачами. Здатність швидко досягати поставлених цілей, знайомитись з новими можливостями, відкривати нові ринки, усе це є невід'ємною складовою інформаційного простору та технологічних процесів сьогодення. Можна з впевненістю заявити, що сьогодні ні одна область економіки та бізнесу не обходиться без використання такого роду інформаційного механізму [1].

В умовах сучасного функціонування управління є досить актуальним вивчення та аналіз процесів, за допомогою яких можна створювати можливості для управління бізнесом завдяки інформаційним технологіям та системам. Інтегруючи такого роду концепції, підприємництво здійснює неабиякий вклад у довгострокову перспективу, де будуть якісно взаємодіяти інформаційні технології та ефективний менеджмент. Саме завдяки окресленим вище процесам, представники бізнесу будуть йти на крок попереду своїх конкурентів, так як саме якісне та ефективне управління, являється одним із найважливіших та найпріоритетніших завдань сучасного функціонування підприємницької діяльності [2].

Маючи на озброєнні якісну модель взаємодії інформаційних технологій та управління, шлях до поставленої мети та збільшення можливостей підприємства стане більш коротким та однозначним.

Таким чином, виходячи з вище зазначеного, слід відмітити, що сама суть інформаційних систем має неабиякий вплив на виконання та вирішення основних завдань, які можна розглядати в контексті управління того чи іншого підприємства. Якісна підготовка на базі інформаційних технологій та систем, дає змогу підприємству забезпечити управління необхідними ресурсами, та реалізувати заплановану діяльність чи зміни більш мобільно.

Виважений розподіл інформацією між безпосередніми учасниками бізнесу, а також його структурними підрозділами дає змогу ефективно функціонувати підприємницькій діяльності не тільки в рамках свого регіону, а й поза його межами.

Вивчення нових ринків, аналіз та оцінка конкурентоспроможності, це одні із тих факторів які потребують комплексного підходу, що сьогодні неможливо без інформаційного простору та технологій. Застарілі моделі ведення бізнесу, які все ще можуть хоч якось утримуватись на сучасних ринках, час від часу трансформуються за допомогою інтегрування інформаційних систем у свою структуру, та вимушені приймати нові правила гри [3].

Сьогодні ринок якісного програмного забезпечення переповнений цілим спектром різноманітних інформаційних продуктів, що дає змогу задовільнити потреби найвибагливіших споживачів.

Ще не так давно подібний розвиток подій здавався неможливим. Бізнес і не тільки почали переходити з локальних до глобальних мереж, відкрились можливості взаємодії між користувачами та інтернет ресурсами, які швидко стали невід'ємним циклом у структурі підприємницької діяльності.

Менеджмент сьогодні пережив неабиякі метаморфози за допомогою інформаційних систем та технологій. Управління стало набагато ефективнішим. Його структура дозволяє здійснювати свою діяльність та приймати рішення більш оперативно. В часи карантину, коли цивілізований світ ще не досить подолав COVID-19, на допомогу суспільству як раз таки прийшли інформаційні системи та технології, завдяки яким бізнес зміг встояти, а окремі види підприємницької діяльності навіть змогли відкрити для себе нові можливості, та запровадити нові концепції ведення підприємницької діяльності. Новий формат управління та ведення бізнесу в час карантину був випробуваний якраз завдяки інформаційним системам, які показали свою ефективність, і втримали економіку багатьох країн від можливих проблем.

Принципово новий підхід до управління бізнесом завдяки інформаційним системам та технологіям повинен мотивувати учасників підприємницької діяльності, спонукати до нових творчих заходів покращення своїх механізмів функціонування на тому чи іншому ринку, частіше дивитися у бік інновацій.

Інформаційні технології дозволяють покращувати не тільки процедуру управління та взаємодію з клієнтською базою, а й створювати нові платформи для надання додаткових послуг, а саме більш детальне інформування споживачів щодо своєї продукції, комунікабельність та відгуки, що в подальшому можуть призвести до позитивної динаміки щодо реалізації товару, послуг.

Цілком можливо що в майбутньому перехід на управління бізнесом за допомогою інформаційних технологій може стати закономірністю для багатьох підприємців [4].

Розвиток та доступність інформаційних систем та технологій відбувається досить інтенсивно, тому перспективи розвитку та принципово нові моделі бізнес управління за допомогою технологій будуть набувати все більш глобального характеру.

Уже сьогодні, багато підприємств, установ та організацій відмовляються від застарілої моделі управління, ліквідовують або скорочують функції проміжних рівнів менеджменту. Таким чином кінцевий користувач отримавши доступ до потрібної інформації більше не потребує допомоги посередників (інформаційних службовців) і тепер без проблем може сам справлятися із поставленими задачами.

Список літератури

1. Підтримка бізнес-процесів спеціалізованими інформаційними системами. URL: https://pidru4niki.com/74230/informatika/pidtrimka_biznes-protsesiv_spetsializovanimi_informatsiynimi_sistemami (дата звернення: 29.04.2022).

2. Павлов К.В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні: монографія. Рівне: НУВГП, 2013. 230 с.

3. Павлов К.В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України : монографія / К.В. Павлов, О.М. Павлова. – Луцьк : видавництво «Терен», 2019 – 542 с. Режим доступу: <http://esnuir.eeun.edu.ua/handle/123456789/15852>.

4. Стрішенець О.М., Павлов К.В. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. Науковий вісник ужгородського університету. Серія «Економіка». Збірник наукових праць. Випуск 1 (47). Том 2. Ужгород, 2016. С. 35-38.

РОЗДІЛ 7. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лавренчук О.В.,
адвокат

ЗАХИСТ ТА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

За будь-яких умов Ви повинні пам'ятати 2 своїх права: право на захист і право мовчати. Ст.59 і ст.63 Конституції України.

Фактично є 2 види втручання у володіння і користування приміщенням, іншим володінням, таким, як транспортні засоби, а відповідно і у господарську діяльність: обшук і огляд. Специфіка і відмінність полягає у тому, що огляд – це фактичне втручання, проникнення у Ваше володіння за Вашою згодою, а обшук – це проникнення без Вашого дозволу, а інколи і відома.

Законодавець передбачив підстави для такого втручання: це, якщо без дозволу, - обшук з метою припинення вчинення правопорушення чи негайного виявлення засобів, знарядь, предмета, речових доказів чи самого правопорушника. Такий обшук можливий і без будь-якого дозволу, але тут знову ж таки є певний запобіжник від зловживань: якщо такий обшук чи огляд був проведений до моменту внесення відомостей в Єдиний державний реєстр досудових розслідувань, тобто до моменту порушення кримінальної справи, обов'язком слідчого, прокурора протягом наступної доби звернутись до суду – до слідчого судді для так-званої легалізації, перевірки підстав і законності проведення такого дозволу судом. І у випадку, якщо суд приходить до висновку, що обшук чи огляд був безпідставним, відповідно усі дії слідчого чи прокурора до моменту порушення кримінальної справи – є незаконними, а в понятті адвокатів – неналежними та недопустимими. Таких випадків, щоб суд не легалізував обшуки було у моїй практиці та й взагалі в судовій практиці не багато, однак, випадків, коли правоохоронці забувають чи не знають про необхідність подальшої легалізації обшуку чи огляду, який був проведений до моменту порушення кримінальної справи – чимало, що відповідно надає мені зокрема досить часту можливість захистити права і законні інтереси моїх клієнтів фактично на стадії порушення кримінальної справи.

Ще одним моментом, з яким Ви можете стикнутись у своїй господарській, економічній діяльності – це тимчасовий доступ до речей та документів. Фактично – це пропозиція Вам на підставі

ухвали суду добровільно, протягом певного терміну часу, вказаного в ухвалі, надати слідчому, прокурору конкретні речі чи документи. Якраз наголошую на слові конкретні. Оскільки дуже часто так буває, що в ухвалі суду прописані загальні назви, фрази. І тут може вбачатись 2 важливих для Вас моменти. Перший – це для Вас сигнал на терміновий захист і Ви попереджені про можливі агресивні дії правоохоронців. Другий – це може бути формальна підстава для правоохоронців, які у Вас витребовують неконкретизовані речі чи документи для втручання у Вашу діяльність, оскільки вони в будь-який момент скажуть, що Ви надали не всі речі чи документи, які вони мали на увазі в ухвалі суду, а тому є підстави для проведення обшуку і примусового відшукання і вилучення того, що вони насправді мали на увазі. Таких прикладів і випадків є чимало, однак і з такими агресивними діями можна боротись.

Якщо все ж таки до Вас прийшли з обшуком: Ви перше, що повинні пригадати, це ті 2 статті, які я назвав Вам на початку виступу: право на захист і право мовчати. Ст.59 і ст.63 Конституції України.

Дуже мало толерантних і культурних слідчих, які приходять на обшук. Їх тактика, у більшості, подавити Ваш спротив, керувати Вашими діями, психологічно тиснути, навіть принижувати, погрожувати, якщо цього потребують їхні інтереси і вони бачать, відчувають таку можливість, адже, хоч-не-хоч, вони стають певними психологами.

Список літератури

1. Конституція України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254K?an=134>
2. Павлов К.В. Правові засади та нормативне забезпечення конкуренції на ринку житлової нерухомості. *Інфраструктура ринку*. 2017. №13. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/13-2017>.
3. Павлов К.В. Нормативно-правові основи конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. *Науковий вісник Херсонського державного Університету. Серія «Економічні науки»*. Вип. 23, Ч. 2. 2017. С. 148–150.
4. Павлова О.М., Павлов К.В., Басараб В.В., Капись А.В. Нормативно-правове забезпечення функціонування енергетичного ринку України. *Актуальні проблеми аналітичної економіки: колективна монографія* / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф О.М. Павлової. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2019. С. 25-39.

РОЗДІЛ 8. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 323.2

Антонова С.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри державного управління, документознавства
та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та

природокористування

s.ie.antonova@nuwm.edu.ua

Пророк К.,

студентка

Національний університет водного господарства та

природокористування

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Взаємодія держави і громадянського суспільства – одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Саме вона відіграє центральну роль у розкритті змісту складних суспільно-політичних феноменів (насамперед, феномену демократії), а також лежить в основі важливих концепцій сьогодення – прав людини, правової та соціальної держави, належного урядування та ін. Важливим чинником побудови нової держави, основаної на демократичних цінностях є вивчення та впровадження ефективних моделей зарубіжного досвіду. Це допомагає уникнути як небажаних наслідків, так і змарнування часу на розробку того, що вже існує та працює у світі [4]. Ми зосередили увагу на вивченні, аналізі громадянського суспільства Німеччини та впровадженні такого досвіду в Україні.

Становлення держави і розвиток громадянського суспільства у ФР Німеччина відбувалося поступово та проходило певні етапи. Унаслідок Великої Французької революції в Німеччині (кінець XVIII ст.) розпочалися кардинальні зміни, держава відокремлювалась від суспільства, активізувалися соціальні та політичні рухи. Проте, як пише П. Шляхтун, німецька буржуазія, яка протистояла феодальному режиму, побоювалася надто радикальних змін [6]. Наприклад, Гегель недооцінював значення ініціативи і самостійної діяльності громадян. Мислитель надавав пріоритет державі над суспільством, заперечуючи самостійну цінність прав і свобод осіб [8]. Також в тогочасній Європі спостерігалася така тенденція: збільшення обов'язків держави

розширювало її сферу діяльності, тим самим звужуючи сферу діяльності громадянського суспільства. Такі ідеї відображені в працях І. Канта який визначав державу як об'єднання «множинності людей, підпорядкованих правовим законам». Філософ стверджував, що кожна людина є абсолютною цінністю, але індивіди свідомо відмовляються від цього стану на користь правової держави [3].

У ХХ ст. ми маємо чимало прикладів, коли демократія зазнавала поразки і країна підпадала під владу зовсім недемократичних режимів (зокрема, влада Гітлера). Але пройшов час, і поступово почала втілюватись в життя німецька концепція правової держави (Rechtstaat), яка стала феноменом конституціоналізму, що забезпечує політичний і соціальний плюралізм. Наведемо основні положення цієї концепції: громадянське суспільство знаходиться на засадах рівного партнерства з державою; конституція з високим рівнем стабільності; прозорість державних актів; статутне право, ухвалене законодавчим органом, має відповідати стандарту справедливості та ін.

З цього часу характер і зміст відносин та зв'язків суспільства і держави почали змінюватися і стали функціонувати відносно самостійно. Приватна власність, формування ринкових відносин, вільної конкуренції сприяли прогресу суспільства, розвитку його соціальних інститутів: економіки, політики, науки, освіти, права [1]. «Уся влада виходить від народу», – проголошує стаття 20, пункт 2 основного закону – Конституції ФР Німеччина [2].

Також узагальнюючим чинником, дієвою передумовою функціонування громадянського суспільства є наявність зрілого громадянина й держави. Ще у п'ятдесяті й шістдесяті роки ХХ століття у Західній Німеччині цілком усвідомлено були покликані до життя учнівські представництва й парламенти [3]. Колишній посол ФРН в Україні Д. Штюдeman зазначав, що Німеччина виступає за те, аби там, де це доцільно, дозволяти неурядовим організаціям як рівноправним партнерам брати участь у вирішенні тих чи тих проблем [7]. Право- й екологозахисні групи – Greenpeace і Amnesty International, – давно заявили про себе світу і стали організаціями глобального масштабу [3].

Досить суттєвим для Німеччини на рубежі тисячоліть є система формування коаліційного уряду й так звана «канцлерська демократія». Партія, яка перемагає на федеральних виборах, ініціює створення коаліційного уряду з політичним партнером, який сповідує споріднені або досить близькі основоположні принципи і підходи до вирішення актуальних питань соціально-економічного розвитку. Ці партії складають основу політичної

системи німецького суспільства. З 36 політичних партій, що висували своїх кандидатів на перші вибори до бундестагу у 1949 р., лише чотирьом було під силу протягом більше ніж 60 років стабільно долати під час виборів п'ятивідсотковий бар'єр [3]. Німецькі профспілки, як складова громадянського суспільства, відіграють також важливе значення. Найбільшою профспілковою організацією ФРН нині є Об'єднання німецьких профспілок – ОНП, яке нараховує близько 8 млн. членів. Вони організовані в більш як десяток галузевих профспілок [3]. Німецькі засоби масової інформації висвітлюють діяльність німецького уряду, політичних структур, державних та недержавних установ. Однак ані уряд, ані інші відомства не мають жодного права впливати на форму чи зміст цих повідомлень. В останні роки на Відомство преси та інформації покладається й завдання «вивчення і врахування громадської думки як допоміжного засобу при прийнятті рішення в сфері політичної діяльності федерального уряду» [3].

Щодо розвитку громадянського суспільства в Україні, то опираючись на працю Я. Чистоголяного, можна виокремити кілька етапів (таблиця 1).

Таблиця 1

Періодизація розвитку громадянського суспільства в Україні [5]

№з/п	Етап	Характеристика
1	1998–1991 рр.	Утвердження перших інститутів громадянського суспільства
2	1991–1996 рр.	Розвиток і становлення політичних партій, громадських організацій, профспілок та закріплення умов їх функціонування в Конституції
3	1996–2004 рр.	Конституційно-правове унормування правового статусу основних інститутів громадянського суспільства
4	2004 р.	Зміни в громадянському суспільстві та активізація інститутів під впливом Помаранчевої революції
5	2010–2013 рр.	Формалізація залучення інститутів громадянського суспільства до участі в управлінні державними справами
6	2013 – 2015 рр.	Активізація громадянського суспільства та ініціювання Євромайдану, посилення волонтерських і антикорупційних рухів
7	2019–2021 рр.	Прийняття нової стратегії розвитку громадянського суспільства, реформи і протидія корупції
8	2022 р.	Мобілізація потенціалу громадянського суспільства на захист територіальної цілісності України в умовах російсько-української війни

Отже, проведений аналіз особливостей розвитку громадянського суспільства ФР Німеччина, дає підстави стверджувати, що свідоме та потужне громадянське суспільство цієї країни виступає яскравим прикладом для багатьох країн, і

України зокрема. Розвиток громадянського суспільства в Україні вбачаємо в наступному: законодавче врегулювання діяльності влади; підтримка урядовими структурами т. зв. третього сектору; утвердження народних партій, через які громадяни матимуть змогу здійснювати своє волевиявлення; остаточне врегулювання мовного питання. Після повномасштабної війни Росії проти України, розпочатої 2022 р., наша країна потребуватиме значних прогресивних суспільно-політичних змін, які мають забезпечити консенсус між державою і суспільством.

Список літератури

1. Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упор. М. П. Рагозін, О. В. Сухомлинські. Донецьк : Видавництво «Сприяюча держава» та громадянське суспільство як основні складові діючої демократії в Німеччині «Донбас», 2001. 262 с.

2. Політичні вчення в Німеччині. Київ : Либідь. 2002. 576 с.

3. Солошенко В. В. Сприяюча держава та громадянське суспільство як основні складові діючої демократії в Німеччині. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/230/1/Soloshenko%20_%20Istorychny%20dosvid%20stanovlennya%20instytutiv.pdf (дата звернення: 23.03.2022 р.)

4. Халецький А. В. Зарубіжний досвід взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством // Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади: VII міжнар. наук.-практ. конф., Полтава : Полтавський нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка, 2012. Ч. II. С. 57–60.

5. Чистоколянний Я. Періодизація основних етапів становлення розвитку громадянського суспільства в незалежній Україні. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10811/1/%d1%87%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%be%d0%ba%d0%bb%d1%8f%d0%bd%d0%b8%d0%b9.pdf>. (дата звернення – 05.04.2022 р.).

6. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки). Політичні вчення в Німеччині. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1820.html>.

7. Штюдeman Д. Г. «Громадянське суспільство в Німеччині». URL : http://dt.ua/POLITICS/gromadyanske_suspilstvo_v_nimechchini2725.vhtml (дата звернення: 05.04.2022 р.).

8. Georg Wilhelm Friedrich Hegel: Gesammelte Werke. T1. Hamburg: Felix Meiner Verlag. 1989. 656 S.

Антонюк О.,
д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і аудиту,
Національний університет водного господарства та
природокористування
o.r.antonyuk@nuwm.edu.ua

ПОСЛУГИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сталий розвиток пов'язаний із розвитком країн і регіонів, передбачає економічне зростання, збалансоване споживання природних ресурсів. В рамках сталого розвитку передбачається, що різні види діяльності суспільства відбуваються на засадах відновлення екосистем, можливості підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь. Актуальність збереження довкілля, як одне із напрямків стратегії сталого розвитку, було визначено після Конференції ООН з довкілля людини у 1972 році. Саме тоді було визнано взаємозв'язок у розвитку екосистем, споживання та економічного розвитку. Термін «сталий розвиток» почали широко застосовувати після публікації у 1987 році звіту Міжнародної комісії з довкілля та розвитку «Наше спільне майбутнє», підготовленого під керівництвом Г. Х. Брундтланд. Сама ж концепція сталого розвитку набула провідного статусу після Конференції ООН з довкілля та розвитку (1992, м. Ріо-де-Жанейро) і була відображена в прийнятому на конференції Порядку денному на 21 століття. Після виходу звіту Брундтланд концепція сталого розвитку все частіше застосовується як корпоративна концепція.

Як відзначає науковець Зуо J. та інші [1] політика сталого розвитку змінюється залежно від компаній, галузі діяльності, її стратегічних цілей. Енергоефективність та збереження, скорочення викидів парникових газів та інтеграція відновлюваних джерел енергії в проекти є одними з поширених теми цієї політики сталого розвитку, що розкрито в праці Jones T., Shan Y. та Goodrum P. M [2].

Успішна діяльність аудиторських фірм вимагає постійно відслідковувати глобальні тенденції розвитку суспільства. Аудиторські фірми усвідомлюючи зростаючу актуальність сталого розвитку відкривають новий напрям надання професійних послуг у сфері сталого розвитку, що, в першу чергу, знайшло відображення у складі аудиторських послуг компаній «Великої четвірки». Узагальнюючий аналіз складу послуг у сфері сталого розвитку, що пропонуються аудиторськими фірмами України дозволив

класифікувати послуги сфери сталого розвитку, виділивши їх у дві групи: 1) розробка та впровадження концепції сталого розвитку; 2) підтвердження звітів зі сталого розвитку, хоча законодавчої вимоги щодо підтвердження звітів зі сталого розвитку не передбачено (рис. 1).

Фахівці аудиторських фірм проводять систематизацію діяльності організації у сфері сталого розвитку шляхом синхронізації внутрішніх процесів і процедур, стадії розвитку і масштабів організації, з тим, щоб досягти балансу між відносинами компанії із зацікавленими особами і стратегічними цілями розвитку.

Рис. 1. Види послуг зі сталого розвитку в діяльності аудиторських фірм України

Джерело: узагальнено автором на підставі [3-6].

У цьому контексті вбачаємо можливості розширення послуг аудиторів, що обґрунтовується наступними причинами:

- інформація з фінансових питань у суб'єктів державного та підприємницького секторів економіки в екосистемному природокористуванні відображається у різних формах звітності (фінансова, статистична, податкова, інтегрована) та є частиною процесу управління державними фінансами;

- розширення співпраці із суб'єктами аудиторської діяльності в частині аудиту та аудиторських послуг дозволить підтвержувати достовірність інформації, поліпшити ефективність управління фінансовими ресурсами у сфері екосистемного природокористування на основі впровадження ризико-орієнтованого підходу до фінансового управління і контролю з орієнтацією на передбачення та попередження імовірних негативних результатів діяльності та управлінських рішень.

Список літератури:

1. Zuo J., Zillante G., Wilson L., Davidson, K., Pullen S. (2012). "Sustainability policy of construction contractors: A review." *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16, 3910-3916.

2. Jones, T., Shan, Y. and Goodrum, P.M. (2010). "An investigation of corporate approaches to sustainability in the US engineering and construction industry." *Construction Management and Economics*, 28, 971-983.

3. Офіційний сайт аудиторської фірми Deloitte (представництво Україна). URL: <https://www.2.deloitte.-/ua/uk.html>.

4. Офіційний сайт аудиторської фірми KPMG (представництво Україна). URL: <https://home.kpmg.com/ua/uk-/home/services>.

5. Офіційний сайт аудиторської фірми Ernst & Young (представництво Україна): URL: <http://www.ey.com/ua/uk/services/>.

6. Офіційний сайт аудиторської фірми BDO Україна (представництво Україна): URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/home-2>

Гринявський С.,
аспірант
НААН «Інститут аграрної економіки»
Жук В.
докт.екон.наук, проф., академік
sergeyoac@ukr.net

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах сьогодення розвиток і процвітання вітчизняних підприємств лежить через нелегкий шлях в управлінських діях керівництва. Відомо, що підприємства часто потрапляють в складні і незвичні для них ситуації. Для того, щоб з гідністю вийти з них, їм необхідно проявляти гнучкість і уміти впроваджувати інновації. Актуальним та нелегким завданням постає реакція у вигляді прийняття неупереджених рішень щодо стратегічних змін в діяльності підприємства для його збереження. В більшості управлінців даної ланки відсутні такі вміння чи навички, а весь теоретичний та практичний досвід базується в публікаціях на основі зарубіжних підприємств.

У вітчизняній літературі існує небагато праць, присвячених дослідженню актуальних проблем управління стратегічними змінами. Тому наведемо власне узагальнення терміну, стратегічні зміни – це сукупність процесів, реалізованих керівною ланкою, спрямованих на досягнення стратегічних цілей підприємства в умовах активного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності. Варто враховувати всі чинники які змушують спричиняти управлінські рішення для налагодження господарського процесу. Адже невірно висвітлені чи представлена інформація про факти може в кінцевому результаті тільки погіршити ситуацію. Тому потрібно приділити належну увагу хто здійснює ці управлінські стратегічні зміни, адже ці управлінці не тільки мають змістовно передавати самий вплив операцій, а й оцінювати загрозу до тих зрушень, коли потрібно насправді приймати рішення, а не витратити час та можливості для марних надій.

Варто зауважити, що враховуючи наявні дослідження вчених, ще досі не визначені обґрунтовані напрямки впровадження управління стратегічними змінами на підприємстві. Тому ми рекомендуємо звертати увагу саме до умов впровадження стратегічних змін на сільськогосподарських підприємствах, адже агропромислова галузь є рушійною в економіці країни.

Впровадження управління стратегічними змінами на підприємстві має ряд особливостей, притаманних, в першу чергу специфіці самому цьому процесу, по – друге, унікальності самого підприємства, адже кожне окремо вони знаходяться в різних умовах дій різних факторів, як позитивних так і негативних. Необхідним для впровадження процесу управління є врахування характерних рис, а саме: усвідомленої філософії бізнесу, яка націлена на конкретний результат, який часто складно виміряти (є монетарним чи якісним) та необхідність виконавців цього процесу – керівників підрозділів, які мають високий потенціал для реакції на зміни, та можуть швидко та правильно реалізовувати функції для управління змінами.

Отже, впровадження стратегічних змін на підприємстві вимагає врахування їх сприйняття персоналом підприємства, тобто людським фактором адже саме такі дії активно сприяють розвитку системи змін та підприємства загалом. Для забезпечення ефективної реалізації стратегічних змін необхідною умовою є врахування всіх чинників характерних рис для підприємства та не забувати про оцінку можливих ризиків. Тому в сучасних умовах є необхідність запровадження певних методів та інструментів управління стратегічними змінами, розвивати нові стратегії змін разом з удосконаленням існуючих.

Список літератури:

1. Гусева О.Ю. Проблеми управління стратегічними змінами на вітчизняних підприємствах / Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. 2012. №1 (5). Том.2, с.92
2. Приймак Н.С. Впровадження управління стратегічними змінами на підприємстві в умовах ідентифікації впливу зовнішніх і внутрішніх драйверів змін. Проблеми економіки. 2019. №3. с.140-146. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-140-146>

Гриценко Н.,

к.е.н., доцент

доцент кафедри транспортні системи та логістика
Українського державного університету залізничного
транспорту

gritsenkonatal@gmail.com

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЮ СТАБІЛІЗАЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Макроекономічна стабілізація це стан, при якому створюється складна структура для грошово-кредитних, податково-бюджетних інститутів та політики, спрямована на зниження волатильності та заохочення зростання, що сприяє підвищенню добробуту. Досягнення цієї умови вимагає приведення валюти у відповідність до ринкового рівня, управління інфляцією, створення засобів обміну іноземної валюти, розробки національного бюджету, отримання доходів, створення прозорої системи державних витрат та запобігання контролю ресурсів країни опонентами. Для цього також потрібна система економічних законів та правил, що регулюють бюджетні процеси, операції центрального банку, міжнародну торгівлю, внутрішню торгівлю та інститути економічного управління. Стабілізація економіки є необхідною умовою економічного зростання. Емпіричні дані показують, що створення середовища, яке сприяє більш високим нормам інвестицій, може знизити ймовірність насильства, а економічне зростання має позитивну кореляцію зі створенням робочих місць та підвищення рівня життя.

Відповідно до різних підходів, єдиної думки щодо точної послідовності економічних реформ не існує, існує згода щодо того, що необхідно приділяти більше уваги макроекономічній стабілізації на ранньому етапі. Це має вирішальне значення для створення платіжної системи, управління інфляцією та створення основи для економічного зростання. Як правило, головне фінансове управління країни віддавало пріоритет надзвичайним заходам, таким як відновлення інфраструктури, та відкладало реформу грошово-кредитних та фіскальних інститутів і політики, які мають ключове значення для створення сприятливих умов для зростання економіки в цілому. Деякі макроекономічні заходи, особливо в умовах воєнного стану, можуть бути вжиті на ранньому етапі, включають відкриття для торгівлі, пошук відповідного обмінного курсу, управління інфляцією та доведення дефіциту бюджету до керованого рівня [1,3].

В умовах воєнного стану треба зміцнювати громадську довіру шляхом стабілізації національної валюти. Нестабільна валюта шкідлива для економіки, оскільки викликає інфляцію і може призвести до нестачі та виснаження ресурсів. В результаті багато людей можуть конвертувати свої заощадження в іноземну валюту під час та після воєнного конфлікту, зазвичай у євро чи доларах. Інші копитимуть гроші у своїх будинках. Придушення цієї тенденції як правило є безуспішним і може не бути пріоритетом, згодом національна валюта зрештою використовуватиметься в місцевих операціях і при сплаті податків уряду. Уряд приймаючих країн має кілька варіантів стабілізації своїх валют, включаючи використання вже існуючої валюти, запровадження нової національної валюти або запозичення іноземної валюти в іншій країні. Найбільш підходящий підхід залежатиме від політичної ситуації, але має бути спрямований на усунення вузьких місць у постачанні, зміцнення резервів, зміцнення інститутів та створення внутрішнього ринку [2,99-106].

Стабілізації сприяє організований валютний ринок, що дозволяє країні купувати та продавати валюту. Розробити прозору політику участі у валютних аукціонах [4]. Після насильницького воєнного конфлікту обмінний курс завищений через обмеження на імпорт та інші спотворення, які сприяють тим, хто має доступ до іноземної валюти за офіційним курсом. Існує кілька варіантів політики для іноземної валюти. Коли вартість валюти відома, країна може прив'язати свою валюту до основної міжнародної валюти, або продовжувати дозволяти своїй валюті плавати. Підкоряючись зовнішньої дисципліни, прив'язка валюти виключає автономну грошово-кредитну політику, що буде корисно для України, яка буде стабілізувати інфляцію і відновлювати довіру після воєнного конфлікту. Також, відкритий обмінний курс, може мати сенс для підтримки фіксованого обмінного курсу.

Попре стабілізації курсу національної валюти в наслідок воєнного стану, необхідно встановити реалістичні цільові показники інфляції. В умовах воєнного стану в нашій країні висока інфляція в економіці, яка і далі прискорюється війною. Стабілізація інфляції є важливою для відновлення суспільної довіри до вартості національної валюти, стимулювання збільшення інвестицій та надання підприємствам орієнтиру щодо того, що виробляти і в яких кількостях. Однак важливо не заходити дуже далеко. Зосередження уваги на управлінні резервами та боргом може бути більш реалістичним та ефективним. Нав'язування традиційних програм економічних реформ, що використовуються у звичайних країнах, може виявитися неприйнятним для України, яка щойно переживає насильницький воєнний конфлікт. Результатом може стати

посилення соціальної поляризації та політичної дезінтеграції. Ні суб'єкти, ні інститути в цих країнах зазвичай не реагують на традиційні політичні рецепти так, як можна було б очікувати в Україні, яка вже перебуває на твердому шляху розвитку.

Список літератури

1. Василик О. Фінансова стабілізація як фактор економічного зростання / О. Василик // Фінанси України. - 2014. - № 2. - С. 5 -11.

2. Желюк Т.Л. Макроекономічна оцінка передумов для виходу України з кризи і забезпечення успішного довгострокового розвитку / Т. Л. Желюк // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. - 2019. - № 1 (3). - Т. 2. - С. 98-106.

3. Белінської Я.В. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах посткризової економіки / [Я.В. Белінська, Д.С. Покришка, О.О. Молдован та ін.]; за ред. Я.В. Белінської. - К.: НІСД, 2018. - 38 с.

4. Шевченко А. Альтернативні теоретичні концепції стабілізації національної економіки / А. Шевченко // Економіка України. - 2015. - № 4. - С. 75—85.

5. Шот А.П. Передумови стабілізації національної економіки і макроекономічні пріоритети / А.П. Шот, І. Петецький // Вісник УАБС НБУ. - 2011. - № 2 (11). - С. 3-7.

Журавель Ю.В.

к.е.н.,

докторант Національного університету «Львівська політехніка», викладач Львівського державного коледжу харчової та переробної промисловості Національного університету харчових технологій

juliazhurawel@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні в умовах війни, для забезпечення конкурентоспроможності закладів освіти через дію освітніх стандартів необхідно визначати критерії оцінювання їх розвитку та конкурентних позицій у глобальному просторі. Тобто концептуально дія стандартів має бути спрямованою на стимулювання прогресивних змін в організації освітнього процесу з використанням вмотивованого кадрового потенціалу, що дуже варко організувати під час активних військових дій в країні.

2022 рік мав бути етапом активного стимулювання розвитку професійної освіти в Україні, у тому числі через інструментарій удосконаленої стандартизації, чому в значній мірі сприяла реалізація з 2019 року програми ЄС «EU4Skills: кращі навички для сучасної України». Важливим рішенням було створення навчально-практичних центрів при закладах професійної освіти, інституційні перетворення з залученням роботодавців та, що важливо, міжнародних партнерів, для розробки нових освітніх стандартів. Російське вторгнення 2022 року відтермінувало реалізацію даних рішень, які після завершення війни все одно слід здійснити з огляду на їхню потребу та ефективність.

Державні стандарти фахової передвищої освіти є системою нормативів, які переглядаються періодично і станом на 2022 рік складають орієнтовно 50 одиниць для різних професійних груп [1]. Стандартизація даного рівня освіти зараз є найбільш важливим процесом, адже в період 2015-2017 років підготовка рівня «молодший спеціаліст» відбувалась без стандартних положень в умовах переходу до нових освітніх рівнів. Закон України «Про фахову передвищу освіту» 2019 року та затвердження відповідних методичних рекомендацій 2020 року заклали правові основи для стандартизації нового освітнього рівня – перший прийом «фахових молодших бакалаврів» відбувся у 2020 році. Однак процес стандартизації затягнувся в частині розробки положень та їх публічного обговорення, у зв'язку з чим фахові коледжі

продовжують перебувати в складному становищі для планування вступних кампаній у конкурентній боротьбі з іншими типами закладів освіти.

Специфікою стандартизації фахової передвищої освіти, на відміну від професійної, є визначення потреби даного рівня освіти в умовах інноватизації економіки та зростання ролі окремих спеціалізацій (наприклад, військової в умовах війни, медичної в умовах пандемії та ін.). Тому стандарти даного рівня освіти мають посилювати компетентнісний підхід та специфікувати професійні вимоги для кожної спеціальності без їх укрупнення.

Державні стандарти вищої освіти є системою нормативів підготовки бакалаврів, магістрів, докторів філософії і докторів наук за спеціальностями, які періодично переглядаються і додатково затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. В Україні таких стандартів затверджено понад 100 [2]. На розробку стандартів за спеціальностями значний вплив має затвердження нового Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, який гармонізований з ISCED – Міжнародною стандартною класифікацією освіти [3]. На етапі реформування перебуває стандартизація третього (освітньо-наукового) і наукового рівня вищої освіти з обговоренням і частковим впровадженням нового Переліку наукових спеціальностей, який має змінити норматив 2011 року [4;5]. Створені з 2019 року Науково-методичні комісії Сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України займаються розробкою стандартів підготовки докторів філософії. Тобто стандартизація вищої освіти в Україні перебуває в активній фазі реформування з вимушеним призупиненням під час війни. Для закладів вищої освіти процес стандартизації є важливим для посилення конкурентних позицій в глобальному просторі. З іншого боку, кількісна динаміка розвитку закладів вищої освіти деформувала правову культуру дотримання стандартів, тому їх удосконалення має враховувати реальний стан справ.

Дія освітніх стандартів в умовах війни ускладнюється. Реагуючи на нові виклики, вони мають доповнюватись положеннями, які б враховували ймовірні форс-мажорні обставини. Це стосується аспектів:

- можливості зміни місця навчання в умовах вимушених переміщень;

- можливості продовження навчання / викладання при перебуванні за кордоном чи в іншому регіоні / населеному пункті (для визначення даного питання є сприятливі підвалини завдяки організації дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-2019);

- специфіки організації навчального процесу закладів освіти різних рівнів, зокрема дошкільного, з балансуванням питань безпеки і доцільності в умовах воєнного стану;
- змін в організації навчального процесу в умовах воєнного стану щодо контролю знань, фіксації пропусків та ін.;
- змін в організації вступної кампанії;
- змін в організації праці керівництва і науково-педагогічних кадрів закладів освіти в умовах воєнного стану;
- особливого відношення до осіб з тимчасово окупованих територій і територій активних бойових дій.

Відповідні аспекти мають конкретизуватись ситуативно у нормативах влади, однак узагальнено бути прописаними в держаних освітніх стандартах за основними напрямками можливого прояву.

Таким чином, в Україні після 2018 року ведеться активна діяльність щодо переходу на нові державні освітні стандарти з принципово відмінними підходами в організації їх розроблення, обговорення і затвердження. З одного боку, українська влада затверджує нові освітні стандарти за прогресивними підходами. З іншого боку, реалії бюджетного фінансування, стану інфраструктури (слід додати ще й її руйнування внаслідок війни), недостатня мотивація науково-педагогічних кадрів та інші деструктиви нівелюють «прогресивність» положень стандартів, а лише укріплюють формалізм їх виконання. Важливо, щоб дія освітніх стандартів була безумовною та доступною для всіх регіонів і типів поселень.

Список літератури

1. Затверджені стандарти : Сектор фахової передвищої освіти : Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/fahova-peredvisha-osvita/sektor-fahovoyi-peredvishoyi-osviti/zatverdzheni-standarti> (дата звернення: 29.04.2022)

2. Затверджені стандарти вищої освіти : Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 29.04.2022)

3. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 07 липня 2021 р. № 762. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-pereliku-galuzej-znan-i-specialnostej-za-yakimi>

[zdijsnyuyetsya-pidgotovka-zdobuvachiv-vishchoyi-osviti-i070721-762](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#Text)

(дата звернення: 29.04.2022)

4. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 вересня 2011 р. № 1057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#Text> (дата звернення: 29.04.2022)

5. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.04.2022).

6. Pavlov, K., Pavlova, O. et al. (2021) Economic Diagnostics and Management of Eco-Innovations: Conceptual Model of Taxonomic Analysis. In: Russo D., Ahram T., Karwowski W., Di Bucchianico G., Taiar R. (eds) Intelligent Human Systems Integration 2021. IHSI 2021. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1322. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68017-6_84.

7. Pavlova O., Pavlov K. et al. (2021) Strategic Priorities for Socio-economic Development of Ukraine in Comparison with the Republic of Poland. In: Karwowski W., Ahram T., Etinger D., Tanković N., Taiar R. (eds) Human Systems Engineering and Design III. IHSED 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1269. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58282-1_49.

8. Yakymchuk A., Pavlov K., Pavlova O., et al. (2020) Public Administration and Economic Aspects of Ukraine's Nature Conservation in Comparison with Poland. In: Kantola J., Nazir S., Salminen V. (eds) Advances in Human Factors, Business Management and Leadership. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1209. Springer, Cham. DOI https://doi.org/10.1007/978-3-030-50791-6_33.

9. Akimova L.M., Levytska S.O., Pavlov K.V., Kupchak V.R., Karpa M.I. The role of accounting in providing sustainable development and national safety of Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Vol 3, №30. 2019. 54-61.

10. Pavlov, K., Pavlova, O., & Kupchak, V. (2019). Integral Indicators Based on Competitiveness Capacity Characteristics of Regional Real Estate Markets of Ukraine. *Journal of Competitiveness*, 11(3), 87–108. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.03.06>.

Ліпич Л.,
Д.е.н., професор,
професор кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Луцький національний технічний університет

Хілуха О.,
К.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інформаційних
технологій,
Львівський університет бізнесу та права,

Кушнір М.,
К.е.н., доцент,
старший викладач кафедра прикладної економіки та бізнесу,
Український католицький університет

Шостак Л.,
К.е.н., доцент,
доцент кафедри підприємництва та маркетингу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Щоб визначити детермінанти, що впливають на формування організаційної культури, необхідно розпочати з основного, а саме – з визначення терміну. Культура (від лат. culture – оброблення, виховання, розвиток, освіта) є специфічним способом організації та розвитку людської життєдіяльності, який відображено у продуктах матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм і засад, духовних цінностей, у сукупності відношень людей до природи, між собою і до самих себе [1, с. 86-87].

У науковій літературі є багато визначень організаційної культури, які разом із розвитком нових, великих форм бізнесу також еволюціонували. Організаційну культуру дефінують як:

- сукупність фундаментальних припущень, які виокремила або створила певна група осіб, навчаючись вирішувати проблеми адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції. Ці припущення настільки підтверджені практикою, що їх можна вважати дієвими і прищепити кожному новому члену групи як правильний спосіб думати і відчувати проблеми командної роботи [2];

- систему, що пов'язує особистий життєвий досвід людей і нагромаджені спільні знання, які записуються, кодуються та засвоюються лише тими, хто знає код, і пов'язані з конфігурацією, яка дозволяє організувати та структурувати існуючі відносини,

практики та ідеї [3];

- набір цінностей, які часто сприймаються як належне, які допомагають працівникам в організації зрозуміти, які види діяльності є прийнятними, а які ні. Ці цінності часто передаються через історії та інші символічні засоби [4];

- система загальних припущень, цінностей і переконань, які показують працівникам, яка манера поведінки доречна на робочому місці, а яка – неприпустима [5].

Наведені вище визначення пов'язані символічними, неоціночними поглядами на дане явище. Організаційна культура включає набір цінностей, які визначають поведінку членів даної організації. Вона не оцінюється як хороша чи погана, слабка чи сильна. Щонайбільше можна сказати, що вона більш-менш екстерналізована в даній організації. Прихильники такого погляду на культуру припускають, що організація є культурою. Вони намагаються вивчити організаційний порядок, аналізуючи різні форми її вираження за посередництвом працівників [6].

При аналізі організаційної культури з точки зору менеджменту не можна уникнути функціонально-вартісного погляду на цю дефініцію. Американський соціолог Ч. Хенді (Ch. Handy) пропонує, щоб поняття організаційної культури було пов'язано з набором моделей, які зумовлюють ефективне функціонування організації [7]. У цьому випадку можна говорити про позитивну чи негативну, якісну чи неякісну організаційну культуру залежно від її впливу на ефективність організації. Організація має культуру, якою можна маніпулювати або керувати як стратегічним ресурсом. Такий підхід дозволяє здійснювати дії у сфері управління організаційною культурою. Прикладом може бути пошук причинно-наслідкових зв'язків збільшення різноманітності ставлення підлеглих до керівництва та навпаки і наслідків такої різноманітності для підприємства. Керівництво, яке помічає і цінує відмінності, повинно адаптувати організаційну культуру до різноманітності. Це означає необхідність внесення планових, еволюційних змін у культуру.

Варто інтегрувати обидва погляди на роль культури в організаціях. Символічний підхід у поєднанні з інструментальним може надати нову перспективу для розуміння різноманітності та управління нею. Перший може дати відповідь на питання про ставлення до різноманітності керівників чи самих працівників, про причини неповного використання чи відчуження окремих осіб (жінок, гомосексуалістів чи інших); другий: чи існує панівна культура, які організаційні наслідки культури домінування, які дії слід вжити, щоб зробити різноманітність можливістю, а не обмеженням.

Концепція організаційної культури якості є доповненням і водночас розвитком інтегруючого погляду на організаційну культуру. В управлінській літературі все частіше, крім терміну організаційна культура, зустрічається термін: організаційна культура якості або Total Quality Management Culture. Хоча перше поняття було всебічно охарактеризоване (з точки зору, наприклад: функцій, проявів, профілів чи формування), наприклад візуалізована (модель Шейна), поняття культури якості все ще використовується відносно невеликою групою дослідників.

Культура якості – це організаційна культура, що володіє здатністю підтримувати баланс між відкритістю (гнучкістю) системи до різних цінностей, внесених її учасниками, і замкнутістю (незмінністю), пов'язаною з дотриманням принципів управління якістю. Авторами статті прийнято інтегруючий підхід до організаційної культури, який передбачає:

- ставлення до культури як важливої внутрішньої змінної;
- пошук взаємозв'язків між ефективністю діяльності підприємства та організаційною культурою;
- аналізування взаємозв'язків між стратегією підприємства та її організаційною культурою;
- ідентифікація заходів у рамках запланованих змін в організаційній культурі з метою її адаптації до різноманітності.

Організаційна культура трансформується під впливом двох основних груп чинників. Перші – це зовнішні, до яких належать: культура спільноти, в якій працює організація, характер бізнес-середовища, використовувані технології та вплив західних зразків. Друга група – це внутрішні зміни, які здійснюються суб'єктами діяльності, переважно управлінським персоналом за участю працівників. Є багато наукових напрацювань щодо планування змін в організаційній культурі. Зокрема це дослідження Девіса (Davis), Майнера (Minera), К. Кемерона (Cameron), Р. Квінна (Quinna), Кілмана (Kilmanna) та інших.

Зміни організаційної культури зазвичай передбачають такі етапи:

- 1 етап – діагностика (екстерналізація) існуючої культури;
- 2 етап – формування бачення бажаної культури;
- 3 етап – визначення розриву між діагнозом і формою бажаної організаційної культури та існуючої;
- 4 – внесення змін;
- 5 етап – контроль і моніторинг.

З іншого боку, Т. Ламберт (Lambert) [8] пропонує змінювати організаційну культуру шляхом впровадження принципів управління якістю (TQM), таких як: лідерство, орієнтація на клієнта, постійне вдосконалення, універсальна участь і аналіз зворотного

зв'язку. Зазначена процедура – після внесення відповідних коригувань, може бути використана для інших стратегічних змін, у тому числі спрямованих на коригування організаційної культури щодо різноманітності. Такі цінності, як толерантність, довіра та емпатія є еталонами під час впровадження процесу змін.

Список літератури

1. Бурлакова А., Савчук Л. Розвиток корпоративної культури в Україні. Персонал. Київ. 2005. № 5. С. 86-89.
2. Schein E. H. Organizational Culture and Leadership. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1992.
3. Chiochio F., Beaulieu G., Bourdias J.-S., Rousseau C., Aube C., Morin E. M. The Project Involvement Index, psychological distress and psychological well-being: comparing workers from projectized and non-projectized organizations. International Journal of Project Management. 2010. Vol. 28, No. 3.
4. Griffith D. A., Harvey M. G. Executive Insights: An Intercultural Communication Model for Use in Global Interorganizational Networks. Journal of International Marketing. 2001. No. 9 (3).
5. Carpenter M., Bauer T., Erdogan B. Management Principles. Chapter 8: Organizational Culture. 2012. URL: <http://2012books.lardbucket.org/books/management-principles-v1.0/s12-organizational-culture>.
6. Smircich L. Concepts of Culture and Organizations Analysis. Administrative Science Quarterly. 1983. No 3. P. 347-348. <https://doi.org/10.2307/2392246>
7. Типология корпоративных культур Ч. Ханди и особенности кадровой политики для каждого типа. URL: <https://sci-book.com/upravlenie-personalom/tipologiya-korporativnyih-kultur-handi-33684.html>.
8. Lambert T. Problemy zarządzania. Dom wydawniczy ABC. Warszawa Poradnik szkoleniowy – zarządzanie różnorodnością. International Society for Diversity Management. 1999. С. 303.

Малярєвський В.,

аспірант кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет ім. В.

Гетьмана,
malyrevskyiv@gmail.com

Громоздова Л.,

к.е.н., професор,
професор кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет ім. В.

Гетьмана,
gromozdovag@gmail.com

Кашина Г.,

д.п.н., головний спеціаліст,
Інститут законодавства Верховної Ради України,

Дербеньова Я.,

к.е.н., асистент кафедри міжнародної економіки і
маркетингу, Київський національний університет імені Тараса

Шевченко

ynaderbinyva@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Проблематика публічного управління в різний час досліджувалась такими науковцями, як, В. Бакуменко, П. Надолішній, С. Бровікова, В. Новікова, О. Оболенський, О. Шатило, Ю. Шемшученко та багатьма іншими, проте розбіжності між різними підходами не дають сформуванню єдине етимологічне бачення тлумачення терміну.

Для того щоб науково-обґрунтовано проаналізувати зміст поняття «публічне», необхідно звернутися до етимології слів «публічний». Поняття «публічний» походить від латинського слова *publicus* – суспільний, народний. У латинсько-українському словнику слово *publicus* перекладається як «людовий, народний, громадський, державний» [3, с. 560; 4]. Також є визначення поняття «публічний» як відкритий, гласний, суспільний [2, с. 160]. Новий тлумачний словник української мови зазначає кілька значень слова «публічний»: який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний, привселюдний, гласний, відкритий; призначений для широкого відвідування, користування; громадський, загальний, загальнодоступний; стосується публіки. В етимологічному словнику української мови: «публіка» - група людей, що зібралася де-небудь (глядачі, слухачі); народ, люди; публікатор, публікація, публіцист, публіцистка, публічний, публіцистичний,

публікувати [3, с. 125]. Дехто з науковців-лексикографів зміст терміну «публічний» бере з визначення «публіка» (від лат. Publica - суспільство, народ, люди): всенародний, оголошений, явний, відомий; організований для публіки, суспільства, народний, загальнонародний, всенародний, вселюдний; всіма спільний, такий, що всім належить [3, с. 535].

Публічне управління – це галузь практики та теорії, яка є ключовою для публічного адміністрування та зосереджена на внутрішній діяльності державних установ, зокрема на вирішенні таких управлінських питань, як контроль, керівництво, планування, організаційне забезпечення, забезпечення інформаційними технологіями, управління персоналом, та оцінка ефективності [1]. Якісне публічне управління має бути націлене на можливість досягнення поставлених результатів. Задача менеджерів у публічному секторі зводиться до того, щоб: «заохочувати працівників, а також представників широкої громадськості та окремих організацій, працювати разом для досягнення результатів, на які вони, можливо, мають незначний безпосередній вплив, зважаючи на децентралізацію влади» [1]. Термін «публічне управління» може вживатися у щонайменше трьох основних значеннях: діяльність державних службовців і політиків, структури і процедури органів державної влади, системне вивчення чи то діяльності, чи то структур та процедур [2, с. 12-13].

Публічне управління стосується ефективного функціонування всієї системи державних інституцій. Не виключенням є і теоретична наука, яка формує методологічний базис публічного управління.

Потреби сьогодення потребують подальших наукових досліджень в сфері публічного управління, з метою отримання обґрунтованих рекомендації щодо розвитку та ефективного використання економікою країни. Така позиція необхідна для публічного та політичного авторитету України, для розвитку галузевої підприємницької діяльності.

Народженню в економічній теорії терміну «публічне управління» наука зобов'язана у 1972 році Десмонду Кілінгу, який в роки формування теоретичних основ кібернетики запропонував наступне його тлумачення: «Публічне управління - це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики» [2]. Слід зауважити, про ключ «найкращий спосіб використання ресурсів» сучасна управлінська школа часто нівелює зведенням до прийняття управлінських рішень шляхом голосування часто некомпетентної або заангажованої аудиторії.

Варто пам'ятати той факт, що історично публічне управління з'явилося одночасно з розвитком економічної кібернетики київською школою глушковців, на хвилях її практичного впровадження в економічний базис. Тоді з'являлися методи оптимізації прийняття управлінських рішень: впроваджувався Симплекс-метод, транспортна задача. Набуло великого розвитку економіко-математичне моделювання. Виникли автоматизовані системи управління виробництвом.

Це були передвісники цифрової економіки. Потрібні були десятиріччя, щоб публічне управління стало знову актуальним в нашому економічному середовищі.

Як показує історичний досвід, не можна ототожнювати поняття «державне управління» і «публічне управління». Публічне управління – це одна з кращих моделей управління – демократизована форма державного управління. Її відмінною рисою є прозорість. В умовах демократизації українського суспільства, державне управління все більш набуває статусу публічного управління, тобто управління прозорого, такого, що підлягає оприлюдненню, обговоренню, критиці та ін. Сучасна система публічного управління домінантно визначає врахування думки суспільства, діалог з суспільством через громадські організації, через референдуми, через опитування, парламентські слухання та інші.

Список літератури

1. Глосарій Програми розвитку ООН. URL: <http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministration>
2. Pollitt C. Bouckaert G. Public Management Reform: A Comparative Analysis. Oxford: University Press, 2004. 240 p.
3. Словник іншомовних слів / за ред. чл. кор. АН УРСР О.С. Мельничука. К., 1977. 775 с.

Милько І.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
mylko.inna@vnu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОМАНДОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Перші дні війни стали шоком. Більшість підприємства нашої країни не були готові до активного наступу та жорстокого бомбардування практично усіх міст країни. Виявилось, що абсолютно вся територія країни не є у абсолютній безпеці. Лише за кілька днів пройшов ступор і стало зрозуміло, що тільки сильна економіка зможе протистояти ворогу та забезпечити перемогу. Ключовим чинником у цьому процесі є люди, які працюють. І саме управлінці повинні зберегти працездатність свого персоналу та не втратити, а навпаки, згуртувати та підвищити ефективність командної роботи.

Звичайно, попередні статистичні дані, оприлюднені різними агенціями, є невтішними. Зокрема, за результатами опитування соціологічної групи «Рейтинг» серед українців, які мали роботу до війни, 53% сьогодні не працюють. Серед них – 22% працюють у звичному режимі, 21% – віддалено або частково, лише 2% – знайшли собі нову роботу [2].

За даними Міністерства фінансів України близько 30% українських підприємств повністю припинили діяльність, а 45% – працюють частково.

Загальновідомо, що на функціонування команди впливають такі чинники:

- зовнішнє середовище (ринок, організація, ресурси);
- чисельність та компетентність працівників;
- розподілення ролей у команді (чітко визначено хто і за що відповідає);
- виробничі процеси (комунікація, співпраця, конфлікти, атмосфера у колективі);
- поставлені цілі як очікувані результати [5].

Як рекомендують менеджери провідних українських компаній варто врахувати наступні ключові моменти.

1. Намагатись зрозуміти становище, в якому опинився кожен член команди, тобто поважати рішення кожного – наміри виїхати з зон війни або залишатися у своєму рідному місті.

2. Подбати про надання персоналу необхідну допомогу.

3. Відновити і налагодити спілкування в команді для продовження виробничої діяльності [1].

Зокрема, структурувати напрями роботи, визначити зони відповідальності на час війни. Кожний напрям роботи призначити зоною відповідальності конкретного менеджера проекту, створити робочі групи, які будуть працювати за окремими напрямками.

4. Здійснювати планування та інформувати про плани персонал. Потрібно встановити правила роботи.

Деякі компанії щодня запровадили проведення двох обов'язкових наради: о 12:00 та о 18:00, яких не було раніше. Мета проведення таких зустрічей – озвучення короткого плану задач на день і короткий звіт про зроблену роботу [4].

5. Проводити неформальні зустрічі. Можна проводити спільні сесії teambuilding в он-лайн-форматі хоча б раз на тиждень.

Для подолання стресу можна запросити психолога. Якщо фінансові ресурси обмежені можна скористатись волонтерськими організаціями: «Україна. Ми разом», «Психологічна допомога українцям під час війни»; проєкт від Open Doors.

6. Поверніть контекстні зустрічі, які стосуються здійснення професійної діяльності [6].

Для компаній, у яких бізнес-процеси можуть здійснюватись дистанційно, варто перейти на такий режим роботи, або максимально переміститись у безпечні регіони. Для організації віддаленої роботи можна використати такі програми, які є простими у використанні, функціональними й недорогими:

Creatio (для відділів продажів, маркетингу); Trello (робота над різними проектами); PeopleForce (автоматизація HR-процесів); Telegram (спілкування з колегами, отримання повідомлень від керівництва й інших комунікацій); Google Docs / Sheets (допоміжний або основний інструмент).

Для колективної роботи можна використати Evernote; KanbanFlow; Miro; Worksection; Zoom та Skype [3].

Отож, в таких складних умовах мегаважливо зберегти команду, підтримати бажання та створити умови тим, які готові, паралельно безкорисно волонтерити, підтримувати людей, які втратили домівки та змушені влаштуватися на новому місці проживання. Лише спільні зусилля, орієнтація на перемогу, на зміцнення економічної могутності держави, зможемо витримати ті виклики, які перед українською нацією поставила війна.

Список літератури

1. Внутрішні комунікації у воєнний та післявоєнний період: практичні поради для служб управління персоналом. URL: <https://nads.gov.ua/>

2. Восьме загальнонаціональне опитування: психологічні маркери війни (6 квітня 2022). URL: <https://ratinggroup.ua/>

3. Кулькова Т. Як керувати колективом у кризових умовах. Досвід MDF. URL: <https://www.thelede.media/management/2022/03/30/3005/>

4. Сігова М. Як побудувати робочий процес війни. URL: <https://happy monday.ua/ru/robochuj-protses-u-komandi-v-umovah-vijny>

5. Синько О. Бути менеджером в умовах війни. URL: <https://www.management.com.ua/hrm/hrm360.html>

6. Як взаємодіяти з клієнтами та командою під час війни. URL: <https://buduysvoe.com/publications/yak-vzayemodiyaty-z-kliyentamy-ta-komandoyu-pid-chas-viyny>

Симончук Ю.,
студент ПУА-21,
Якимчук А.,
д.е.н., професор,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІНСЬКИХ ІДЕЙ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Вступ. Духовні цінності та цивільні доблесті ставилися грецькою культурою набагато вище, ніж володіння речами і грошима [1]. Тому науковий і практичний інтерес становить система управління Стародавньої Греції задля пошуку ідей поліпшення національної системи управління. У порівнянні з давньосхідною, антична культура мала більш демократичний і раціональний характер. Грецьку культуру створювали вільні громадяни міст-полісів. В античному суспільстві всебічний характер розвитку особистості громадян був пріоритетною метою суспільного виробництва і відповідно управління ним, а особистість виступала як головна форма багатства.

Основна частина. Кращими досягненнями наукової думки періоду кінця V-IV ст. до н.е. прийнято вважати праці Сократа, Ксенофонта, Платона і Аристотеля. У роботі узагальнено праці щодо розвитку управління і суспільства (табл. 1). Як засвідчують наведені дані, ідеї грецьких мислителів у своїй основі переважно відрізнялися. Хоча є і схожість. Аристотель та Ксенофонт у своїх працях наводять положення про поділ праці таким чи іншим чином. Якщо дивитися на це у перспективі нашого майбутнього, то поділ праці на розумовий і фізичний види звичайно залишився, цей поділ з кожним роком стає все більш виразним.

Таблиця 1. Древньогрецькі вчення щодо розвитку управління і суспільства

Вчений	Результати дослідження держави та суспільства
Сократ (469-399 до н.е.)	Провів аналіз обов'язків хорошого промисловця, торговця, воєначальника, показав, що, вони у всіх однакові і головна полягає в тому, аби поставити потрібну людину в потрібне місце і домогтися виконання своїх вказівок. Таким чином, він сформулював ідею про універсальний характер управління.
Ксенофонт (430-354 до н.е.)	Погляди вчений виклав у трактаті "Домострой", в якому наводить наступні положення: поділ праці на розумовий і фізичний види, а людей - вільних і рабів має природне

	походження - природному призначенню відповідає переважно розвиток землеробства в порівнянні з ремеслом і торгівлею і ін.
Платон (428-347 до н.е.)	Свої погляди виклав у творах "Держава" і "Закони". У першому творі йдеться про роль, яку спільно покликані виконувати аристократичний стан (філософи) і стан воїнів (армія) у забезпеченні управління і суспільних інтересів. У другому творі мислитель Платон висунув оновлену модель ідеальної держави, розвиваючи свою аргументацію в частині засудження лихварства.
Аристотель (384-322 до н.е.)	У своїх основних працях "Нікомахова етика" і "Політика" наголосив на "природності" поділу суспільства на вільних і рабів, а їх праці на розумовий і фізичний і вказує на більш значущу роль у господарстві землеробства в порівнянні з ремеслом і торгівлею. Обґрунтував провідну роль в господарстві землеробства.

Джерело: узагальнено за [2].

Сократ у своїх працях наводить положення про «потрібну людину в потрібному місці». І це також має відгук у сучасності. Приклад може бути дуже простим – не всі люди можуть стати керівниками та займати високі керівні посади. Безсумнівно, що така робота не підходить для людей без лідерських якостей, невпевнених в собі, осіб, які готові зупинитися на малому. Головною передумовою правильного розуміння політичних подій і явищ було формування аналітичного мислення в обширах культурно-історичного процесу, становлення раціонального світосприймання взагалі. Розроблення політичних проблем спочатку практично не відокремлювалося від філософських роздумів про природу людини, її буття, сенс існування. Античні філософи, зокрема Платон і Аристотель, сформулювали низку універсальних принципів, на які спирається політична діяльність. Зокрема, Аристотель, як і Платон, державу уявляв чимось цілісним, як продукт загальноісторичного розвитку. Водночас держава є найвищою формою відносин, яка охоплює всі інші, які досягають своєї мети й довершеності. Однак Аристотель критикував прагнення Платона зробити державу занадто єдиною, цілісною й підкреслював, що перебільшене поривання до єдності (як спільність майна, дружин і дітей у Платона) неодмінно призведе до загибелі держави. Чимало аристотелевих думок про політику розвивали інші мислителі [1-2]. Демократію Платон розцінював як лад приємний і різноманітний, але такий, що не має належного управління. Справді, основною формою демократії в ті часи були народні збори, тобто збори вільних громадян полісу. На таких зборах верховодили вожді народу — демагоги, не було належної організованості, компетентності й виваженості у прийнятті політичних рішень.

Платон, як й інші давньогрецькі мислителі, заперечував не взагалі демократію як владу народу, а демократію як владу натовпу — охлократію. Кожну з форм державності губить саме те, що вважається в ній найвищим благом. У тимократії це воєнні успіхи, в олігархії — багатство, в демократії — свобода. Саме з демократії виростає її продовження і протилежність — тиранія, встановлення якої означає перетворення надмірної свободи в надмірне рабство. Тиранія є найгіршою формою державного правління, за якої панують беззаконня, свавілля й насильство [1-2]. У діалозі «Політик» Платон високо оцінює роль політики в житті суспільства. У центрі політичного вчення Аристотеля перебувають проблеми походження, сутності та форми держави. Він вважав, що держава виникла не в результаті якоїсь угоди між людьми на основі їх волевиявлення, а природно-історичним шляхом — із сім'ї і поселень як всеохоплююча і найдосконаліша форма спілкування людей. Зумовлюється цей процес тим, що людина за своєю природою є політичною істотою, і завершення цієї її природи знаходить свій вияв саме в політичному спілкуванні, тобто в державі.

Форму держави Аристотель характеризував як політичну систему, що визначається верховною владою в державі. Конкретні форми він розрізняв залежно від кількості правителів і мети, яку вони ставлять собі. За першою ознакою Аристотель розрізняє правління одного, правління небагатьох і правління більшості, а за другою поділяє форми правління на правильні і неправильні [3]. Державність в Стародавній Греції виникла і розвивалася у формі незалежних полісів — міст-держав, обмежених територією міста і прилеглих до нього селищ. На VI—V ст. до н. е. в одних з них (Афінах, Абдерах) формою правління була демократія, в інших (наприклад Спарті) — аристократія, потім — олігархія, як у Фівах, Мегарах. Короткочасно існувала і тиранія [4].

Висновки. Управлінські ідеї Стародавньої Греції можуть здаватися застарілими. Але деякі із положень є дуже влучними і характерними, особливо для нашого часу. Тобто, Антична цивілізація зіграла роль своєрідної лабораторії, що випробовувала різні типи держав, форм правління, полісного життя. Ці процеси й стимулювали їх теоретичне осмислення в політико-правових вченнях. Вони збагатили знання всього людства щодо розвитку демократії, цілісності держави, суспільного і господарського розвитку, а також заклали підвалини до лідерських якостей керівника у системі публічного управління.

Список літератури

1. Грибов В. Д. Основи управлінської діяльності [Електронний ресурс] / В. Д. Грибов // stud.com.ua : Підручники для студентів.. –

2016. – URL:
https://stud.com.ua/42581/menedzhment/osnovi_upravlinskoyi_diyalnosti.

2. Маршем В.І. . Історія управлінської думки: Підручник. - М.: Інфйра-М,. - 731с., 2005 .

3.Пержун В. В. ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ /. // Публічне управління та митне адміністрування. – 2020. – №2310. – С. 30–34.

4. Демиденко Г. Г., Петришин О. В. // ВЧЕННЯ ПРО ПРАВО І ДЕРЖАВУ У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ – Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007. – С. 30–58.

5. Стрішенець М.М., Павлова О.М., Павлов К.В. Промисли Волинського Воєводства (друга половина XVI століття- середина XVII століття)": монографія. Луцьк : СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021.

6. Просте товарне виробництво і зародження мануфактур в Україні : монографія / М.М. Стрішенець, О.М. Павлова, К.В. Павлов. – Луцьк : видавництво «Терен», 2019. – 292 с. Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15853>.

Якимчук Ю.,
студент ПУА-21,
Якимчук А.,
д.е.н., професор,
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне, Україна

ВІЙСЬКОВІ ДЕРЖАВНІ АДМІНІСТРАЦІЇ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вступ. Військова агресія Росії завдала істотних збитків Україні, але, вона також започаткувала низку важливих позитивних змін стратегічного характеру. Насамперед, це стосується суттєвого підвищення ефективності взаємодій між органами державної влади, керівниками територіальних громад й представниками громадських і волонтерських організацій. У підсумку налагоджено дієвий механізм економічної підтримки збройних сил України, здійснено успішну релокацію підприємств бізнесу із зони бойових дій і сусідніх із нею територій у західні регіони України, здійснюють евакуацію населення.

Основна частина. Згідно Указу Президента України В.Зеленського «Про утворення військових адміністрацій» від 24 лютого 2022 року, в Україні для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку утворено 25 обласних військових адміністрацій відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1; 2], в тому числі і Рівненська обласну військову адміністрацію. У зв'язку з утворенням військових адміністрацій, обласні, Київська міська державні адміністрації й голови цих адміністрацій набувають статусу відповідних військових адміністрацій й начальників цих військових адміністрацій.

На базі існуючих районних державних адміністрацій утворено також відповідні районні військові адміністрації. У зв'язку з утворенням районних військових адміністрацій відповідні районні державні адміністрації й їх голови набули статусу відповідних районних військових адміністрацій та начальників таких військових адміністрацій. Координацію та контроль за діяльністю обласних й районних військових адміністрацій покладено на Генеральний штаб Збройних Сил України, Кабінет Міністрів України [1-2].

У даній роботі наведено типову структуру обласної військової адміністрації (рис. 1).

Голова Рівненської обласної військової адміністрації

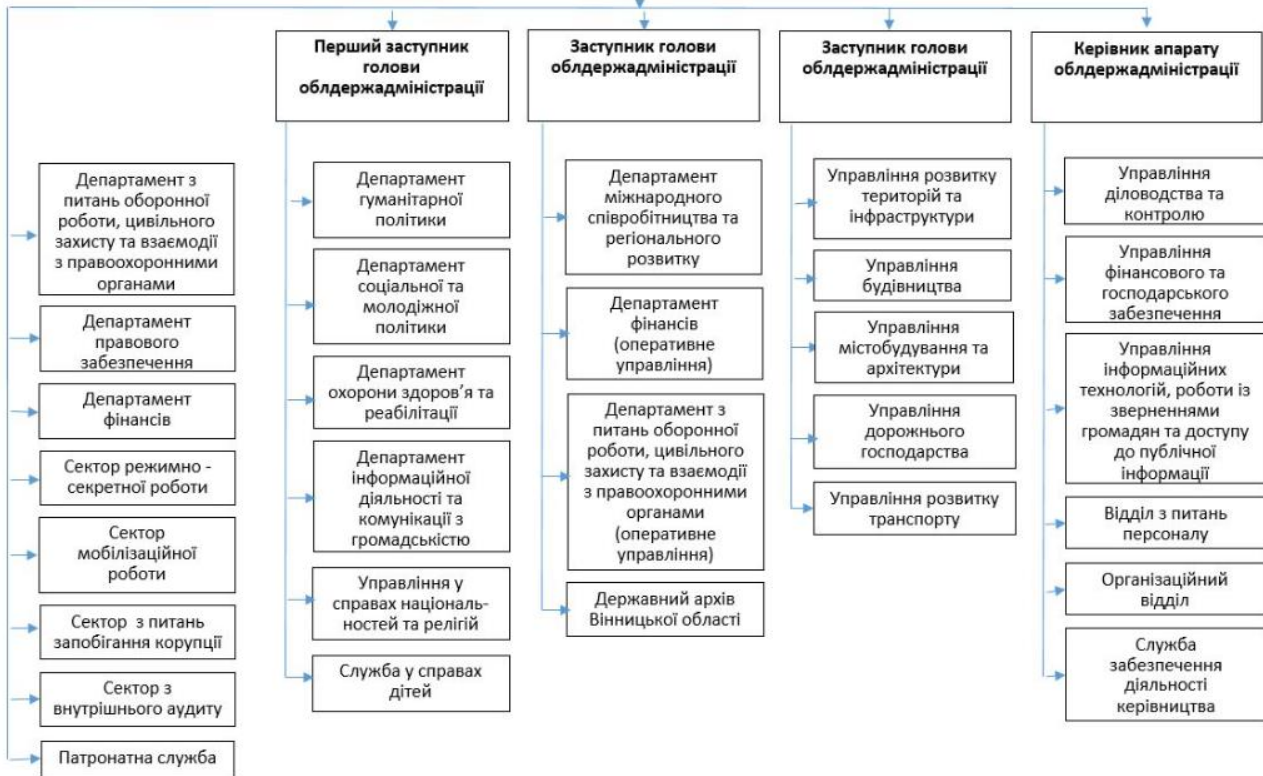

Рис.1. Організаційна структура Рівненської обласної військової адміністрації

Проаналізовано повноваження обласних державних адміністрацій, які є досить широкі. Так, до компетенції ОВА належать такі заходи, як:

1) встановлення ставок місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України, якщо рішення відповідної ради з цих питань не прийнято; складання та затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього, забезпечення виконання відповідного бюджету;

2) запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану; розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

3) прийняття рішень щодо надання відповідно до законодавства пільг зі сплати місцевих податків і зборів, якщо рішення відповідної ради з цих питань не прийнято; здійснення заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через державний кордон України;

4) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а

також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

5) встановлення посиленої охорони важливих об'єктів національної економіки та об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення та ін. [1].

Відповідно до Порядку фінансового забезпечення діяльності військових адміністрацій визначено механізм фінансового забезпечення діяльності військових адміністрацій, зокрема здійснення оплати праці працівників та грошового забезпечення військовослужбовців військових формувань, утворених відповідно до законів, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, служби цивільного захисту, які відряджаються до них в установленому законодавством порядку.

Таке фінансування діяльності здійснюють [1-2]: обласних та районних військових адміністрацій – за рахунок коштів державного бюджету й відповідних обласних й районних бюджетів; військових адміністрацій населених пунктів – за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету територіальної громади, де утворена кожна військова адміністрація.

Кошти обласних та районних бюджетів для здійснення обласними та районними військовими адміністраціями повноважень обласних та районних рад передбачаються шляхом встановлення бюджетних призначень у таких бюджетах за окремим кодом типової програмної класифікації видатків й кредитування місцевого бюджету у вигляді субвенції з місцевого бюджету розпоряднику коштів державного бюджету.

Головний розпорядник коштів місцевого бюджету згідно з бюджетними призначеннями перераховує кошти розпоряднику коштів державного бюджету на окремий спеціальний реєстраційний рахунок, відкритий в установленому порядку в органі Казначейства за місцем обслуговування розпорядника бюджетних коштів.

При цьому розмір заробітної плати працівників обласних та районних військових адміністрацій визначається згідно з умовами оплати праці, встановленими для відповідних працівників районних й обласних держадміністрацій, а працівників військових адміністрацій населених пунктів – за умовами оплати праці, встановленими для працівників відповідних органів місцевого самоврядування.

Виплата грошового забезпечення здійснюється з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам

рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [5].

Висновки. Варто зауважити, що діяльність обласних військових адміністрацій в сучасних умовах воєнного стану має вагомі успіхи щодо забезпечення безпеки в Україні.

Спільно із військовими, за останній час, було знищено понад 21 тисячу російських окупантів, близько однієї тисячі одиниць танків, понад дві тисячі броньованих машин, близько 400 артилерійських систем, автомобільної техніки 1500 одиниць, близько 200 літаків, 150 вертольотів, та багато іншої техніки. ОВА оперативно здійснюють оповіщення населення про сигнал повітряної тривоги. Все це вселяє надію про ефективність таких органів, як обласні військові адміністрації і про швидку перемогу України.

Список літератури

1. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року, № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України, м. Київ, 12 травня 2015 року, № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

3. Маршем В.І. (2005). Історія управлінської думки: Підручник. - М.: Інфйра-М, 2005. 731с.

4. Грибов В. Д. (2016). Основи управлінської діяльності [Електронний ресурс]. URL: https://stud.com.ua/42581/menedzhment/osnovi_upravlinskoyi_diyalnosti.

5. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р., № 168. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-deyakh-viplat-vijskovosluzhbovcyam-osobam-ryadovogo-i-nachalnickogo-skladu-policejskim-ta-yih-simyam-pid-chas-diyi-voyennogo-stanu-168-280222>.

6. Павлов К.В., Стрішенець О.М., Лагодієнко В.В. та інші. Модель соціоекологоекономічної безпеки регіону. Концептуальні основи соціоекологоекономічної безпеки: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. М. Черчик Луцьк: Терен, 2018. С. 265-272.

7. Павлова О. М., Павлов К. В., Новосад О. В., Матійчук Л. П. Сутність енергетичної безпеки України в умовах

трансформаційних змін. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. № 2. С. 84-91.

8. Павлова О.М., Павлов К.В., Купчак В.Р., Червоняк В. Функціонування мережі підземних газових сховищ в контексті енергетичної безпеки країни. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк. 2019. №3(19). С. 105-112.

9. Стрішенець О.М., Павлов К.В., Коротя М.І., Черчик Л.М., Коленда Н.В., Матвійчук Н.М. та інші. Енергетична складова соціоекологоекономічної безпеки регіону. Концептуальні основи соціоекологоекономічної безпеки: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. М. Черчик. Луцьк : Терен, 2018. С. 175-182.

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО, ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО,
НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ РЕГІОНІВ**

I МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

(01 травня 2022 р., м. Луцьк, УКРАЇНА)

Друкується в авторській редакції

Відповідальність за інформацію, викладену в публікаціях
несуть їх автори.

ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень»,
conference@ieeer.top

*Редактор: Павлов К.В.
Технічний редактор: Шостак Л.В.*

Здано до набору 05.05.2022 р. Підписано до друку 05.05.2022 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк цифровий. Ум. друк арк. 11,5. Обл. вид. арк. 10,8.
Наклад 300 примірників. Замовлення № 84.

ФОП Гадяк Жанна Володимирівна Друкарня «Волиньполіграф»
Свідоцтво Держкомінформу України ДК №3585 від 22.09.09 р.
вул. Привокзальна, 12, м. Луцьк, 43021
Тел.: (0332) 77 07 14, 77 05 02. e-mail: vpolygraf@gmail.com
www.vpolygraf.com.ua

Друк ФОП Мажула Ю. М.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 47/35.
Тел. моб. 096 61 66 277, e-mail: y.mazhula@gmail.com
Свідоцтво державного комітету телебачення і радіомовлення України
N ДК 7514 від 25.01.2022 р.

